

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та
управління фінансово-економічною безпекою

Присвячується
100-річчю
Дніпровського державного
аграрно-економічного
університету

КАФЕДРА ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ
ТА УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ
БЕЗПЕКОЮ

Л. М. Васільєва, І. П. Приходько, Г. Є. Павлова, О. В. Чернецька,
Т. П. Погорєлова, О. М. Губарик, С. В. Юрченко

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою
«Управління фінансово-економічною безпекою» за спеціальністю

073 «Менеджмент»

галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Навчальний посібник

Дніпро
2022

УДК 657
ББК 65.052
О 64

Рекомендовано вченою радою Дніпровського державного аграрно-економічного університету (протокол № 9 від 30 червня 2022 р.)

Рецензенти:

Плаксієнко В. Я., проф., д. е. н., завідувач кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю Полтавського державного аграрного університету;

Жадько К. С., проф., д. е. н., завідувач кафедри підприємництва та економіки підприємства Університету митної справи та фінансів;

Халатур С. М., проф., д. е. н., в.о. завідувача кафедри фінансів, банківської справи та страхування Дніпропетровського державного аграрного університету.

О 64 Організаційне та методичне забезпечення виконання дипломних робіт для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти : навч. посіб. / Л. М. Васільєва, І. П. Приходько, Г. Є. Павлова, О. В. Чернецька, Т. П. Погорелова, О. М. Губарик, С. В. Юрченко; за заг. ред. Л. М. Васільєвої, І. П. Приходька. Дніпро : Біла К. О., 2022. 183 с.

ISBN 978-617-645-214-0

В навчальному посібнику викладений матеріал акцентовано на ключових складових підготовки дипломних робіт здобувачами освітнього ступеня «Магістр» закладів вищої освіти.

Важливим аспектом посібника є детальна аргументація основоположних елементів методичного забезпечення виконання розділів дипломної роботи, що сприятиме систематизації досліджень, виконуваних здобувачами. Слід наголосити, що посібник вигідно відрізняється наведеними детальними прикладами виконаних дипломних робіт, що налічують розподіл інформації на структурні елементи з відповідними коментарями авторів щодо вимог по узагальненню отриманих результатів досліджень.

Навчальний посібник розрахований на здобувачів вищої освіти, викладачів економічних ЗВО та факультетів, а також широкого загалу спеціалістів з фінансово-економічної безпеки.

УДК 657
ББК 65.052

ISBN 978-617-645-214-0

© Колектив авторів, 2012

© Колектив авторів, виправлення, 2022

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Теоретичні основи організації наукових економічних досліджень	6
2. Організація виконання наукового дослідження та вибір сукупності спостережень для його проведення. мета, завдання дипломної роботи та методи дослідження	9
3. Вимоги до виконання та оформлення дипломної роботи	26
4. Технологія підготовки дипломної роботи	40
4.1. Реферат	40
4.2. Вступ	41
4.3. Підготовка теоретичної частини дипломної роботи	44
4.4. Підготовка аналітичної частини дипломної роботи	48
4.4.1. Фінансово-економічна характеристика підприємства	48
4.4.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими.....	75
4.4.3. Методичне забезпечення дослідження організаційних аспектів та стану управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві	94
4.4.4. Методичне забезпечення розробки рекомендацій щодо напрямів удосконалення організації та управління фінансово-економічною безпекою за тематикою дипломної роботи.....	95
5. Висновки та пропозиції	98
6. Список використаних джерел	99
7. Вимоги до оформлення автореферату дипломної роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»	99
8. Наукова стаття (тези виступу) за результатами економічного дослідження: підготовка та оформлення до публікації	103
9. Перевірка на академічний плагіат	110
10. Вимоги до захисту дипломної роботи	114
11. Перелік орієнтовних тем дипломних робіт	125
12. Орієнтовний зміст дипломної роботи освітнього ступеня «Магістр»	128
13. Додатки	166

ВСТУП

Дипломна робота являє собою комплексне вирішення певної фінансово-економічної проблеми. Вона завершує підготовку здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти і є кваліфікаційною роботою, що має виявити навички конструктивного аналізу сучасних проблем управління фінансово-економічною безпекою та обґрунтування заходів щодо їх вирішення. Посібник призначено для здобувачів, що навчаються за освітнім ступенем «Магістр».

На етапі виконання дипломної роботи здобувач має використати всі знання, отримані в процесі навчання та виявити свої здібності у використанні теоретичних знань для вирішення конкретних задач в сфері управління фінансово-економічною безпекою.

Підготовлений посібник має за мету систематизувати самостійну роботу здобувача, забезпечити його методичним інструментарієм для розкриття креативних якостей майбутніх фахівців.

Використання запропонованого посібника буде сприяти розвитку у здобувача навичок постановки проблеми та самостійного пошуку шляхів її розв'язання, формуванню умінь професійного вирішення організаційних та методичних завдань управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання в сучасних умовах.

Особливість цього посібника полягає в комплексному характері подання матеріалу, націленості на розвиток творчого мислення здобувачів. Структурологічна побудова посібника спрямована, в першу чергу, на забезпечення здобувачів методичним інструментарієм вибору теми,

формування мети, планування роботи здобувача-дипломника, обґрунтування напрямів дослідження. Посібник забезпечує варіативний підхід до формування структури дипломної роботи, що дає можливість здобувачу обґрунтовано визначати напрями дослідження відповідно до особливостей господарювання базового підприємства та власних професійних і наукових інтересів.

У посібнику запропоновано методичний матеріал, який дасть можливість максимально спрямувати здобувача-дипломника на вирішення актуальних задач у сфері управління фінансово-економічною безпекою, що мають практичне значення.

Структура посібника побудована за етапами підготовки дипломних робіт. Перший розділ висвітлює теоретичні основи щодо організації наукових досліджень, що націлює здобувача до поняття наукового дослідження. Другий розділ чітко спрямовує здобувача на організацію виконання наукового дослідження та вибору теми і сукупності спостереження для його проведення, розкриває методи дослідження, а також висвітлює як визначити мету та завдання дипломної роботи. Третій розділ розкриває вимоги до виконання та оформлення дипломної роботи. Технології підготовки дипломної роботи присвячено четвертий розділ, де розкрито процедури вибору та обґрунтування теми, етапи роботи з літературою та розробки плану, наведено технологію підготовки та вимоги до теоретичної, аналітичної та практично-рекомендаційної частини роботи. Окрім того, визначено вимоги до оформлення, представлення та захисту дипломних робіт.

Автори виражають надію, що використання запропонованого навчального посібника в ході підготовки дипломних робіт допоможе майбутнім фахівцям розкрити творчі здібності та спрямувати їх самостійну діяльність на розв'язання важливих проблем щодо управління фінансово-економічною безпекою.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Пізнаючи світ, людство нагромаджувало необхідний досвід на основі спостережень навколишньої живої природи. Цей досвід передавався із покоління в покоління стихійно, з урахуванням прагматичних потреб діяльності людей. Однак такі знання не можна вважати наукою, оскільки вони є емпіричними і не виходять за межі вивчення властивостей предметів і знарядь праці та їх застосування. Проте багаторазове повторення впродовж багатьох поколінь людей способів застосування предметів і знарядь праці зумовило накопичення певної критичної маси стихійно-емпіричних знань і відбулося те, що за сучасним філософським законом визначене як стрибок на основі нагромадження кількісних і якісних показників.

Відтак індивідууми, засвоївши надбані своїми попередниками знання, стали першими науковцями, що спеціалізувались у тій чи іншій ділянці людської діяльності, забезпечуючи прагматичні потреби спочатку окремих племен, а потім ширшого загалу. Отже, відбувся суспільний поділ праці – розумова діяльність відділилася від фізичної. Далі йшло поглиблення наукового пізнання, тобто цілеспрямоване дослідження чітко окреслених задалегідь завдань, визначених як практикою, так і потребами власне науки.

Термін “наука” означає систему нагромадження людських знань про закономірності розвитку природи, суспільства та мислення, способів планомірної взаємодії на навколишній світ, пізнання і зміни його в інтересах людства. Наука є однією з форм суспільного пізнання, історично нагромадженою системою приведених у відповідний порядок знань, глибина, багатогранність і точність яких перевіряється і безперервно вдосконалюється в практичній діяльності людей, стаючи знаряддям вищої орієнтації кожної людини в оточуючому світі і в самій собі. Наука – це передусім процес опанування істини. Як процес пізнання, вона логічно завершується впровадженням теорії в практику.

Нині різноманітність знань і їх величезний обсяг зумовили поділ науки

на галузі та підгалузі, оскільки жоден індивідуум, за всієї талановитості окремих із них, не в змозі охопити різносторонні їхні аспекти з достатньою глибиною, яка давала би можливість не тільки володіти накопиченою на певний момент сумою знань в одній сфері, а й вносити власні, що забезпечують хоча б еволюційний науковий розвиток, оскільки в наш час революційний стрибок у пізнанні – надзвичайна рідкість. Правда, це не зупиняє припливу в науку філістерів (людей з обмеженим світоглядом, які не цінують знання та науку), особливо сьогодні, коли приналежність до неї заформалізована, а критерії відбору розмиті; тим більше, що у багатьох випадках відверто слабкі з наукового погляду, орфографічно та стилістично недосконалі матеріали після кваліфікованого фахового та літературного редагування стають наукоподібними і відрізнити їх від справді оригінальних досліджень інколи важко.

Разом із тим на сучасному етапі розвитку людського суспільства зростає роль науки в теоретичному та практичному аспектах. У практичній діяльності роль наукових знань визначається насамперед високим рівнем наукоємності виробництва, а тому освіченість кожного індивідуума повинна бути достатньою для використання складних технологій і засобів, на відміну від виробництва примітивного, коли вистачало природних навиків для його ведення.

Теоретичні дослідження, попри, здавалося би, фундаментальне вивчення всіх сторін людської діяльності, також у край потрібні, зважаючи на обмеженість природних ресурсів згідно з потребами людського суспільства на кожному етапі його інтелектуального розвитку. Причому поглиблення знань необхідне в будь-якій сфері людської діяльності, і це в одних галузях науки помітно майже всім (наприклад, у медицині), в інших – лише обізнаним спеціалістам (зокрема, в енергетиці). Не виняток й економічна наука, адже врешті-решт всі прикладні науки технологічного характеру – біологія, хімія, енергетика, матеріалознавство, техніка тощо – тісно пов'язані з економічними дослідженнями, і часто останні є поштовхом для пошуку

нових шляхів вирішення проблем у перших.

Економіка – це наука, що вивчає специфіку виробничих відносин у певній галузі або сфері людської діяльності (промисловості, сільському господарстві, будівництві, транспорті, невиробничій сфері та ін.) Водночас – вона є видом практичної діяльності у зазначених сферах, визначає професію певної категорії працівників. Саме для задоволення потреб такої діяльності виникає наука.

Наукові економічні дослідження здобувачів здійснюються на кафедрах економічної теорії, бухгалтерського обліку, економіки (інколи кафедри мають інші найменування, наприклад, кафедра обліку і аудиту, кафедра маркетингу, кафедра менеджменту і т.п.) Керівництво науковою роботою здобувачів здійснюють викладачі цих кафедр.

Наукові дослідження забезпечують формування всебічно розвинутих фахівців, інтелектуалів, здатних творчо вирішувати науково-практичні завдання підвищення ефективності управління фінансово-економічною безпекою. Оволодіння навичками наукових досліджень поглиблює рівень знань здобувачів, формує логічне мислення, забезпечує вміння обґрунтовувати висновки та пропозиції із здобутих у процесі вивчення знань, використовувати ці знання у власних наукових працях як поштовх до нових ідей.

Виконання наукових досліджень полегшує навчання, оскільки реферати, доповіді на студентських семінарах і конференціях формують вміння опрацьовувати літературу і фактографічну інформацію, аргументовано доводити власні міркування, що буде основою для виконання спочатку курсових, а потім дипломної роботи і її захисту як обов'язкової умови здобуття спеціальності для кожного здобувача. Ті ж здобувачи, котрі вирішили в майбутньому здобути науковий ступінь, пройдуть хорошу школу для формування вміння самостійного дослідження фінансово-економічних процесів, формування реальних, всебічно виважених висновків і пропозицій, які мають теоретичне та практичне значення.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИБІР СУКУПНОСТІ СПОСТЕРЕЖЕНЬ ДЛЯ ЙОГО ПРОВЕДЕННЯ. МЕТА, ЗАВДАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведення наукового дослідження крім складності, зважаючи на те, що його метою є творчий пошук у сфері незвіданого, дуже трудомістке в зв'язку з необхідністю вивчення глибокого пласту зробленого попередниками та заодно оволодіння методологією і методикою виконання власних розробок. У зв'язку з цим організація наукового дослідження, незважаючи на його інтуїтивність у деталях, інколи навіть на підсвідомий поштовх до здійснення, є надзвичайно важливою насамперед з огляду на необхідність раціонального використання робочого часу, уникнення його непродуктивних витрат, які загалом незворотні. Адже кожен індивідуум має певний трудовий потенціал упродовж доби і кожна хвилина, потрачена марно, – це непоправна втрата, бо перенести її на наступний час неможливо.

Крім цього, наукове дослідження будь-якої проблеми передбачає мобілізацію всіх душевних, розумових і фізичних здібностей людини. Воно дуже виснажливе і трудомістке, вимагає певною мірою самозречення на період його проведення від привабливих утіх і розваг, викликає, як і кожна робота, втому, а при надмірному захопленні – й перевтому, що потім може відлунювати творчим застоєм. Отже, з цих міркувань організація процесу наукового дослідження також дуже важлива, оскільки лише при наполегливому бажанні, яке супроводжується самовідданою працею, можна досягти певних наукових успіхів. Тут не можна розраховувати на випадковість, котра існує хіба що в легендах, за якими відкриття здійснювалися геніями випадково.

Хоча процес наукового пізнання неможливо втиснути у прокрустове ложе конвеєра, все таки його організація є вкрай необхідною. Хаотичність і несистемність проведення наукових досліджень не може дати бажаних

результатів, а тим більше у визначені терміни, що однаково важливо як для здобувачів чи аспірантів, так і для науковців – професіоналів, зважаючи на заданість кінцевого завершення будь-якої роботи заздалегідь: закінчення семестру, аспірантури чи фінансування проекту. Водночас це не означає, що в усіх випадках має бути хронометрований похвилинно розпорядок робочого дня науковця, а дослідження виконується за технологічною картою, як, наприклад, пошиття костюма. Наукове пізнання – це творчий процес, а тому примушування тут недоречне, в т. ч. самовільне. Однак внутрішня самодисципліна не дозволить байдикувати тоді, коли для виконання дослідження треба працювати в бібліотеці чи знайомитися з практикою ведення бухгалтерського обліку, економічної роботи на підприємстві, оскільки поява натхнення може не співпасти з можливостями для виконання такої роботи. Організація наукового дослідження за будь-яким предметом – це, насамперед, вибір його теми. Не дивлячись на те, що треба, власне, сформулювати всього-на-всього одну фразу, зробити це дуже непросто. Річ у тім, що тема дослідження значною мірою визначає досяжність його результатів.

Ідеальним був би варіант, коли здобувач спочатку самостійно опрацьовує літературу за обраним напрямом і на основі її критичного осмислення формулює тему такого дослідження, яке доповнює вже опубліковані праці.

Однак, здебільшого, теми дипломних робіт формулюються і затверджуються кафедрою та пропонуються здобувачам, тож актуальність дослідження не викладає сумніву. Таким чином, це нібито полегшує організацію дослідження, хоч аксіома “від перестановки доданків сума не змінюється” в цьому випадку залишається непорушною. При цьому знижується стимул щодо творчого пошуку, оскільки виграшу немає жодного, бо навіть вказана тема дослідження вимагає від здобувача опрацювання наукової літератури в повному обсязі. Отож, при серйозних намірах щодо подальших наукових досліджень треба передовсім, підходити свідомо, до вибору теми дослідження, маючи на увазі, що самостійність у цьому стимулює прагнення до творчого пошуку й надалі.

Не менш складним є наповнення теми дослідження сутністю, тобто складання переліку питань, які планується розкрити. Залежно від рангу роботи її план може включати різну кількість розділів, параграфів, пунктів, підпунктів.

У практиці існує усталена архітектура наукових робіт різного рангу, і, зокрема в дипломній роботі магістра. Після розробки плану дослідження та узгодження його з науковим керівником, як правило, здійснюється підбір літератури за темою та наступне її опрацювання. Це теж дуже складна робота, зважаючи на величезні масиви опублікованих матеріалів, у яких не просто віднайти саме такі, що відображають уже проведені дослідження з цього напрямку.

Успішне проведення будь-якого дослідження можливе при умові його чіткої організації. Насамперед має бути раціонально організований режим роботи науковця, оскільки неупорядкованість гальмує проведення наукових досліджень. Для цього робочий день дослідника повинен бути поділений на частини з урахуванням того, що для наукової праці кожного робочого дня потрібно виділити певний час (щонайменше 2 години).

При цьому варто врахувати, що у більшості людей інтенсивність розумових процесів підвищується з ранку до полудня, досягаючи в цей час свого максимуму. Потім поступово до 17.00 відбувається зниження працездатності. У вечірній час, після обідньої перерви та відпочинку, знову настає невеликий підйом працездатності, приблизно з 19.00 до 21.00.

Однак для здобувачів не завжди можливо займатися науковою роботою у найбільш продуктивні години дня, зважаючи на особливості навчального процесу. Якщо лекції та практичні заняття за розкладом відбуваються в другу зміну, то в цьому випадку з вранішнього періоду можна викроїти необхідний для наукових досліджень час, але, як правило, це може бути лише в другій половині робочого дня. Все ж таки, незважаючи на особливості навчального процесу, залізним правилом людини, котра прагне займатися науковою діяльністю, має бути заняття нею щоденно за будь-яких обставин. Наївно

думати, що натхнення заставить кого-небудь, навіть надзвичайно талановитого, без певного примусу вникати у премудрості наукових досліджень. Окрім цього, наукова діяльність, попри її позірну (уявну) привабливість, надзвичайно виснажлива; до того ж людина, котра працює безсистемно, нецілеспрямовано, швидко втомлюється. Отже, системність у наукових дослідженнях є однією з обов'язкових умов їх організації.

Водночас це не означає, що науковець має бути “сухарем”, який веде аскетичний спосіб життя, занурившись у книги зі спеціальності і нічим іншим не цікавлячись. Навпаки, справжні науковці – це інтелектуали, які духовно багаті, цікавляться політикою, художньою літературою, мистецтвом, займаються спортом тощо. Девізом здобувача, котрий прагне стати науковцем, повинен бути: “Знати все про дещо, і дещо про все”, тому щоденно треба раціонально використовувати робочий час, не допускаючи його витрат на легковажне, інколи й шкідливе для здоров'я, наприклад, вживання алкоголю. Дія останнього на людський організм руйнівна, зокрема в молодому віці, і до того ж підступна: надмірне вживання алкоголю не дозволяє наступного дня результативно працювати. В зв'язку з цим видатний фізик Л. Ландау говорив, що випитий ним бокал шампанського не дає йому продуктивно творити впродовж тижня.

До шкідливих звичок належить часте тютюнопаління. Воно, як і регулярне вживання алкогольних напоїв, – хворобливі звички, які в результаті частого повторення розвиваються в стійкі умовні рефлекси, що спричиняють погіршення здоров'я. На жаль, таку “невинну” звичку, як тютюнопаління, дехто вважає своєрідним перепочинком. Хоча перерви необхідні час від часу кожній людині протягом робочого дня, це не означає, що їх треба використовувати некорисним для організму способом. Науковцеві, який хоче досягти вагомих здобутків, варто виробити звичку знімати розумову втому легкою фізичною зарядкою, водними процедурами, прогулянкою на свіжому повітрі тощо.

Дотримуватися раціонального розпорядку робочого дня необхідно

з урахуванням передусім своїх індивідуальних особливостей. Як відомо, люди поділяються на “жайворонків” і “сов”. Перші встають дуже рано, другі полюбляють працювати в нічні години. Загалом же фізіологія людей однакова, і кожному необхідний тривалий (6-8 годин) сон. Таким чином, третина доби мусить бути відведена для сну, який найкраще знімає фізичну і розумову втому.

Треба мати на увазі, що відразу після сну неможливо приступити до серйозної наукової роботи, бо, хоча людина й прокинулася, її організм ще не налаштований на активну діяльність. Тому обов'язково щоденно треба робити фізичну зарядку, яка не повинна тривати менше 15 хв., але водночас і не бути надто стомлюючою. Коли це поєднується з холодним душем після фізичних вправ, то виникає найоптимальніший стан організму, який сприяє активному мисленню, що надзвичайно важливо у наукових дослідженнях.

Звичайно, не треба забувати про особисту гігієну, належний санітарний стан у приміщенні (квартирі, кімнатні гуртожитку), бо людина, котра звиклась із брудом, як зазначав відомий майстер мініатюри М. Сядристий, нічого путнього створити не може.

Не менш важливим є раціональне харчування. В меню повинно бути в достатку овочів, фруктів, молочних і м'ясних продуктів, риби, меду. Для забезпечення такого харчування не завжди є можливості, але при їх наявності треба користуватися науково обґрунтованими нормами споживання продуктів, звичайно, підбираючи власне меню з урахуванням своїх уподобань. Не рекомендується займатися науковою роботою, не поснідавши; не варто дотримуватися правила на сніданок лише пити міцну каву. Шкідливих звичок, треба позбавитися, бо як говорив академік О. Несмеянов: “Якщо людина вважає науку справою свого життя, вона готова з радістю багато від чого відмовитися”.

Якщо в першій половині дня неможливо приступити до наукової діяльності, то після лекцій теж треба трохи відпочити, адже раптовий перехід від одного виду роботи до іншого неможливий. Найкращим відпочинком від

занять в аудиторії є пішохідні прогулянки, плавання в басейні, спортивні ігри, легка фізична робота тощо. Але ні в якому разі не можна перевтомлюватися фізично, оскільки виснаженість організму унеможливилює активну творчу діяльність.

Дуже важливо зосереджуватися на роботі, яку треба виконати, поступово, працювати ритмічно, не ривками. Звичну роботу необхідно виконувати послідовно, етап за етапом, систематично. Потрібно правильно по черзі змінювати періоди роботи і відпочинку, бо втомлюються і знесилюються не тільки від того, що багато працюють, а й тому, що можливості людини, навіть найвитривалішої, обмежені. Проте не слід і надовго переривати творчу роботу, для чого варто навчитись уміло розпоряджатися часом.

Науково-дослідна робота, як і будь-яка інша, вимагає відповідного часу на впрацьованість, тобто швидке і повне зосередження уваги на об'єкті дослідження. Цей процес складний і важкий, до того ж кожна людина має свої специфічні особливості: одній потрібно на це 3-5 хв., іншій – 20-30 хв. Необхідно вчитися працювати систематично, концентрувати свою увагу на виконанні вказаного.

Важливо виробити звичку занотовувати свої думки з приводу здобутої інформації. Інколи вони виникають у найнесподіваніші моменти, і тоді їх треба “схопити на льоту”, записати, бо потім можна не згадати суті. Завжди слід мати під рукою записник, у якому можна зафіксувати необхідне, адже за своєю природою праця наукового працівника безперервна, і творчий працівник завжди в роботі. Найкраще, звичайно, обдумуються наукові проблеми на самоті, зокрема, коли опрацьовується спеціальна література, пов'язана з власною темою дослідження.

Без особливої терміновості не потрібно зловживати роботою в нічні години, як кажуть, перетворювати ніч у день. Нічна робота, як правило, менш продуктивна у творчому відношенні, ніж денна. До того ж кожна людина

щоденно може виконати обмежений обсяг роботи, який ніколи не можна перевиконати. Ілюзією є те, що прогулявши певний час удень, його можна надолужити вночі чи напруженішою роботою наступного дня. Таке невпорядковане ставлення до робочого часу призведе лише до його безповоротних втрат, адже доба є константою, котру можна схематично зобразити як певний відрізок (AC), поділений на робочий (AB) і відпочинковий періоди (BC) (рис. 2.1).

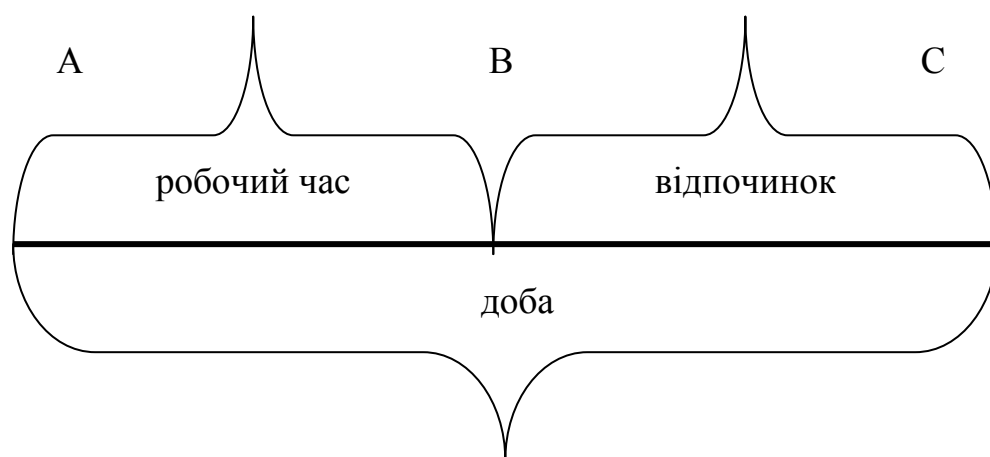

Рис. 2.1. Розподіл часу впродовж доби під час наукових досліджень

Навіть якщо продовжити відрізок AB за рахунок скорочення відрізка BC, то це вдасться зробити лише тимчасово, бо за тривалий період їх величини будуть дорівнювати оптимуму, який для кожної людини свій. Визначено, що робочий період без шкоди для здоров'я в середньому, не може перевищувати 10 годин, тому важливо використовувати його щоденно якомога раціональніше, бо намагання перекласти працю з однієї доби на іншу означає лише втішати себе ілюзією. Перевищення фізичних і розумових можливостей за один день вимагає рівноцінної компенсації за інший, загалом ж кількість робочого часу вийде навіть меншою, оскільки невпорядкована робота призводить до зайвих втрат. У цьому випадку організм людини виснажується настільки, що про кожну творчу працю, яка і відзначає наукову роботу дослідника, не може бути й мови; лише імітуватиметься наукова діяльність, яка в таких випадках є безрезультативною.

Метою підготовки дипломної роботи є:

- поглиблення здобувачем теоретичних і практичних знань за фахом;
- вироблення умінь застосовувати їх під час вирішення конкретних практичних завдань;
- сприяння пошуку сучасних наукових досягнень у сфері управління фінансово-економічною безпекою, уміння їх самостійно застосовувати, вирішуючи прикладні питання;
- визначення ступеню підготовки випускника до самостійної практичної діяльності щодо управління фінансово-економічною безпекою.

Дипломна робота має містити глибоке теоретичне осмислення актуальної проблеми, а також обґрунтований варіант практичного її вирішення, виконаний на підставі ретельно проведеного аналізу діяльності конкретного підприємства, що було обрано за базу проходження комплексної виробничої та переддипломної практики. Дипломна робота передбачає: постановку мети відповідно до визначення проблемної ситуації та завдань, необхідних для її досягнення; розробку методики дослідження проблеми; формулювання висновків, в яких подаються результати, отримані при вирішенні поставлених завдань, а також рекомендації та пропозиції для подолання виявлених проблем.

Дипломна робота є підсумком самостійного комплексного дослідження актуальної проблеми у сфері управління фінансово-економічною безпекою, що має практичне для базового підприємства значення. Робота виконується кожним здобувачем самостійно на базі матеріалу, зібраного під час проходження комплексної виробничої та переддипломної практики. Це найважливіша форма самостійної роботи здобувача, в процесі якої він набуває умінь і навичок управління фінансово-економічною безпекою.

Вона визначає загальноосвітню та фахову зрілість випускника, вміння діалектично мислити, творчо застосовувати набуті знання при вирішенні тих чи інших практичних завдань у сфері управлінської діяльності.

У відповідності до Стандарту вищої освіти України другого (магістерського) рівня за галуззю знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» та Освітньої програми «Управління фінансово-економічною безпекою» магістр управління фінансово-економічною безпекою має вміти: розробляти концепцію фінансово-економічної безпеки підприємства (установи, організації); організувати управління системою фінансово-економічної безпеки підприємства (установи, організації); застосовувати методи і механізми управління фінансово-економічною безпекою підприємства у практиці господарської діяльності; аналізувати і оцінювати рівень фінансово-економічної безпеки підприємства та робити на цій основі відповідні висновки для прийняття управлінських рішень; досліджувати зовнішнє і внутрішнє середовище підприємства, виявляти загрози фінансово-економічній безпеці підприємства; розробляти стратегію фінансово-економічної безпеки та формувати комплекс заходів для її реалізації; вирішувати проблемні ситуації, що виникають у процесі організації та управління фінансово-економічною безпекою підприємства.

Розвиток економіки знань, інтеграція України у світовий економічний простір, процеси глобалізації та викликане цим посилення конкуренції загострюють проблему збереження фінансової стійкості підприємств як основи їхньої фінансово-економічної безпеки. Зовнішнє середовище функціонування суб'єктів господарювання стає ще більш динамічним та невизначеним, спричиняючи значну кількість ризиків, небезпек та загроз (неплатоспроможність партнерів, недобросовісна конкуренція, недружні злиття і поглинання, комерційний шпіонаж, рейдерство тощо). Все це зумовлює потребу в ефективному управлінні їх фінансово-економічною безпекою.

В зв'язку з цим потреба у підготовці таких фахівців є надзвичайно актуальною на сучасному етапі розвитку економіки України.

Саме це зумовлює тематичну спрямованість, вимоги до змісту та

завдання дипломної роботи здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Управління фінансово-економічною безпекою».

Основні завдання дипломної роботи можна сформулювати наступним чином:

- перевірка теоретичних знань і методологічного апарату, яким володіє здобувач;

- закріплення навичок роботи з нормативно-законодавчими документами, що регулюють питання управління фінансово-економічною безпекою;

- вироблення навичок критичного опрацювання науково-методичної фахової літератури;

- напрацювання навичок критичного осмислення історичних аспектів розвитку методології управління фінансово-економічною безпекою;

- перевірка вміння правильно вибрати необхідну методику економічного і фінансового аналізу;

- реалізація вмінь проводити фінансовий, економічний аналіз явищ та процесів, що розглядаються, та розробляти конкретні заходи на підставі результатів дослідження;

- формування навичок визначення організаційно-технологічних особливостей функціонування базового підприємства (організації, установи), що мають бути враховані при побудові ефективної системи управління фінансово-економічною безпекою;

- перевірка вмінь формулювати правильні висновки за результатами проведених досліджень;

- вироблення навичок розробки практичних рекомендацій для конкретних суб'єктів економічних та фінансових відносин;

- розробка навичок оцінки ефективності запропонованих заходів і нововведень;

- формування навичок з виконання процедур управління фінансово-

економічною безпекою;

- апробація навичок роботи з окремими комп'ютерними програмами;
- формування навичок аналізувати і оцінювати рівень фінансово-економічної безпеки підприємства та робити на цій основі відповідні висновки для прийняття управлінських рішень;
- формування навичок розробки стратегії фінансово-економічної безпеки та формувати комплекс заходів для її реалізації;
- формування навичок вирішувати проблемні ситуації, що виникають у процесі організації та управління фінансово-економічною безпекою підприємства;
- вироблення вміння відстоювати свою точку зору за допомогою переконливих аргументів при проходженні процедури захисту дипломної роботи.

Для проведення наукового дослідження застосовують багато різноманітних методів, підходів і прийомів, які тісно між собою пов'язані логічно, структурно в процесі дослідження. Тобто вони утворюють систему, в якій існують наступні методи дослідження, що наведені на рис. 2.2.

Філософські методи – це використання у науковому дослідженні категорій, положень, принципів і законів певної філософської системи. Наприклад, діалектики як теорії пізнання.

Загальнонаукові методи – це такі засоби і прийоми (чи їх сукупність), які з тими чи іншими модифікаціями використовуються в усіх чи майже усіх науках з урахуванням особливостей конкретних об'єктів дослідження (моделювання, аналіз, синтез, дедукція, індукція).

Конкретно-наукові методи – які використовуються в окремих науках чи в генетично пов'язаних або об'єднаних спільністю об'єктів дослідження групах.

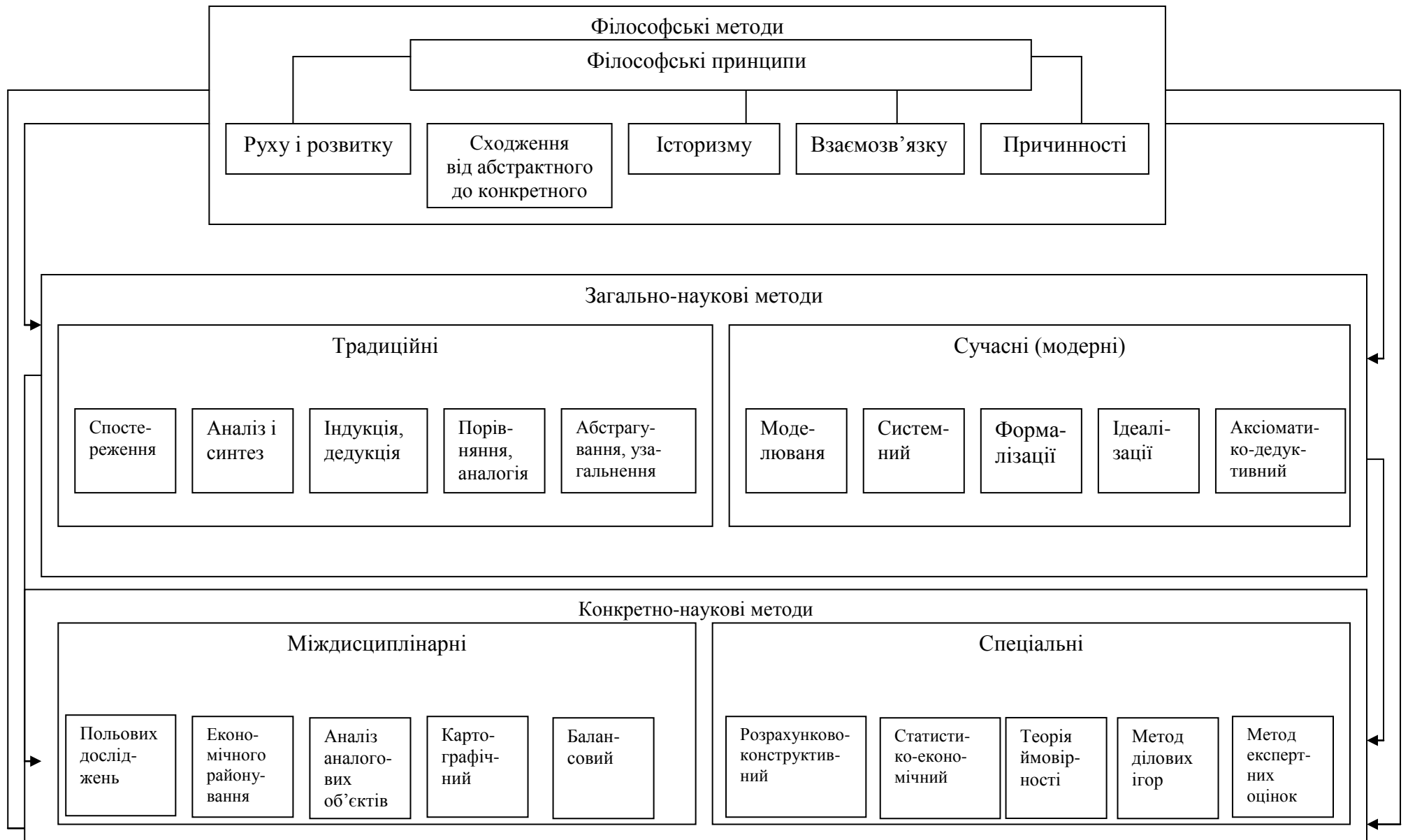

Рис. 2.2. Класифікація методів досліджень (за ідеєю О. Шаблія)

У науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти використовуються специфічні методи економічних досліджень. До них відносяться: статистико-економічний, монографічний, експериментальний, розрахунково-конструктивний і математичний. Кожному методу властиві свої способи і прийоми.

У всіх наукових дослідженнях з циклу управління фінансово-економічною безпекою застосовується *статистико-економічний метод*. Він складається з елементів, що використовуються в певній послідовності:

1) статистичне спостереження даних з річних, квартальних і місячних бухгалтерських і статистичних звітів, бухгалтерських документів, в процесі якого виконується копіювання необхідних джерел інформації. Спостереження може бути суцільним, якщо за певний період часу (місяць, квартал, рік) копіюються всі документи з теми дослідження, складені на підприємстві, і вибіркоvim, анкетним, якщо спостерігається і копіюється лише частина інформації;

2) статистичне зведення, при якому отримані в процесі спостереження дані узагальнюються: складаються різні таблиці, визначаються середні і відносні величини, індекси, здійснюється групування отриманих даних;

3) статистико-економічний аналіз взаємозв'язків між показниками з використанням індексів, групувань, кореляційного аналізу, узагальнення.

Вибір способів спостереження, зведення даних і прийомів аналізу визначається метою наукового дослідження.

У процесі статистико-економічного аналізу здобувач використовує ланцюгові підстановки, спосіб різниць, індекси (якщо є чіткий детермінований зв'язок між окремими показниками) або проводить кореляційний і регресійний аналіз (якщо чіткий причинно-зумовлений зв'язок не виявлений).

Велика частина наукових досліджень з управління фінансово-економічною безпекою підприємств проводиться шляхом використання

монографічного методу, що передбачає поглиблене вивчення найбільш типових або передових підприємств. Складовими елементами цього методу є:

- опис підприємства, його економічна характеристика, стан фінансово-економічної безпеки;
- аналіз управління фінансово-економічною безпекою з виявленням позитивних рис і недоліків;
- теоретичні узагальнення – розкриття "секретів" успішної діяльності передових підприємств, виявлення прихованих резервів, можливостей поширення позитивного досвіду на інші підприємства або усунення виявлених недоліків.

Експериментальний метод у дослідженнях з управління фінансово-економічною безпекою підприємств може застосовуватися в тих випадках, коли він виконує науково-дослідну роботу на тих підприємствах, де виконуються дослідження різними науково-дослідними установами щодо перспективи вдосконалення системи управління фінансово-економічною безпекою підприємств в Україні.

Таким чином, застосування експериментального методу має певні особливості на різних етапах його організації. Зокрема, на першому етапі організації наукового експерименту відповідно до поставленого завдання, участь здобувачів суттєво обмежена, оскільки ця робота організується і спрямовується працівниками науково-дослідних установ, головних спеціалістів підприємств. У той же час здобувач може брати участь в самому експерименті, виконуючи доручену йому роботу відповідно до умов експерименту.

Головна робота здобувачів під час використання експериментального методу проводиться на подальших його етапах. Спостереження, в процесі якого організується кількісний і якісний облік результатів експерименту за минулий період (за півріччя, рік, кілька років), і збір додаткового матеріалу з даного питання; аналіз і узагальнення даних шляхом обробки отриманої інформації (порівняння результатів експерименту зі звичайними господарст-

вами, визначення достовірності висновків і доцільності їх впровадження у всіх підприємствах) з застосуванням статистичних і математичних методів; проектування позитивного виведення на майбутнє з використанням розрахунково-конструктивного і математичного методів дослідження. На останньому етапі під час розробки заходів з впровадження в практику отриманих результатів здобувачем, як правило, участі не беруть.

Конструктивно-розрахунковим методом здобувачі користуються під час розробки проекту вдосконаленої системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства на перспективу. Він зумовлює розробку кількох варіантів рішення економічної задачі, з яких обирають найбільш ефективний. Ефективним вважається варіант, що забезпечує при найменших матеріальних і грошових витратах отримання найкращих виробничо-фінансових результатів господарської діяльності. Конструктивні розрахунки з різних варіантів рішення завдань базуються на аналізі стану економіки і фінансів підприємств в передплановий період, виявленні сприятливих тенденцій і закономірностей їх розвитку, використанні науково обґрунтованих техніко-економічних нормативів і дотриманні рівних умов для всіх варіантів. Цей метод застосовується для обґрунтування ефективності впровадження результатів наукових досліджень здобувачів в практику підприємств в основному при виконанні наукових досліджень з аналізу діяльності і фінансів.

При виконанні науково-дослідних робіт з управління фінансово-економічною безпекою підприємства, для відбиття встановлених закономірностей може застосовуватися *математичний метод*. Він передбачає використання прийомів математичної статистики для виявлення міри і кількісного вимірювання впливу різних чинників на даний показник, визначення типу мінливості величин, характеру і напрямку зв'язку між явищами, достовірності отримання середніх величин. При аналізі процесу розширеного відтворювання з побудовою математичних моделей, розв'язанні фінансових проблем, пов'язаних з перспективним плануванням, використовуються прийоми математичного програмування на ПК.

Математичне програмування дозволяє знаходити найкращі варіанти використання готівкових фінансових і матеріальних ресурсів кожного підприємства. Робота з математичного програмування складається з формулювання мети і завдання, що мають бути вирішені; визначення чинників, що впливають на це рішення; збору необхідної обліково-фінансової інформації; складання економіко-математичної моделі; розробки таблиці-матриці, яка впливає з математичної моделі і програми обчислень; проведення обчислень; перевірки і коректування рішення задачі. Здобувач виконує тільки першу, організаційну і направляючу частину роботи, а також використовує результатну інформацію.

У ході роботи над дипломною роботою закріплюються навички роботи з літературними джерелами, розвивається аналітичне мислення, виробляються звички дослідницької та наукової роботи. При цьому здобувач використовує знання, отримані раніше не лише зі спеціальних, а й з теоретичних економічних дисциплін, статистики, математики, тощо.

Виконання завдань дипломної роботи можливе лише за умови поєднання теоретичного і практичного аспектів. З цією метою напрямки та тематика дипломних робіт безпосередньо пов'язані з потребами та проблемами управління фінансово-економічною безпекою підприємства, що з'ясовується шляхом одержання заявок від підприємств (організації, установ) на розробку конкретної проблематики з питань управління фінансово-економічною безпекою.

Це не заперечує можливість виконання здобувачами, які мають наукові здібності та позитивно виявили себе в процесі навчання, дипломної роботи за теоретичною тематикою. При цьому обов'язковим є аналіз управління фінансово-економічною безпекою та розробка практичних рекомендацій стосовно його удосконалення.

Виконання дипломної роботи магістра здійснюється поетапно в такій послідовності:

1. Вибір теми і узгодження її з науковим керівником, подання

відповідної заяви на ім'я завідувача кафедри й затвердження теми.

2. Теоретичне дослідження за обраною темою, пошук та нагромадження інформації, що стосується об'єкта й предмета дослідження, у традиційних бібліографічних системах і в мережі Інтернет.

3. Систематизація та економічний аналіз результатів теоретичного пошуку, включаючи гіпотези, теорії, сучасні парадигми економічного розвитку, термінологію, кваліфікації, нормативно-правові документи, економічні моделі, концепції та стратегії, статистичні дані та розрахунки, експертні, рейтингові оцінки тощо.

4. Узагальнення результатів власного аналітичного дослідження із застосуванням загальнонаукових, економіко-математичних та економіко-статистичних методів, формулювання науково-обґрунтованих висновків та рекомендацій.

5. Оформлення дипломної роботи магістра відповідно до чинних вимог.

6. Підготовка доповіді та презентаційних матеріалів для захисту.

7. Отримання відгуку наукового керівника на дипломну роботу та довідки про результати перевірки дипломної роботи програмно-технічними засобами щодо оцінки оригінальності змісту роботи.

8. Попередній захист дипломної роботи магістра на випусковій кафедрі та отримання рекомендації до захисту роботи перед ЕК.

9. Отримання рецензії на дипломну роботу магістра та інших необхідних супроводжувальних документів.

10. Захист дипломної роботи магістра.

3. ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Робота над виконанням дипломної роботи починається з написання здобувачем заяви на ім'я завідувача кафедри про закріплення за ним теми дипломної роботи магістра та призначенням наукового керівника (Додаток А).

Здобувач має право запропонувати тему дипломної роботи магістра за межами рекомендованого переліку, але за обов'язковою узгодженістю з керівником. В цьому випадку тема повинна відповідати науковому спрямуванню кафедри, а також кваліфікаційній характеристиці здобувачів за спеціальністю. Особливо актуальними і цінними є дипломні роботи, які виконуються за замовленням виробництва.

Дана заява подається на розгляд завідувачу кафедри, який згідно планового навантаження по кафедрі, здійснює закріплення здобувачів за викладачами кафедри. Теми дипломних робіт затверджуються наказом ректора за поданням випускової кафедри та деканату у встановленні строки і надалі зміни не підлягають.

Керівництво дипломною роботою магістра може здійснювати доктор та кандидат наук.

По кафедрі діє типовий план-графік виконання дипломних робіт для магістрів, який щорічно затверджується на засіданні кафедри на початку навчального року (Додаток Б). Сформований бланк завдання підписується керівником роботи, здобувачем і завідувачем кафедри та видається кожному здобувачу із суворо регламентованим переліком питань не пізніше, ніж за 2 тижні до початку переддипломної практики. Після закріплення дипломники ознайомлюються з даним план-графіком і починають виконання роботи згідно нього.

Дипломна робота здобувача виконується на базі функціонального підприємства (установи, організації) і на виконання дипломної роботи магістра необхідна наявність замовлення, зразок якого наведено в додатку В,

та яке є необхідним документом по процедурі захисту.

Науковий керівник дипломної роботи магістра повинен видати здобувачу-дипломнику завдання по темі дипломної роботи магістра, зразок цього завдання наведено в додатку Г, яке потім підшивається в роботу.

Виконання дипломної роботи здобувача складають у вигляді тексту, ілюстрацій, таблиць або їх сполучень. Обсяг основного тексту (без списку літератури і додатків) становить 55-60 сторінок друкованого тексту.

Роботу оформлюють на аркушах паперу формату А4 (210 x 297 мм). За необхідності допускається використання аркушів формату А3 (297 x 420 мм).

При друкуванні роботи на комп'ютері використовують шрифт Times New Roman текстового редактора Word розміру 14 з полуторним міжрядковим інтервалом.

Текст слід друкувати, додержуючись таких розмірів берегів: верхній і нижній – 20 мм, лівий – 30 мм, правий – 15 мм.

Абзацний відступ повинен бути однаковим упродовж усього тексту роботи і дорівнювати п'яти знакам (1,25 мм).

Під час виконання роботи необхідно дотримуватись рівномірної щільності, контрастності й чіткості зображення упродовж усієї роботи. Окремі слова, формули, знаки, які вписують у надрукований текст, мають бути чорного кольору; щільність вписаного тексту повинна максимально наближатись до щільності основного зображення.

Помилки, описки й графічні неточності допускається виправляти підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого зображення машинописним способом або від руки. Виправлене повинно бути чорного кольору.

Структурні елементи "РЕФЕРАТ", "ЗМІСТ" не нумерують, а їх назви друкують великими літерами симетрично до тексту без крапки в кінці, не підкреслюючи. "ВСТУП", "ВИСНОВКИ", "СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ" – друкують великими літерами з абзацного відступу від початку рядка. Перед поданням додатків треба розташувати окремий лист на якому по середині надрукувати "ДОДАТКИ", цей аркуш нумерується, самі ж до-

датки нумерації не мають.

Титульний аркуш дипломної роботи повинен бути оформлений за єдиним зразком (Додаток Д). Назва теми на титульному аркуші повинна відповідати її формулюванню у наказі ректора університету та в завданні на дипломну роботу здобувача.

Завдання на дипломну роботу є стислим викладенням суті виконаної роботи (Додаток Г). В них зазначається перелік задач до виконання в дипломній роботі та термін їх виконання.

Реферат розміщується після завдання на дипломну роботу магістра, з нової сторінки. Він призначений для ознайомлення в лаконічній формі зі змістом роботи (додаток Е). Реферат має включати дані про обсяг роботи, кількість джерел згідно із наведеним списком використаних джерел, кількість додатків, ілюстрацій, таблиць, перелік ключових слів.

Текст реферату має містити короткий виклад суті дипломної роботи магістра, яка розкриває її основну наукову ідею та практичне значення роботи. Необхідно вказати об'єкт та предмет дослідження, мету роботи, методи дослідження, основні характеристики об'єкта дослідження, отримані результати, наукову новизну та практичну значимість роботи.

Окремо, з абзацу, необхідно вказати ключові слова за темою проведеного дослідження українською, російською та англійською мовами.

Обсяг реферату не має перевищувати однієї сторінки.

Зміст дипломної роботи включає назви усіх її складових частин (вступу, розділів, підрозділів) з вказівкою порядкового номера сторінки, на якій наведено вказаний заголовок. При цьому вказується лише перша сторінка, з якої починається розділ. Слово «сторінка» при цьому не пишеться і крапка після її номера не ставиться.

Розділи і підрозділи повинні мати заголовки. Заголовки розділів, як і підрозділів треба починати з абзацного відступу. Але заголовки розділів треба друкувати великими літерами, а заголовки підрозділів – маленькими літерами, крім першої великої, не підкреслюючи, без крапки в кінці. Якщо заголовок складається з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Перенесен-

ня слів у заголовку розділів не допускається.

Відстань між заголовком і подальшим чи попереднім текстом має бути не менше двох рядків.

Викладати матеріал дипломної роботи треба від першої особи множини (“приймаємо”, “вибираємо”, “визначаємо”) або в невизначеній формі (“приймається”, “вибирається”, “визначається” і т.д.).

Кожний розділ дипломної роботи необхідно починати з нової сторінки. В кінці кожного розділу повинні бути висновки до відповідної структурної складової роботи.

Скорочення слів у тексті не допускається, окрім загальноприйнятих термінів (ЕОМ, АСУ, ДБН та ін.).

Допускається використовувати скорочення вузькоспеціалізованих термінів в тому випадку, коли їх загальна кількість дорівнює або більша 20 і кожний термін повторюється в тексті не менше 3-5 раз. У цьому випадку при першому згадуванні терміну наводиться його повна назва і в дужках дається скорочений варіант, наприклад, життєвий цикл міського житлового фонду (ЖЦМЖФ), а далі по тексту термін дається у скороченому варіанті, наприклад, “...технологічні основи формування і оптимізації ЖЦМЖФ...”.

Не допускається розміщувати назву розділу, підрозділу в нижній частині сторінки, якщо після неї знаходиться тільки один рядок тексту.

Нумерація сторінок роботи. Всі сторінки роботи, включаючи додатки, повинні мати суцільну нумерацію. Першою сторінкою вважається сторінка титульного аркуша, друга – завдання на дипломну роботу, далі йдуть реферат, зміст і далі по тексту дипломної роботи. Нумери сторінок (починаючи з другої сторінки вступу) проставляють у правому верхньому куті арабськими цифрами. Не допускається заключати номери сторінок в лапки.

Розділи роботи повинні мати порядкову нумерацію в межах всієї роботи і позначаються арабськими цифрами без крапки в кінці.

Титульний аркуш включають до загальної нумерації сторінок роботи. Номер сторінки на титульному аркуші і додатках не проставляють.

Нумерація розділів, підрозділів. Розділи, підрозділи роботи слід нумеру-

вати арабськими цифрами.

Розділи повинні мати порядкову нумерацію в межах викладення основної частини роботи і позначатися арабськими цифрами без крапки, наприклад, 1, 2, 3 і т. д.

Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу.

Якщо розділи підрозділяються на декілька основних частин, то їх нумерація здійснюється також арабськими цифрами і складається з номерів розділу і підрозділу, які розділяються крапкою, наприклад 2.5 (п'ятий підрозділ другого розділу).

Ілюстрації. Ілюстрації (креслення, рисунки, графіки, схеми, діаграми слід розміщувати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації мають бути посилання в роботі.

Не варто оформляти посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких тільки повторюється те, що міститься у підпису. У тому місці, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, і де здобувачеві треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу в круглих дужках “(рис. 3.1)” або зворот типу: ”... як це видно з рис. 3.1”, або ”як це показано на рис. 3.1”

Якщо ілюстрації зроблені не автором роботи, необхідно дотримуватись вимог чинного законодавства про авторські права і посилання на відповідні джерела інформації.

Ілюстрації повинні мати назву, яку розміщують під ілюстрацією. За необхідності під ілюстрацією розміщують пояснювальні дані (підрисунковий текст). Назва ілюстрації розміщується по центру сторінки зразу під зображенням.

Ілюстрацію позначають словом “Рис. ”, яке разом з назвою ілюстрації розміщують після пояснювальних даних, наприклад, “Рис. 3.1. Діаграма залежності...”.

Ілюстрації треба нумерувати арабськими цифрами порядковою нуме-

рацією в межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, відокремлених крапкою, наприклад, рис. 3.2 – другий рисунок третього розділу.

Однією із зручних і наглядних форм ілюстративного матеріалу є оформлення результатів у вигляді графіків і діаграм. Графічне подання даних дає більший простір для аналітичних досліджень.

Наочність графіка, діаграми, гістограми дозволяє швидко оцінити вагу і співвідношення внесків різних чинників і кінцевий результат.

Для графічного оформлення даних і результатів розрахунків зручно користуватися процесорами електронних таблиць (Quatro Pro, Excel та інші).

Вони дозволяють:

- будувати двомірні й тримірні графіки, гістограми і діаграми;
- доповняти графіки й гістограми текстами і позначками;
- проводити функціональний аналіз результатів безпосередньо в полі графіка.

У роботі слід застосовувати лише штрихові ілюстрації.

Таблиці. Цифровий матеріал, як правило, оформляють у вигляді таблиць. *Таблиця* являє собою такий спосіб подання інформації, при якому цифровий або текстовий матеріал групується в рядки і графи, відокремлені одна від одної вертикальними й горизонтальними лініями.

За змістом таблиці поділяють на аналітичні й неаналітичні. Аналітичні таблиці є результатом обробки й аналізу цифрових показників. Як правило, після таких таблиць робиться узагальнення про виведене знання, яке вводиться до тексту словами: “таблиця дає змогу зробити висновок, що...”, “із таблиці видно, що..,” і та ін. Часто такі таблиці сприяють виявленню і формулюванню певних закономірностей.

До неаналітичних таблиць вміщують здебільшого необроблені статистичні дані, потрібні лише для подання інформації або констатації певного стану речей.

Звичайно таблиця складається з таких елементів: порядкового номера

і тематичного заголовка, боковика, заголовків вертикальних граф (головки), горизонтальних рядків і вертикальних граф (основної частини, тобто прографки), що наведено на рис. 3.1.

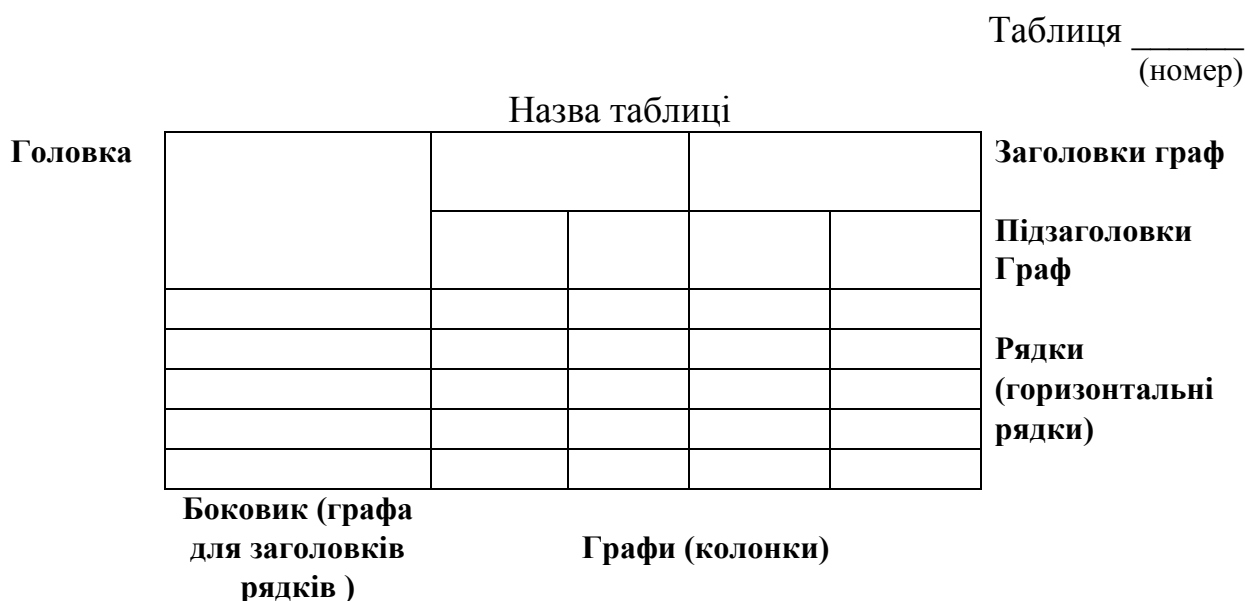

Рис. 3.1. Принципи побудови таблиці

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над нею і друкують симетрично до тексту. Назву не підкреслюють.

За логікою побудови таблиці її логічний суб'єкт, або підмет (позначення предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковику, головці, або в них обох, а не в прографці; логічний предмет таблиці, або присудок (тобто дані, якими характеризується присудок), – у прографці, а не в головці чи боковику. Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковику – всіх даних цього рядка.

Заголовок кожної графи в головці таблиці має бути якомога стислішим.

Треба уникати повторів тематичного заголовка в заголовках граф, одиниці виміру зазначати в тематичному заголовку, виносити до узагальнюючих заголовків слова, що повторюються.

Боковик, як і головка, потребує лаконічності. Повторювані слова тут також виносять в об'єднувальні рубрики; загальні для всіх заголовків боковика слова розміщують у заголовку над ним.

У прографці повторювані елементи, що стосуються всієї таблиці, ви-

носять у тематичний заголовок або в заголовок графі; однорідні числові дані розмішують так, щоб їх класи збігалися; неоднорідні – посередині графі; лапки використовують тільки замість однакових слів, які стоять одне під одним.

Заголовки граф пишуть з великої літери, підзаголовки – з малої, якщо вони становлять одне речення із заголовком, і з великої, якщо вони є самостійними. Заголовки (як підпорядковані, так і головні) мають бути максимально точними і простими. У них не повинно бути слів або розмірностей, що повторюються. Висота рядків – не менше 8 мм. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба. Обережно слід ставитися до вертикальної графі «Примітки». Така графа потрібна лише тоді, коли містить дані, що стосуються більшості рядків таблиці.

Таблицю рекомендується розміщувати після першого згадування про неї в тексті таким чином, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. Таблицю з великою кількістю рядків необхідно переносити в додатки.

Якщо текст у графі таблиці вживається кілька разів і складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те ж», а далі лапками. Ставити лапки замість повторюваних цифр, марок, знаків, математичних символів не треба. Коли цифрові або інші дані в якомусь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Усі наведені в таблицях дані мають бути достовірними, однорідними і такими, що можуть зіставлятися, в основу їх групування покладають лише суттєві ознаки.

Наводити в роботі треба тільки ті таблиці, які неможливо передати звичайним текстом (зіставлення розбіжності, детальні довідкові дані тощо).

На всі таблиці мають бути посилання в тексті роботи.

Таблиці треба нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, що наводяться у додатках.

Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою, наприклад, таблиця 2.1 – перша таблиця другого

розділу.

Переліки. Переліки, за потреби, можуть бути наведені всередині пунктів або підпунктів. Перед переліком ставлять двокрапку.

Перед кожною позицією переліку слід ставити малу літеру української абетки з дужкою, або не нумеруючи – дефіс (перший рівень деталізації).

Для подальшої деталізації переліку треба використовувати арабські цифри з дужкою (другий рівень деталізації).

Приклад:

До чинників впливу на фінансово-економічну безпеку відносяться:

а) політичні:

1) стабільність політичного становища в державі;

2) лобіювання інтересів певних видів діяльності, галузей економіки різними політичними силами;

б) нормативно-правові;

в) фінансово-економічні чинники наднаціонального рівня.

Переліки першого рівня деталізації друкують малими літерами з абзацного відступу, другого рівня – з відступом відносно місця розташування переліків першого рівня.

Примітки. Примітки вміщують у роботі при необхідності пояснення змісту тексту, таблиці або ілюстрації.

Примітки розташовують безпосередньо після тексту, таблиці, ілюстрації, яких вони стосуються.

Одну примітку не нумерують.

Слово "Примітка" друкують з великої літери з абзацного відступу, не підкреслюють, після слова "Примітка" ставлять крапку і з великої літери в тому ж рядку подають текст примітки.

Приклад:

Примітка. _____

Декілька приміток нумерують послідовно арабськими цифрами з крапкою. Після слова "Примітки" ставлять двокрапку і з нового рядка з абзацу після номера примітки з великої літери подають текст примітки.

Приклад:

Примітки:

1. _____
2. _____

Формули та рівняння. Формули та рівняння розташовують безпосередньо після тексту, в якому вони згадуються, посередині сторінки.

Вище і нижче кожної формули або рівняння повинно бути залишено не менше одного вільного рядка. Формули і рівняння у роботі (за винятком формул і рівнянь, наведених у додатках) треба нумерувати порядковою нумерацією в межах розділу.

Номер формули або рівняння складається з номера розділу і порядкового номера формули або рівняння, відокремлених крапкою, наприклад, формула (1.3) – третя формула першого розділу.

Номер формули або рівняння зазначають на рівні формули або рівняння в дужках у крайньому правому положенні на рядку. Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів, що входять до формули чи рівняння, слід наводити безпосередньо під формулою у тій послідовності, в якій вони наведені у формулі чи рівнянні.

Пояснення значення кожного символу і числового коефіцієнта слід давати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають з абзацу словом «де» без двокрапки.

Приклад:

«Відомо, що

$$\Phi_{\text{в}}=Q/S_{\text{сеп}}, \quad (3.1)$$

де $\Phi_{\text{в}}$ – фондвіддача основних фондів, грн./грн.;

Q – обсяг реалізованої продукції підприємства за рік, грн.;

$S_{\text{сеп}}$ – середньорічна вартість основних фондів підприємства, грн.» [23, с.15].

Переносити формули чи рівняння на наступний рядок допускається тільки на знаках виконуваних операцій, повторюючи знак операції на початку наступного рядка. Коли переносять формули чи рівняння на знакові операції множення, застосовують знак “х”.

Формули, що йдуть одна за одною і не розділені текстом, відокремлюють комою.

Посилання. Посилання в тексті роботи на джерела слід позначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, “у роботах [1 – 7]...”.

Допускається наводити посилання на джерела у виносках, при цьому оформлення посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань із зазначенням номера.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору треба наводити *цитати*. Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, в кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладенні думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути максимально точним у викладі думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів, і робити відповідні посилання на джерело;

д) цитування не повинно бути ні надмірним, ні недостатнім: надмірне цитування створює враження компілятивності праці, а недостатнє – знижує

наукову цінність викладеного матеріалу.

Коли використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел, що мають велику кількість сторінок, тоді в посиланні треба точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул джерела, на яке дано посилання в роботі.

Приклад:

Цитата в тексті: «Загроза фінансово-економічній безпеці підприємства – це стан того чи іншого фактора його зовнішнього або внутрішнього середовища (або їх сукупності), яка прямо, або трансформуючись, може негативно вплинути на фінансовий стан та (або) фінансові інтереси підприємства, призвести до зниження його фінансової стійкості, або перешкодити його фінансовому розвитку» [36].

Відповідний опис у переліку посилань:

36. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. Львів, 2021. 380 с.

При посиланнях на розділи, підрозділи, ілюстрації, таблиці, формули, рівняння, додатки вказують їх номери.

При посиланнях треба писати: “... у розділі 4 ...”, “...див. 2.1 ...”, “... на рис. 1.3 ...”, або “...на рисунку 1.3 ...”, “... у таблиці 3.2 ...”, “... (див. 3.2) ...”, “...за формулою (3.1) ...”, “... у рівняннях (1.23) – (1.-25) ...”, “... у додатку Б...”

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарата, що містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків. Такий список – одна із суттєвих частин дипломної роботи магістра, що віддзеркалює самостійну творчу працю її автора і демонструє ступінь фундаментальності проведеного дослідження. Рекомендується до списку використаних джерел включати не менше 50 найменувань. Відомості про джерело наводяться мовою оригіналу.

Відомості про джерела, включені до списку, треба давати відповідно до вимог державного стандарту з обов’язковим наведенням назв праць. В Україні 01 липня 2016 р. набув чинності ДСТУ 8302:2015 «Інформація та

документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання», який установлює види посилань, правила та особливості їхнього складання і розміщування у документах. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок наведено в додатку Ж.

Список використаних джерел слід розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування) або в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків.

Особливу увагу слід приділити відображенню у бібліографічному списку літератури останніх 3–5 років як показника поінформованості автора про сучасний стан вивчення досліджуваної ним теми.

Для підготовки наукових праць рекомендуємо використовувати алфавітне розташування бібліографічних описів у списку використаної літератури (за алфавітом авторів чи заголовків публікацій, якщо прізвище автора не зазначено).

Офіційні та нормативні матеріали (Конституція України, Закони України, Укази та Розпорядження Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, акти міністерств і відомств) рекомендуємо подати в хронології.

Роботи одного автора розташовуються за алфавітом заголовків, роботи авторів з однаковим прізвищем – за алфавітом ініціалів.

В бібліографічному списку використовується наскрізна нумерація всіх джерел.

Об'єктами опису є всі види опублікованих та неопублікованих документів на будь-яких носіях – книги, серійні та інші продовжувані ресурси, нормативні і технічні документи, електронні ресурси, складові частини документів.

Додатки. Додатки треба оформлювати у вигляді окремої частини, розташовуючи додатки в порядку появи посилань на них у тексті роботи.

У додатках вміщують матеріал, який:

– є необхідним для відображення повноти роботи, але включення його до основного тексту може змінити його впорядкованість і ускладнити сприйняття змісту роботи;

– не може бути послідовно розміщений в основній частині роботи через великий обсяг, форми або способи відтворення.

До додатків можуть бути включені: таблиці статистичних даних; копії договорів чи інших документів; протоколи й акти випробувань, упровадження, розрахунки економічного ефекту; інструкції і методики, опис програм, розроблених в процесі виконання роботи; додаткові ілюстрації, таблиці тощо.

Додатки оформлюють як продовження дипломної роботи магістра на наступних її сторінках або у вигляді окремої її частини (книги), розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті дипломної роботи.

Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках роботи, кожен такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований у горі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком великими літерами друкується сово «ДОДАТОК» і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер **Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь**. Наприклад, ДОДАТОК А, ДОДАТОК Б.

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатку. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатку (літеру) і крапку, наприклад, А.2 - другий розділ додатка А; В.3.1 - перший підрозділ третього розділу додатка В.

4. ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

4.1. Реферат

Зважаючи на те, що дипломні роботи магістра носять пошуковий, дослідницький характер, містять результати наукових досліджень, аналітичних оглядів, то доцільно оформляти реферати до захисту тобто написання реферату, це є заключний етап виконання дипломної роботи перед поданням її до захисту. Обсяг реферату дипломної роботи магістра має складати одну сторінку комп'ютерного друку.

Реферат має коротко, але досить ґрунтовно розкривати основний зміст дипломної роботи, в ньому не повинно бути надмірних подробиць, а також інформації, якої нема в роботі. Реферат – це своєрідна візитна картка дипломної роботи. Призначення реферату – ознайомлення з методикою дослідження, фактичними результатами й основними результатами дипломної роботи.

Процес складання реферату являє собою згортання (компресію) наукової інформації (основний процес аналітико-синтетичної переробки матеріалу), спрямоване на те, щоби показати найбільш суттєву інформацію і подати її в стислій формі за принципом “мінімум знаків – максимум інформації”. Реферат друкують державною мовою.

Структура реферату. Структурно реферат складається із об'єкту дослідження, мети роботи, методів дослідження, результати дипломного дослідження, ключові слова українською, російською та англійською мовами.

Суть реферату полягає у точній відповідності змістові дипломної роботи, а його зміст – дає повне уявлення про наукову цінність і практичну значущість дослідження.

Ключові слова. Наприкінці реферату розміщують ключові слова українською та англійською мовами. Ключовим словом називається слово або стійке словосполучення із тексту роботи, яке з точки зору інформаційного

пошуку несе смислове навантаження. Сукупність ключових слів повинна відображувати поза контекстом основний зміст наукової праці. Загальна кількість ключових слів має бути не меншою трьох і не більшою десяти.

Ключові слова подають у називному відмінку, друкують у рядок, через кому.

Структура реферату дипломної роботи наведена у додатку Е.

4.2. Вступ

Розкриває сутність і стан наукової проблеми (задачі) та її значущість, підстави і вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. У вступі подають загальну характеристику кваліфікаційної роботи у такій послідовності. Вступ не повинен займати понад 10% обсягу основної частини роботи (3-4 сторінки друкованого тексту).

Актуальність теми. Обґрунтовують актуальність і доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки. Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне – сутність проблеми або наукового завдання. Як правило, наводиться перелік провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, що досліджували проблему, із зазначенням посилань на їх праці, які досліджувались в процесі виконання роботи.

Головне тут – стисло і чітко показати стан досліджуваної проблеми, тобто визначити місце (“нішу”) дослідження в загальній проблемі для того, щоб зробити виважений крок вперед у науковому пізнанні.

Мета і завдання дослідження. Формулюють мету роботи і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Не слід формулювати мету як “Дослідження...”, “Вивчення...”, тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету.

Об’єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Предметом дослідження є економічні закономірності функціонування та розвитку об'єкта, різноманітні його якості, властивості тощо.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага здобувача, оскільки предмет дослідження визначає тему кваліфікаційної роботи, яка зазначається на титульному аркуші як її назва.

Методи дослідження. Подають перелік методів дослідження, використаних для розв'язання поставлених в роботі завдань. Перераховувати їх треба коротко та конкретно, визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору саме цих методів.

Наукова новизна одержаних результатів. Подають стислий опис нових наукових положень (рішень), запропонованих особисто здобувачем. Необхідно показати відмінність одержаних результатів від відомих раніше, описати ступінь новизни (вперше одержано, удосконалено, дістало подальший розвиток).

Кожне наукове положення чітко формулюють, виокремлюючи його основну сутність і зосереджуючи особливу увагу на рівні досягнутої при цьому новизни. Сформульоване наукове положення повинно читатися і сприйматися легко й однозначно (без нагромодження дрібних і таких, що затемнюють його сутність, деталей та уточнень). У жодному випадку не можна вдаватися до викладу наукового положення у вигляді анотації, коли просто констатують, що в роботі зроблено те й те, а сутності і новизни із написаного виявити неможливо. Подання наукових положень у вигляді анотацій є найбільш поширеною помилкою здобувачів при викладенні загальної характеристики роботи.

При формулюванні наукової новизни доцільно використовувати таку термінологію:

- проведено додаткове обґрунтування правильності тієї чи іншої ідеї;
- оригінально, порівняно з відомими науковими методами, розв'язано поставлене завдання;
- поглиблено, деталізовано, покращено розв'язання завдання, яке раніше вже було вирішене;
- уперше зроблено висновок, розроблено пропозицію;
- розроблено методику, що відрізняється...;
- виведено залежність між...;
- створено концепцію, яка узагальнює... та розвиває...;
- сформульовано принципи;
- досліджено поведінку... та показано, що... .

Практичне значення одержаних результатів дипломного дослідження полягає в розробці конкретних пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення основних положень за темою роботи, які рекомендовані до впровадження в досліджуваному підприємстві та підтверджено відповідним документом про впровадження з вказанням його номеру й дати (витяг з протоколу, довідка).

Особистий внесок. У випадку використання в роботі ідей або розробок, що належать співавторам, разом з якими були опубліковані наукові праці, здобувач повинен відзначити цей факт у вступі з обов'язковим зазначенням конкретного особистого внеску в ці праці або розробки.

Апробація результатів роботи. Вказується, на яких конференціях, симпозіумах, нарадах оприлюднено результати досліджень.

Публікації. Вказують, у скількох статтях у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах і тезах конференцій, авторських свідоцтвах опубліковані результати роботи.

Наприкінці вказується кількість структурних розділів роботи, найменувань літературних джерел, таблиць, рисунків, додатків, сторінок друкованого тексту основного змісту дипломної роботи.

4.3. Підготовка теоретичної частини дипломної роботи

Перший розділ основної частини – теоретичний, в якому необхідно висвітлити теоретичні аспекти роботи. Може містити декілька параграфів.

Він містить теоретичне обґрунтування, сутність, значення, класифікаційні характеристики, історію та сучасні тенденції предмета дослідження, методологічні підходи. У цьому розділі слід викласти суть досліджуваної проблеми та ступінь її сучасної розробки, аналіз та узагальнення існуючих концепцій, визначити дискусійні аспекти, невирішені питання і проблеми теоретичного, методичного та практичного характеру, розглянути еволюцію підходів до їх вирішення, викласти теоретичні основи обраної теми. Обґрунтовується система показників, характеристика та класифікація, порядок оцінки та формування узагальнюючих даних.

Здобувачем викладаються наукові результати стосовно поставленої проблеми, одержані різними авторами, розкриваються здобуті ними наукові факти, які інтерпретуються в аспекті теми дипломної роботи у порівнянні з постановкою власного дослідження. Спочатку аналізуються історичні джерела. Потім роботи зарубіжних та вітчизняних вчених, що займалися піднятою проблемою, або визначали певні її аспекти. На основі вивчення наукової, навчально-методичної літератури розкриваються підходи різних авторів до розв'язання проблеми, показується, у чому полягає подібність, а у чому – відмінність їх поглядів. Здобувачу необхідно відобразити своє ставлення до думок відповідних авторів, обґрунтувати свою точку зору на проблему з метою більш глибокого та повного аналізу сучасних тенденцій розвитку науки.

Для одержання об'єктивних даних у ході роботи необхідно використати не один, а декілька методів дослідження у взаємозв'язку. Застосовані методи мають допомогти з'ясувати предмет дослідження відповідно до визначених критеріїв та показників. Теоретичне обґрунтування, суть, значення, класифікаційні характеристики, історія та сучасні тенденції предмету дослідження, методичні підходи повинні мати певні елементи полемічності, ствердженої власної позиції щодо обраних методів дослідження, що дає змогу перейти

в наступному розділі до конкретного аналітичного дослідження. Бажано ілюструвати текст графічними матеріалами і схемами, графіками, діаграмами тощо.

Загальні теоретичні підходи до теми розглядаються з використанням лише літературних джерел з досліджуваної проблеми, в тому числі і іноземних; обов'язкове порівняння різних точок зору, використання опублікованих статистичних даних із посиланням на джерела. Рекомендується критично оцінювати публікації вітчизняних та зарубіжних авторів. На підставі зіставлення різних точок зору, необхідно окреслити генеральні напрямки удосконалення системи управління фінансово-економічною безпекою об'єкту диплому.

Результатом теоретичної частини повинна бути певна теоретична модель пошуку механізмів розв'язання проблеми, поставленої у дипломній роботі магістра. Ця модель повинна мати наскрізний характер, тобто щоб її алгоритм можна було б використовувати для аналізу відповідної інформації в аналітичній частині, пошуків в дослідницькій частині та обґрунтування рекомендацій, пропозицій і висновків у проектній частині.

Особливу увагу слід звернути на вивчення методик аналізу визначених проблем, які будуть використовуватись у наступних розділах роботи. Висновком розділу повинно стати обґрунтування методики проведення дослідження, окреслення його напрямків.

Як правило, за кількістю аспектів проблеми визначається кількість підрозділів і розділів. Кожен підрозділ є завершеною частиною роботи, в якій виділено головну ідею, відображену у сукупності проаналізованих джерел. Ця ідея формулюється як висновок у підрозділі.

У **підрозділі 1.1** за допомогою історії та сучасних тенденцій, розглядається економічна сутність предмету дослідження, його роль і місце в системі управління підприємством. Надається критичний огляд різних підходів до визначення сутності об'єкту управління. Автор дипломної роботи повинен проаналізувати всі відомі концепції, провести порівняльну роботу, визначити спільні елементи, і показати відмінні моменти. Обґрунтовується власна

позиція автора дослідження.

У **підрозділі 1.2** за допомогою прийому наукового дослідження–аналізу, надаються класифікаційні характеристики об'єкту дослідження як складної системи. Характеризується кожний елемент системи. Автор самостійно моделює найбільш раціональну систему класифікації за окремими ознаками. За допомогою методу наукового пізнання – синтезу, будується матриця взаємозв'язку різних класифікаційних ознак. Об'єкт дослідження вивчається як цілісне явище.

Проводиться макроекономічний аналіз проблеми дослідження. Матеріали розділу бажано проілюструвати цифровими даними у відповідній галузі України (області, району). Необхідну інформацію слід взяти зі статистичних довідників, монографій, журнальних статей, наукових збірників.

У **підрозділі 1.3** роботи проводиться поглиблений економіко-правовий аналіз діючої нормативної бази та огляд спеціальної літератури з обраної теми. У процесі економіко-правового аналізу нормативної бази вивчаються діючі закони, постанови Верховної Ради, укази Президента України, накази Міністерства фінансів та інших органів державного управління.

Результати вивчення нормативних документів узагальнюються у таблиці, яка повинна включати не менше 10 позицій і розміщується у додатках до дипломної роботи магістра.

Розкривається власне розуміння цієї бази, обґрунтовуються необхідність, доцільність окремих документів. За результатами дослідження нормативної бази необхідно визначити наявні недоліки в нормативній базі, а також сформулювати конкретні пропозиції по її удосконаленню.

Таким чином, перший розділ роботи присвячується аналізу теоретичних джерел із проблеми. У ньому описуються встановлені факти, закономірності, які являють собою теоретичну основу дослідження, що дозволяє визначити ступінь дослідженості проблеми та ті сторони, що залишилися поза увагою авторів.

Увага! Під час написання аналізу теоретичних джерел слід уникати таких типових помилок:

- 1) компіляція (поєднання готових фрагментів чужих досліджень без власної обробки джерел);
- 2) перерахування літературних джерел і простий переказ їх змісту;
- 3) відсутність посилань;
- 4) відсутність авторської позиції;
- 5) стилістичні помилки;
- 6) відсутність єдиного стилю, синтаксичної та стилістичної грамотності.

Для дипломної роботи магістра в тексті першого розділу важливим є наведення критичних зауважень, що стосуються викладеної теорії. Матеріал розділу має бути систематизований. Для робіт із методичним спрямуванням обов'язковим елементом стає розгляд основних методичних підходів (не методик) відповідно до теми роботи.

Виклад матеріалу має бути чітким, послідовним і логічним (здебільшого за методом дедукції – від загального до окремого). Теоретичні положення мають ґрунтуватися на вивчених та проаналізованих даних достатньої кількості наукових джерел та підкріплюватися відповідними посиланнями. При викладенні матеріалу рекомендується використовувати широкий спектр зв'язувальних текстових елементів (наприклад, вставних фраз безособового характеру), таких, як *Останнім часом дослідження з...; Згідно з даними...; Як показують новітні дослідження в галузі...; У контексті сучасної парадигми досліджень...; Сучасна економіка демонструє зростаючий інтерес до...; При вивченні... значну увагу науковці приділяли...; Подальший розвиток досліджень з...; У світлі вищесказаного...; Як уже зазначалося...; На наш погляд...; Отже...; Необхідно зазначити, що...; Відомо (загальновідомо), що...; З огляду на...; Встановлено, що...; Відправною точкою... у визначенні... було...; Поділяючи точку зору... ми вважаємо...; Беручи до уваги...; З іншого боку...; Нарешті...; Передусім...; По-перше...; Аналіз вербального вираження... свідчить про...; Звернення до концепції...; Уявлення про...; Як стверджує...; У більшості праць...; Специфіка... полягає в...; Незважаючи на...; Поштовхом для створення...; При цьому... тощо.*

У разі синонімії наукової термінології, релевантної до досліджуваної

теми, в дипломній роботі необхідно подати всі опрацьовані варіанти термінів з посиланням на джерело та обґрунтувати вибір терміна, який використовуватиметься в роботі (синонімія термінології не характерна для наукової роботи).

Загальний обсяг першого розділу (огляду літератури) не повинен перевищувати 25 % обсягу основної частини дипломного дослідження (14-15 сторінок друкованого тексту).

4.4. Підготовка аналітичної та проектно-рекомендаційної частини дипломної роботи

4.4.1. Фінансово-економічна характеристика підприємства

Організаційно-економічну характеристику доцільно розпочати з вказання підприємства, його місця розташування, форми власності, зазначення галузі та виду економічної діяльності. На дату дослідження вказати загальну земельну площу, в тому числі сільськогосподарських угідь та ріллі, кількість працюючих та напрям виробництва.

Програма для проведення аналізу майнового стану господарюючого суб'єкта

Метою даного підпункту є аналітичне дослідження майнового стану господарюючого суб'єкта, визначення показників оцінки їх рівня прогнозування наявності структури майнового стану, узагальнення результатів аналітичних досліджень та їх оформлення.

Аналіз майнового стану господарюючого суб'єкта проводиться для визначення наявності майна, поточних грошових коштів, зобов'язань, капіталу, а також дебіторської та кредиторської заборгованості.

Майновий стан суб'єкта господарювання характеризується складом, розміщенням, структурою та динамікою активів (майна) і пасивів (власного капіталу і зобов'язань).

Аналіз майнового стану господарюючого суб'єкта проводиться в такій послідовності:

- аналіз майна господарюючого суб'єкта;

- аналіз капіталу господарюючого суб'єкта;
- аналіз руху та функціонального стану основних засобів господарюючого суб'єкта.

Аналіз майна господарюючого суб'єкта.

Методичні рекомендації. Для оцінки майна суб'єкта господарювання розглядається наявність та рух майна (надходження і списання). Актив балансу поділяється на 3 розділи: необоротні активи, оборотні активи та необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття.

Необоротні активи – це активи, що обмежені у використанні або які використовуються не постійно, а у випадку значної необхідності для діяльності підприємства. Серед необоротних активів найбільша частка припадає на основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних або соціально-побутових функцій, операційний цикл або очікуваний строк корисного використання яких більше одного року.

Оборотні активи – це грошові кошти та їх еквіваленти, які необмежені у використанні, а також інші активи, що призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи одного року з дати на яку складено баланс. До оборотних активів відносяться оборотні виробничі запаси та фонди обігу. До оборотних виробничих запасів відносяться:

- виробничі запаси – це наявність і рух сировини й матеріалів, напівфабрикатів, палива, тари і тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин, матеріалів сільськогосподарського призначення (добрив органічних і мінеральних, отрутохімікатів для боротьби з шкідниками рослин, медикаментів, насіння, кормів і інших цінностей), які використовуються в сільськогосподарському виробництві;

- поточні біологічні активи – біологічні активи, здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, приносити в інший спосіб економічні вигоди протягом періоду, що не перевищує 12 місяців,

а також тварини на вирощуванні та відгодівлі;

- незавершене виробництво – це продукція, що не пройшла всіх установлених технологічним процесом стадій виробництва.

До фондів обігу належать:

- готова продукція і товари – продукція та матеріали, яка відповідає умовам договорів із замовниками, технічним умовам і стандартам та призначена для реалізації;

- поточна дебіторська заборгованість – відображається заборгованість покупців або замовників за реалізовану продукцію і товари для перепродажу;

- грошові кошти й поточні фінансові інвестиції – це інвестиції та інші кошти (не відносяться ті, що на банківських рахунках), що легко реалізуються та призначаються для утримання протягом терміну, що не перевищує один рік;

- інші необоротні активи.

Витрати майбутніх періодів – це витрати, оплачені в звітному періоді, які відносяться до наступного облікового періоду, наприклад, наперед сплачені орендна плата, страхування, рекламні послуги тощо.

У розділі III «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» відображається вартість необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, що визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07.11.2003 р. №617, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2003 року за №1054/8375 (зі змінами).

Вихідні дані. Інформацією для проведення аналізу майнового стану господарюючого суб'єкту є Баланс (форма № 1), який вноситься в «Лист 1» операційної системи Microsoft Excel. Прапорці, де зазначені надписи, (наприклад, «Лист 1»), можна перейменувати на власний розсуд (в даному випадку рекомендовано назвати «Ф1»), натиснувши на підпис листа двічі лівою клавішею миші або через контекстне меню. На підготовленій сторінці заносимо дані балансів підприємства за п'ять останніх років.

Комп'ютерна технологія аналітичних досліджень. Використовуючи дані Балансів, який внесений у лист «Ф1» операційної системи Microsoft Excel, проводимо розрахунки в таблиці 4.1 «Оцінка майна та капіталу господарюючого суб'єкта», який вносимо в лист Excel «Таблиця 1».

Таблиця 4.1

Оцінка майна та капіталу господарюючого суб'єкта за 2017-2021 рр., тис. грн.

№ з/п	Види активів (майна) та пасивів (капіталу)	Формула розрахунку	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відношення у % 2021 р. до 2017 р.
	Майно – усього	Ф.№1: 1300						
1	Необоротні активи	Ф.№1: 1095						
1.1	Основні засоби	Ф.№1: 1010						
1.2	Довгострокові біологічні активи	Ф.№1: 1020						
2	Оборотні активи	Ф.№1: 1195						
2.1	Запаси	Ф.№1: 1100						
2.2	Поточна дебіторська заборгованість	Ф.№1: 1125+1130+1135+ +1136+1155						
2.3	Гроші, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції	Ф.№1: 1160+1165						
2.4	Інші оборотні активи	Ф.№1: 1190						
2.5	Витрати майбутніх періодів	Ф.№1: 1170						
3	Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	Ф.№1: 1200						
	Капітал- усього	Ф.№1: 1900						
4.	Власний капітал	Ф.№1: 1495						
4.1	Зареєстрований (пайовий) капітал	Ф.№1: 1400						
5.	Зобов'язання і забезпечення	Ф.№1: 1595+1695+1700						
5.1	Довгострокові зобов'язання	Ф.№1: 1595						
5.2	Поточні зобов'язання	Ф.№1: 1695						
5.3	Поточна кредиторська заборгованість	Ф.№1: 610+1615+1620+ +1621+1625+1630						
5.4	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	Ф.№1: 1700						

Для прикладу заповнимо строку 2.2 «Поточна дебіторська заборгованість» таблиці 4.1. У відповідну клітинку в листі Excel «Таблиця 1» ставимо знак «=», потім переходимо до листа «Ф1», активізуємо та додаємо такі дані з Балансу: рядки 1125, 1130, 1135, 1136, 1155 в графі 4 (на кінець звітного періоду) активу Балансу, після цього натискаємо на клавішу «Enter» і результат цього розрахунку з'явиться у відповідній клітинці (рядок 2.2 «Поточна дебіторська заборгованість») в листі Excel «Таблиця 1».

Для того щоб визначити відсоткове співвідношення останнього та

першого досліджуваного періоду у відповідній колонці кожного рядка ставиться знак «=», потім активізуємо (наводимо спочатку мишкою на дану клітинку і після цього натискаємо ліву кнопку миші, щоб в даній клітинці з'явилося рухоме виділення) клітинку із значенням останнього звітного періоду, ставимо знак «ділення», активізуємо клітинку першого звітного року із значенням на кінець звітного періоду, і потім множимо на «100», натискаємо на клавішу «Enter». У відповідній клітинці з'явиться результат.

(В листі «Ф1» заноситься інформація для першого року на початок і кінець звітного періоду, а для наступних – тільки на кінець звітного періоду, оскільки початковими даними будуть дані попереднього періоду).

В результаті аналізу виявляємо наявність усього майна господарюючого суб'єкта та його зміни в часовому діапазоні.

Аналіз капіталу господарюючого суб'єкта.

Методичні рекомендації. Проведення аналізу капіталу господарюючого суб'єкта здійснюється для визначення стану співвідношення власного капіталу із зобов'язаннями, що також впливає на фінансовий стан господарюючого суб'єкта. Цей аналіз проводиться в такій послідовності, як і аналіз майна господарюючого суб'єкта, але для цього використовуємо другу частину Балансу – пасив.

Пасив складається з 2-х частин: «Власний капітал» і «Зобов'язання» або з 4-х розділів:

- власний капітал;
- довгострокові зобов'язання і забезпечення;
- поточні зобов'язання і забезпечення;
- зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття.

Власний капітал є основою для початку і продовження господарської діяльності господарюючого суб'єкта, одним із найістотніших і найважливіших показників.

Зобов'язання – це заборгованість господарюючого суб'єкту, яка

виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів в господарюючому суб'єкті, що втілюють у собі економічні вигоди. До зобов'язань належать:

- забезпечення наступних витрат і платежів – включаються майбутні витрати та платежі (витрати на матеріальне стимулювання, соціальний та виробничий розвиток, безпеку праці, гарантійні зобов'язання та ін.), нараховані за звітний період, сума яких на дату балансу може визначитися виключно шляхом застосування попередніх (прогнозованих) оцінок;

- довгострокове зобов'язання – зобов'язання довше за один операційний цикл або рік;

- поточне зобов'язання – зобов'язання, тривалість якого становить операційний цикл або 1 рік.

«Доходи майбутніх періодів» включають суми доходів, отриманих протягом поточного або попередніх звітних періодів, які будуть визнані в наступних звітних періодах (наприклад, нараховані відсотки за фінансовими інвестиціями, які відносяться як до звітного, так і до майбутнього років).

До складу розділу IV пасиву балансу «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття» відображаються зобов'язання, що визначаються відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність».

Вихідні дані. Форма № 1 «Баланс» (лист Excel «Ф1»).

Комп'ютерна технологія аналітичних досліджень. Оцінку капіталу господарюючого суб'єкта за допомогою ПК проводимо за допомогою листа Excel «Таблиця 1» «Оцінка майна та капіталу господарюючого суб'єкта».

У клітинці рядка 5 «Зобов'язання» листа Excel «Таблиця 1» ставимо знак «=», після чого переходимо до листа «Ф1» активізуємо та сумуємо клітинки рядків 1595, 1695, 1700 графі 4 (на кінець звітного періоду), після чого натискаємо на клавішу «Enter». Для того щоб визначити відсоткове

співвідношення останнього та першого досліджуваного періоду у відповідній колонці кожного рядка ставиться знак «=»), потім активізуємо (наводимо спочатку мишкою на дану клітинку і після цього натискаємо ліву кнопку миші, щоб в даній клітинці з'явилося рухоме виділення) клітинку із значенням останнього звітного періоду, ставимо знак «ділення», активізуємо клітинку першого звітного року із значенням на кінець звітного періоду, і потім множимо на «100», натискаємо на клавішу «Enter».

За результатами аналізу складу груп загального капіталу, структури, динаміки та співвідношення власного капіталу та зобов'язань формулюємо висновок та даємо пропозиції про позитивні та негативні тенденції, які можуть створити кризову ситуацію.

Аналіз руху та функціонального стану основних засобів господарюючого суб'єкта

Методичні рекомендації. Аналіз проводиться для визначення наявності, руху та вибуття основних засобів за рік або за певний період з метою встановлення готовності для виконання своїх поставлених цілей, що дає змогу встановити кількість ресурсів та їх дію на виробничий процес підприємства, а також визначити їх стан і дати їм оцінку.

Вихідні дані. Інформацією для проведення руху та функціонального стану основних засобів господарюючого суб'єкта є форма № 1 «Баланс» (лист Excel «Ф1») та форма № 5 «Примітки до фінансової звітності», яка вноситься на новий лист операційної системи Microsoft Excel. Прапорець, де зазначений надпис перейменуємо на «Ф5».

Комп'ютерна технологія аналітичних досліджень. У операційній системі Microsoft Excel створюємо новий лист «Таблиця 2» для оцінки руху та функціонального стану основних засобів господарюючого суб'єкта.

На основі проведених розрахунків оцінюється майновий стан господарюючого суб'єкта, його структура та проводяться відповідні висновки і пропозиції відносно ефективного використання наявного майна.

Оцінка руху та функціонального стану основних засобів господарюючого суб'єкта
за 2017-2021 рр.

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відношення у % 2021 р. до 2017 р.
<i>Вихідна інформація, тис. грн</i>								
1	Вартість основних засобів на початок року	Ф.№1: 1011 (гр.3)						
2	Надійшло за рік	Ф.№5: 260 гр.5+ +6 (+,-)						
3	Вибуло за рік	Ф.№5: 260 гр.8+11+12						
4	Вартість основних засобів на кінець року	Ф.№1: 1011 (гр.4)						
5	Нараховано амортизації за рік	Ф.№1: 1012 (гр.4-гр.3) або Ф.№5: 260 гр.10						
6	Знос основних засобів:							
	а) на початок року	Ф.№1: 1012 (гр.3)						
	б) на кінець року	Ф.№1: 1012 (гр.4)						
<i>Показники руху основних засобів</i>								
7	Річний приріст(+) або зменшення(-), тис.грн.	п.4 – п.1						
8	Темп зростання (зниження), %	п.4 / п.1 x 100						
9	Темп приросту (зменшення), %	п.8-100						
10	Коефіцієнт оновлення, %	п.2 / п.4 x 100						
11	Коефіцієнт вибуття, %	п.3 / п.1 x 100						
12	Період оновлення (можливого повного вибуття), років	100/(п.10-п.11)						
13	Коефіцієнт заміни (простого відтворення),%	п.3 / п.2 x 100						
14	Коефіцієнт розширення (розширеного відтворення), %	п.7 / п.2 x 100						
15	Період обороту, років	((п.1 + п.4)/ 2)/ п.5						
<i>Показники функціонального стану основних засобів</i>								
16	Коефіцієнт зносу, %: а) на початок року	п.6а / п.1 x 100						
	б) на кінець року	п.6б / п.1 x 100						
17	Коефіцієнт придатності,%: а) на початок року	100-16а						
	б) на кінець року	100-16б						

Програма для аналізу фінансових результатів і рентабельності господарюючого суб'єкта

Мета. Використовуючи комп'ютерні технології, провести дослідження фінансового стану та рентабельності з метою пошуку резервів підвищення

ефективності виробництва господарюючого суб'єкта.

Фінансова звітність містить інформацію про реалізовану продукцію, витрати на виробництво продукції, стан фінансово-господарських ресурсів та джерела їх утворення, фінансові результати роботи господарства.

Фінансова звітність являє собою систему узагальнюючих показників, які характеризують підсумки фінансово-господарської діяльності за попередній період. На основі аналізу звітних даних визначаються основні тенденції формування і використання фінансових ресурсів, причини змін, що сталися, сильні та слабкі сторони господарюючого суб'єкта та резерви поліпшення фінансового стану в майбутньому. Фінансова звітність використовується для оцінки фінансових результатів і рентабельності підприємства за певні періоди (роки).

Для господарюючого суб'єкта аналіз фінансових результатів та рентабельності проводиться в такій послідовності:

- аналіз фінансових результатів господарюючого суб'єкта;
- аналіз рентабельності капіталу господарюючого суб'єкта;
- аналіз і оцінка рівня прибутку господарюючого суб'єкта.

Аналіз фінансових результатів.

Методичні рекомендації. Діяльність господарюючого суб'єкта може бути прибутковою і збитковою, тому загальну оцінку фінансових результатів характеризують системою абсолютних і відносних показників.

Абсолютними показниками є суми прибутку (чи збитку) за структурою його утворення чи розподілу і використання.

Відносні показники – це значення рентабельності, які характеризують відносний (у відсоток) ступінь прибутковості вкладеного капіталу в цілому і за його структурою, здійснених витрат чи отриманого доходу.

Вихідні дані. Інформацією для проведення аналізу фінансових результатів господарства є Звіт про фінансові результати (форма №2), який вноситься в лист Excel «Ф2».

Комп'ютерна технологія аналітичних досліджень. В операційній системі Microsoft Excel створюємо в лист Excel «Таблиця 3» для визначення

фінансових результатів діяльності господарюючого суб'єкта (табл. 4.3).

Для обчислення підсумку клітинок в рядку 1 «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» натискаємо відповідну клітинку, вводимо знак «=», переходимо на лист Excel «Ф2», проводимо в активізацію клітинку, де знаходиться рядок 2000 за відповідний період, і натискаємо на клавішу «Enter». Відношення даних 2021 р. до 2017 р. розраховуємо аналогічно до попередніх таблиць.

Таблиця 4.3

Фінансові результати діяльності господарюючого суб'єкта, тис. грн.

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відношення у % 2021 р. до 2017 р.
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Ф.№2: 2000						
2	Операційні витрати, у тому числі:							
	а) собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);	Ф.№2: 2050						
	б) адміністративні витрати;	Ф.№2: 2130						
	в) витрати на збут;	Ф.№2: 2150						
2	г) інші операційні витрати.	Ф.№2: 2180						
3	Валовий прибуток (збиток)	п1-п2а або Ф.№2: 2090 (2095)						
4	Валовий прибуток (збиток) у % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	п3/п1 x 100						
5	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	Ф.№2: 2190 (2195)						
6	Фінансові та інвестиційні доходи	Ф.№2: 2200+2220+2240						
7	Фінансові та інвестиційні витрати	Ф.№2: 2250+2255+2270						
8	Фінансовий результат до оподаткування	Ф.№2: 2290 (2295)						
9	Витрати (дохід) з податку на прибуток	Ф.№2: 2300						
10	Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	Ф.№2: 2305						
11	Чистий прибуток (збиток)	Ф.№2: 2350 (2355)						
12	Чистий прибуток (збиток) у % до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	п11/п1 x 100						
16	Чистий прибуток (збиток) у % до валового прибутку (збитку)	п11/п3 x 100						

За даними таблиці 4.3 можна проаналізувати фінансові результати (таблиця 4.4) та виявити позитивні та негативні явища, що впливають на фінансові результати.

Завдання аналізу фінансових результатів

Завдання аналізу фінансових результатів	Зміст досліджуваних показників
Загальне оцінювання досягнутого рівня	- обсяг і динаміка валового, чистого прибутку (збитку) в цілому і за видами діяльності; - рентабельність авансового капіталу і витрат та її динаміка
Структурні зміни у формуванні фінансових результатів	- зміна частки прибутку (збитку) операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; - зміна частки прибутку (збитку) від участі в капіталі; - вплив податків і зборів на формування чистого прибутку (збитку)
Резерви збільшених фінансових результатів	- обсяг втрат прибутку у зв'язку з неправильним визнанням доходів і витрат; - обсяг недоотриманого прибутку за факторами обсягу, структури, собівартості і цін; - обсяг втрат прибутку від участі в капіталі
Фінансові результати акціонерної діяльності	- зміна чистого прибутку в розрахунку на просту акцію; - дивіденди на просту акцію; - частка прибутку (збитку) від інвестицій в асоційовані господарюючі суб'єкти від спільної діяльності і від інвестицій у дочірні господарства; - зміна чистого прибутку власників простих акцій під впливом дивідендів на привілейовані акції
Відносні характеристики прибутковості (збитковості)	- співвідношення валового (чистого) прибутку до всього авансованого (власного чи залученого) капіталу; - співвідношення чистого прибутку до фінансових інвестицій (у тому числі довгострокових і поточних); - дивіденди на акціонерний капітал; - рентабельність акцій; - інші

Програма оцінки фінансової стійкості господарюючого суб'єкта

Мета. Оцінити фінансову стійкість на основі об'єктивного аналізу величини та структури активів і пасивів балансу господарюючого суб'єкта і визначити заходи його фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності цілям статутної діяльності.

Фінансова стійкість – це незалежність господарюючого суб'єкта (автономність) від зовнішніх джерел. Тобто фінансово стійким можна вважати такий суб'єкт господарювання, який за рахунок власних коштів спроможний забезпечити запаси і витрати, своєчасно розрахуватись із своїми зобов'язаннями, не допустити простроченої кредиторської заборгованості.

Суть фінансової стійкості визначається ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів. Фінансова стійкість – це критерій надійності партнера. Її оцінка дозволяє зовнішнім суб'єктам аналізу (насамперед партнерам по договірних відносинах) визначити фінансові можливості підприємства на тривалу перспективу. Фінансова стійкість являє собою комплексне поняття, яке формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності, під впливом різних фінансово-економічних процесів і є головним компонентом загальної економічної стійкості господарюючого суб'єкта.

Аналіз фінансової стійкості проводиться в такій послідовності:

- аналіз фінансової стійкості господарюючого суб'єкта;
- визначення і аналіз типу фінансової стійкості.

Аналіз фінансової стійкості господарюючого суб'єкта

Методичні рекомендації. Основою для побудови та використання аналізу фінансової стійкості є поглиблення діагностичних можливостей визначення наявності власних обігових коштів, нормальних джерел формування запасів, залежність господарюючого суб'єкта від залучених коштів та співвідношення власного та залученого капіталу та ін.

Фінансову стійкість найчастіше характеризує співвідношення власного і залученого капіталу. Фінансово стійким є той господарюючий суб'єкт, в якого переважають власні кошти, і їх достатньо для покриття коштів, вкладених в активи. Цими коштами підприємство може вчасно розраховуватися зі своїми зобов'язаннями.

У практиці використовують такі показники, що відображають фінансову стійкість господарюючого суб'єкта:

- показники структури капіталу (характеризують співвідношення між статтями та розділами пасиву балансу):

а) коефіцієнт автономії – частка власного капіталу в загальній сумі коштів, інвестованих у діяльність;

б) коефіцієнт концентрації залученого капіталу, характеризує частку

зобов'язань у величині пасивів;

в) коефіцієнт фінансування показує, скільки припадає власного капіталу на 1 грн. зобов'язань;

г) коефіцієнт фінансового ризику, скільки залучених коштів господарюючий суб'єкт вклав на 1 грн. власного капіталу в майно;

г) коефіцієнт довгострокового залучення коштів характеризує структуру капіталу;

д) коефіцієнт структури залученого капіталу відображає можливості господарства щодо залучення довгострокових зобов'язань;

- показники стану оборотних активів (визначається співвідношеннями між статтями та розділами активу і пасиву балансу):

а) коефіцієнт маневреності власного капіталу – показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності;

б) коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів відображає частку оборотних активів, які сформовані за рахунок власних коштів;

в) коефіцієнт забезпеченості запасів характеризує рівень достатності власних оборотних коштів для формування запасів;

г) коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів – показує частку грошових коштів у загальній величині власних оборотних коштів.

- показники стану основного капіталу – встановлюється узагальненням статей і розділів активу балансу:

а) коефіцієнт реальної вартості майна показує, яку частку в майні займають основні засоби і оборотні виробничі фонди;

б) коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні розраховується аналогічно до попереднього коефіцієнта;

в) коефіцієнт накопичення амортизації характеризує функціональний стан необоротних активів;

г) коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів показує рівень забезпеченості необоротних активів оборотними коштами.

Вихідні дані. Форма № 1 «Баланс» (лист Excel «Ф1»).

Комп'ютерна технологія аналітичних досліджень. В операційній системі Microsoft Excel створюємо лист Excel «Таблиця 4» для оцінки фінансової стійкості господарюючого суб'єкта (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

Оцінка фінансової стійкості господарюючого суб'єкта за 2017-2021 рр.

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відношення у % 2021 р. до 2017 р.
1. Показники структури капіталу									
1.1	Коефіцієнт автономії	Ф.№1: 1495 / 1900	>0,5						
1.2	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	Ф.№1: (1595+1695+1700)/1900	<0,5						
1.3	Коефіцієнт фінансування	Ф.№1: 1495/(1595+1695+1700)	>1						
1.4	Коефіцієнт фінансового ризику	Ф.№1: (1595+1695+1700)/1495	<1						
1.5	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Ф.№1: 1595/(1495+1595)	Зменшення						
1.6	Коефіцієнт структури залученого капіталу	Ф.№1: 1595/(1595+1695+1700)	Збільшення						
2. Показники стану оборотних активів									
2.1	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Ф.№1: 1495+1595-1095	Збільшення						
2.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	Ф.№1: (1495+1595-1095) / 1195	>0,1						
2.3	Коефіцієнт забезпеченості запасів	Ф.№1: (1495+1595-1095) / (1100+1110)	>0,5						
2.4	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Ф.№1: 1165/(1495+1595+1095)	Збільшення						
3. Показники стану основного капіталу									
3.1	Коефіцієнт реальної вартості майна	Ф.№1: (1010+1100+110)/1300	Збільшення						
3.2	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	Ф.№1: 1010/1300	Збільшення						
3.3	Коефіцієнт накопичення амортизації	Ф.№1: (1012+1002)/(1011+1001)	Збільшення						
3.4	Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Ф.№1: 1195/1095	Збільшення						

Для визначення коефіцієнта автономії (рядок 1.1) у відповідній клітинці ставимо знак «=», переходимо на лист Excel «Ф1» та активізуємо число в клітинці, що відноситься до рядка 1495 активу балансу графі 4 «На кінець звітної періоду», ставимо знак «ділення», потім знову проводимо активізацію клітинки рядка 1900 пасиву балансу графі 4 «На кінець звітної періоду», і розрахунок формули підтверджуємо натисканням клавіші «Enter».

Якщо результат коефіцієнта автономії більше нормативного значення

0,5, це свідчить про високий коефіцієнт автономії, тобто є належна кількість капіталу, що інвестована в діяльність підприємства. Власний капітал є одним із загальних показників фінансової стійкості господарства та його незалежності від позичкових коштів. Якщо цей показник менший, то навпаки, це свідчить про нестійкий (або кризовий) фінансовий стан господарюючого суб'єкта.

Програма визначення оцінки ліквідності та платоспроможності господарюючого суб'єкта

Мета. Провести дослідження рівня ліквідності та платоспроможності (наявності грошей у касі та на рахунку в банку) суб'єкта господарювання для визначення здатності погасити свої зобов'язання власними коштами.

Рівень ліквідності свідчить про ступінь ризику вкладення коштів у господарюючий суб'єкт. Аналіз ліквідності дає змогу визначити, наскільки ризиковано вкладати кошти в господарство, а також, чи воно має ліквідні активи для погашення своїх зобов'язань.

Ліквідність характеризується здатністю господарюючого суб'єкта виконувати свої короткотермінові (поточні) зобов'язання за рахунок власних поточних активів. Підприємства може вважатись ліквідним, якщо його поточні активи перевищують поточні зобов'язання, а само воно здатне оперативно перетворювати активи на платіжні зобов'язання для оплати короткострокових зобов'язань. Ліквідність – це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань. Ліквідність визначається співвідношенням величини ліквідних засобів, які можуть бути використані для погашення боргів і величини зобов'язань. За своїм змістом ліквідність господарюючого суб'єкта означає ліквідність його балансу.

З категорією ліквідності тісно пов'язане поняття платоспроможності, під якою розуміють здатність господарства виконувати свої зовнішні (короткострокові та довгострокові) зобов'язання, використовуючи власні активи. Платоспроможність – це наявність у господарюючого суб'єкта

джерел фінансування для своєчасного і постійного погашення своїх зобов'язань.

Для проведення оцінки ліквідності та платоспроможності аналіз здійснюється в такій послідовності:

- аналіз ліквідності господарюючого суб'єкта;
- аналіз платоспроможності господарюючого суб'єкта.

Оцінювання ліквідності господарюючого суб'єкта

Методичні рекомендації. Для визначення аналізу ліквідності балансу існують 2 групи складових аналізу: оборотних активів за рівнем ліквідності та зобов'язань за строковістю сплати. До оборотних активів за рівнем ліквідності належать:

- високоліквідні активи – це поточні фінансові інвестиції та грошові кошти та їх еквіваленти в національній та іноземній валюті;

- середньоліквідні активи – це товари відвантажені; векселі одержані; дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги в чистій реалізаційній вартості; дебіторська заборгованість за такими розрахунками: з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків, а також інша поточна дебіторська заборгованість та інші активи, що також відносяться до оборотних;

- низьколіквідні активи – це такі матеріальні цінності, як виробничі запаси, тварини на вирощуванні і відгодівлі, незавершене виробництво, готова продукція та товари.

До зобов'язань за строковістю сплати відносяться:

- найбільш строкові (миттєві) зобов'язання – це такі групи: векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; а також поточні зобов'язання з таких розрахунків: з одержаних авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками та із внутрішніх розрахунків;

- короткострокові зобов'язання – до них відносяться короткострокові

кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями та інші поточні зобов'язання;

- довгострокові зобов'язання – сукупність зобов'язань, які поділяються на види: довгострокові кредити банків, інші довгострокові фінансові зобов'язання (наприклад, інвестиції), відстрочені податкові зобов'язання та інші довгострокові зобов'язання.

Ліквідність балансу обумовлюється ступенем покриття платіжних зобов'язань активами господарюючого суб'єкта (платіжними засобами), строк перетворення яких в грошові кошти існує спільно зі строком погашення зобов'язань. Чим менша тривалість періоду, протягом якого цей вид активів трансформується в грошові кошти, тим вищий рівень його ліквідності. Аналіз ліквідності балансу здійснюється шляхом порівняння платіжних засобів в активі, які згруповані за рівнем ліквідності із платіжними зобов'язаннями в пасиві, які згруповані за строками погашення.

Вихідні дані. Форма № 1 «Баланс» (лист Excel «Ф1»).

Комп'ютерна технологія аналітичних досліджень. Для виконання даного завдання використовується Microsoft Excel, де створюємо новий лист Excel «Таблиця 5» для оцінки ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів господарюючого суб'єкта (табл. 4.6).

У клітинці рядка 1 «Високоліквідні активи» ставимо знак «=», переходимо на лист Excel «Ф1», активізуємо рядок 1160 та додаємо рядок 1165, після натискаємо на клавішу «Enter». На основі групування оборотних активів за ознакою рівня ліквідності та зобов'язань за рівнем строковості сплати коштів у звітному періоді визначаємо надлишок (нестачу) платіжних засобів для покриття зобов'язань.

Аналіз ліквідності балансу передбачає зіставлення величин наведених груп активів і пасивів. *Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо одночасно виконуються такі умови:*

$$\left\{ \begin{array}{l} A1 \geq П1; \\ A2 \geq П2; \\ A3 \geq П3 \end{array} \right.$$

Таблиця 4.6

Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів господарюючого суб'єкта, тис. грн.

№ з/п	Показник	Нормативне значення	Формула розрахунку	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відношення у % 2021 р. до 2017 р.
1. Оцінка ліквідності									
1.1	Високоліквідні активи (A1)	$\geq П1$	Ф.№1: 1160+1165						
1.2	Середньоліквідні активи (A2)	$\geq П2$	Ф.№1: 1125+1130+1135 1136+ 1155+1190+1200						
1.3	Низьколіквідні активи (A3)	$\geq П3$	Ф.№1: 1100+1110						
1.4	Найбільш строкові зобов'язання (П1)	$\leq A1$	Ф.№1: 1615+1620+1625+1630						
1.5	Короткострокові зобов'язання (П2)	$\leq A2$	Ф.№1: 1600+1610+ 1660+1690+1700						
1.6	Довгострокові зобов'язання (П3)	$\leq A3$	Ф.№1: 1595						
2. Оцінка платоспроможності									
2.1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	Ф.№1: (1160+1165)/1695						
2.2	Проміжний коефіцієнт покриття	$\geq 0,7$	Ф.№1: (1125+...+1165)/1695						
2.3	Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	≥ 2	Ф №1: 1195/1695						
2.4	Коефіцієнт загальної платоспроможності	Збільшення	Ф №1: 1300/(1595+1695)						
3. Оцінка оборотності оборотних активів									
3.1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	-	Ф.№2: 2000						
3.2	Середньорічна вартість оборотних активів	-	Ф.№1: (1195(гр.3)+1195 (гр.4))/2						
3.3	Коефіцієнт обертання оборотних активів	Збільшення	п.3.1 / п.3.2						
3.4	Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Зменшення	п.3.2 / п.3.1						
3.5	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	Зменшення	360 / п.3.3						

Дотримання нерівностей свідчить про платіжний надлишок коштів, а їх порушення – про нестачу платіжних засобів. У випадках, коли одна або дві умови не виконуються, ліквідність балансу тією чи іншою мірою відрізняється від абсолютної. Якщо ж жодна умова не виконується, то баланс вважається *неліквідним*.

Порівняння високоліквідних і середньоліквідних активів (A1+A2) з найбільш строковими і короткостроковими зобов'язаннями (П1+П2) дозволяє визначити *поточну ліквідність балансу*. Зіставлення ж низьколіквідних активів (A3) з довгостроковими зобов'язаннями (П3) відображає *перспективну ліквідність* підприємства. Поточна ліквідність свідчить про рівень платоспроможності господарюючого суб'єкта на найближчий період, а перспективна

є прогнозом платоспроможності на основі порівняння майбутніх надходжень і платежів.

Аналіз платоспроможності господарюючого суб'єкта

Методичні рекомендації. Платоспроможність означає наявність у господарюючого суб'єкта грошових коштів і еквівалентів, достатніх для розрахунків з кредиторської заборгованості, що потребує негайного погашення. Відсутність незначних залишків грошей на банківському рахунку ще не означає, що підприємство не платоспроможне, бо кошти на поточний рахунок можуть надійти впродовж кількох днів. Для оцінювання платоспроможності складається платіжний баланс. Відомо, що оцінка рівня платоспроможності дається за даними балансу на основі характеристики ліквідності оборотних коштів, тобто з урахуванням часу, необхідного для перетворення їх на готівку.

До оцінки платоспроможності відносяться такі коефіцієнти:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності – показує, яку частину поточної заборгованості господарство може покрити за рахунок наявних грошових коштів. Поточні зобов'язання складаються з поточних фінансових інвестицій та грошових коштів і їх еквівалентів у національній та іноземній валюті, та різниці поточних зобов'язань в цілому;

- проміжний коефіцієнт покриття (коефіцієнт термінової ліквідності) – характеризує співвідношення векселів одержаних; дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги в чистій реалізаційній вартості; дебіторської заборгованості за такими розрахунками: з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків; іншої поточної дебіторської заборгованості; поточних фінансових інвестицій; грошових коштів в національній та іноземній валюті до різниці поточних зобов'язань в цілому;

- загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт ліквідності загальний) – відношення оборотних активів до різниці поточних зобов'язань в цілому;

- коефіцієнт загальної платоспроможності – відношення всіх активів до довгострокових зобов'язань – усього та різниці поточних зобов'язань в цілому.

Вихідні дані. Форма № 1 «Баланс» (лист Excel «Ф1»).

Комп'ютерна технологія аналітичних досліджень. Продовжуємо працювати в операційній системі Microsoft Excel на листі Excel «Таблиця 5» для оцінки ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів

господарюючого суб'єкта (табл. 4.6). Розрахунок проводиться аналогічно.

При формулюванні висновків потрібно орієнтуватися на економічний зміст і нормативні значення коефіцієнтів.

Аналіз оборотності оборотних активів

Методичні рекомендації. Кожний господарюючий суб'єкт прагне до якнайшвидшого руху свого капіталу, і спосіб досягнення визначеної мети – це утримання оборотних активів на такому низькому рівні, яким лише можливий без будь-якого серйозного ризику. Стан оборотних активів характеризується наявністю їх на певну дату. Порівняння фактичної наявності оборотних активів нормативом відображає недостатню кількість або надлишок власних оборотних коштів. Розмір необхідного капіталу для фінансування збільшення оборотних активів визначається як різниця між сумою оборотних активів на початок і на кінець звітного періоду. Ця різниця утворюється за рахунок обертання оборотних активів. За станом на кінець звітного періоду потреба в оборотних активах визначається за всіма запасами підприємства (виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція та товари), а також за всією сукупністю оборотних активів (весь розділ 2 активу балансу – рядок 1195).

Ділова активність господарюючого суб'єкта визначається насамперед оборотністю оборотних активів. За умови прискорення оборотності підприємство має можливість вивільнити з обороту певну суму оборотних коштів, а при уповільненні оборотності виникає необхідність у їх додатковому залученні для обслуговування тієї самої суми обороту. Величина відносного вивільнення з обороту (-) або додаткового залучення в оборот (+) оборотних активів визначається як добуток одноденного обороту у звітному періоді на різницю тривалості одного обороту у звітному і базовому періодах.

Вихідні дані. Форма № 1 «Баланс» (лист Excel «Ф1»), форма № 2 «Звіт про фінансові результати» (лист Excel «Ф2»).

Комп'ютерна технологія аналітичних досліджень. Продовжуємо працювати в операційній системі Microsoft Excel на листі Excel «Таблиця 5» для оцінки ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів господарюючого суб'єкта (табл. 4.6). Розрахунок проводиться аналогічно.

Висновки і пропозиції щодо оборотності оборотних активів господарюючого суб'єкта в минулому та звітному періоді враховуючи величину відносного вивільнення з обороту (-) або додаткового залучення в оборот (+) оборотних активів можна сформулювати як результат зміни їх оборотності у

звітному періоді порівняно з минулим періодом за формулою:

$$\Delta OA = ЧД_1 : 360 * (T_1 - T_0), \quad (4.1)$$

де ΔOA – вивільнення (-) або додаткове залучення в оборот (+) оборотних активів як результат зміни їх оборотності в звітному періоді порівняно з минулим періодом, тис. грн.;

$ЧД_1$, – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у звітному році, тис. грн.;

T_1 і T_0 – тривалість одного обороту оборотних активів відповідно у звітному і базовому роках, днів.

За допомогою способу ланцюгових підстановок визначити вплив факторів на зміну тривалості одного обороту оборотних активів. Модель факторного аналізу тривалості одного обороту оборотних активів обчислюється за формулою (4.2):

$$T = 360 : K_{об} = 360 * OA : ЧД, \quad (4.2)$$

де T – тривалість одного обороту оборотних активів, днів;

$K_{об}$ – коефіцієнт обертання оборотних активів;

OA – середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.;

$ЧД$ – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.

Отже, на зміну тривалості одного обороту оборотних активів впливають два фактори:

- 1) середньорічна вартість оборотних активів;
- 2) чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.

За даними таблиці 4.6 проводиться розрахунок умовного показника тривалості одного обороту оборотних активів, днів:

$$T_{ум} = 360 * OA : ЧД_0, \quad (4.3)$$

Загальна зміна (+,-) тривалості одного обороту оборотних активів, днів:

$$\Delta T = T_1 - T_0, \quad (4.4)$$

у тому числі за рахунок факторів:

- 1) середньорічної вартості оборотних активів:

$$\Delta T_{OA} = T_{ум} - T_0, \quad (4.5)$$

2) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta T_{\text{чд}} = T_1 - T_{\text{ум}}, \quad (4.6)$$

Перевірка розрахунку: $\Delta T = \Delta T_{\text{оА}} + \Delta T_{\text{чд}}$.

Програма для проведення аналізу ділової активності господарюючого суб'єкта

Мета. Дослідити ділову активність господарюючого суб'єкта за допомогою показників прибутку, витрат та майнового стану.

У межах цього аналізу виконуються просторово-часові співвідношення показників, які характеризують становище підприємства на ринку цінних паперів, дивідендний вихід, дохід на акцію, цінність акції тощо. Цей аналіз виконується головним чином у компаніях, зареєстрованих на біржах цінних паперів, де вони тримають свої акції. Будь-яке підприємство, яке має тимчасово вільні грошові кошти і яке бажає вкласти їх у цінні папери, також орієнтується на ці показники.

Аналіз ділової активності.

Методичні рекомендації. Аналіз ділової активності підприємства полягає в дослідженні рівня і динаміки різноманітних показників обертання: коефіцієнтів обертання і тривалості одного обороту окремих видів активів і пасивів. Коефіцієнти обертання показують кількість оборотів відповідних видів активів і пасивів протягом календарного року. Їх збільшення (відповідно, скорочення тривалості одного обороту) свідчить про прискорення оборотності активів і пасивів, а відтак – зростання ділової активності господарюючого суб'єкта. Аналогічні розрахунки можна проводити за даними квартальної фінансової звітності (для господарюючого суб'єкта із швидким обертанням засобів).

Вихідні дані. Форма № 1 «Баланс» (лист Excel «Ф1»), форма № 2 «Звіт про фінансові результати» (лист Excel «Ф2»).

Комп'ютерна технологія аналітичних досліджень. Створюємо новий лист Excel «Таблиця 6» для оцінки ділової активності господарюючого суб'єкта (табл. 4.7). Для обчислення розрахунку показника 5 «Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів» у клітинці за 2017 рік ставимо знак «=», на листі Excel «Ф1» обираємо рядок 1195 та додаємо дані на початок та кінець періоду і ділимо на 2 (дані виділяємо дужками, ставимо знак «/» (ділення)). Натискаємо клавішу «Enter».

Для визначення показника «Загальний коефіцієнт обертання капіталу»

у відповідній клітинці ставимо знак «=» активізуємо спочатку відповідні дані показника 1 (Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)), ставимо знак «/» (поділити) та активізуємо клітинку показника 3 (середньорічна вартість капіталу) і натискаємо на клавішу «Enter».

Таблиця 4.7

Оцінка ділової активності господарюючого суб'єкту за 2017-2021 рр.

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відношення у % 2021 р. до 2017 р.
Вихідна інформація, тис. грн.								
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Ф.№ 2: 2000						
2	Операційні витрати	Ф.№ 2: 2550						
3	Середньорічна вартість капіталу	Ф.№ 1: (1900 гр.3+1900 гр.4)/2						
4	Середньорічна вартість необоротних активів	Ф.№ 1: (1495 гр.3+1495 гр.4)/2						
5	Середньорічна вартість оборотних активів	Ф.№ 1: (1195 гр.3+1195 гр.4)/2						
6	Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів	Ф.№ 1: ((1100+1110)гр.3 +(1100+1110гр.4))/2						
7	Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	Ф.№ 1: (1125+...+1155гр.3 +1125+...+1155гр.4)/2						
8	Середньорічна вартість власного капіталу	Ф.№ 1: (1495гр.3+1495гр.4)/2						
9	Середньорічна величина кредиторської заборгованості	Ф.№1: (1615+1620+1625+1630гр.3+1615+1620+1625 +1630гр.4)/2						
Показники ділової активності								
10	Загальний коефіцієнт обертання капіталу	п.1 / п.3						
11	Фондовіддача необоротних активів, грн	п.1 / п.4						
12	Коефіцієнт обертання оборотних активів	п.1 / п.5						
13	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	360 / п.12						
14	Коефіцієнт обертання оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів	п.1 / п.6						
15	Тривалість одного обороту оборотних виробничих фондів, днів	360 / п.14						
16	Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	п.1 / п.7						
17	Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	360 / п.16						
18	Коефіцієнт обертання власного капіталу	п.1 / п.8						
19	Тривалість одного обороту власного капіталу, днів	360 / п.18						
20	Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	п.2 / п.9						
21	Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	360 / п.20						

Програма комплексного (рейтингового) оцінювання фінансового стану господарюючого суб'єкта

Мета. Оцінити фінансовий стан господарюючого суб'єкта за показниками:

- ефективне використання капіталу, забезпеченість власними оборотними коштами;
- ліквідність, платоспроможність та фінансова стійкість;
- рентабельність та прибутковість;
- конкурентоспроможність господарюючого суб'єкта.

Методичні рекомендації. Основним завданням аналізу є оцінювання результатів фінансово-господарської діяльності за попередній та поточний роки, виявлення факторів, які позитивно чи негативно вплинули на використання прибутку, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, визначення фінансових результатів та рентабельності господарства, прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною чи незадовільною, а господарюючий суб'єкт – платоспроможним чи неплатоспроможним.

Фінансовий стан – це ступінь забезпеченості господарюючого суб'єкта необхідними фінансовими ресурсами для здійснення ефективної господарської діяльності, забезпечення стійкої платоспроможності.

Комплексне (рейтингове) оцінювання фінансового стану проводять банківські установи для визначення доцільності надання кредиту господарюючому суб'єкту та зниження ризику кредитних операцій шляхом перевірки його фінансового стану, кредитоспроможності та виконання своїх зобов'язань для прийняття керівництвом управлінських рішень.

Вихідні дані. Форма № 1 «Баланс» (лист Excel «Ф1»), форма № 2 «Звіт про фінансові результати» (лист Excel «Ф2»).

Комп'ютерна технологія аналітичних досліджень. Для визначення рейтингової оцінки за допомогою операційної системи Microsoft Excel Створюємо новий лист Excel «Оцінка» для комплексної (рейтингової) оцінки фінансового стану господарюючого суб'єкта (табл. 4.8).

За даними фінансової звітності розраховують систему фінансових показників, які за економічним змістом поділяються на 5 груп: показники ліквідності, ділової активності (оборотності), фінансової незалежності, рентабельності та інші показники. Згідно значень показників фінансового стану господарюючого суб'єкта виставляємо рейтинг від 0 до 10 відповідно до Матриці визначення рейтингів фінансових показників для господарюючих суб'єктів (табл. 4.9).

Таблиця 4.9

**Матриця визначення рейтингів фінансових показників
для господарюючих суб'єктів**

Показник	Рейтинг										
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Показники ліквідності											
Коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття)	0-0,1	0,1-0,2	0,2-0,3	0,3-0,4	0,4-0,5	0,5-0,7	0,7-0,9	0,9-1,1	1,1-1,3	1,3-1,5	>=1,5
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0-0,05	0,05-0,1	0,1-0,15	0,15-0,2	0,2-0,3	0,3-0,4	0,4-0,5	0,5-0,6	0,6-0,7	0,7-0,8	>=0,8
Показники ділової активності											
Період оборотності дебіторської заборгованості, днів (тривалість одного обороту дебіторської заборгованості)	>240	220-240	200-220	180-200	160-180	140-160	120-140	100-120	80-100	60-80	<=60
Період оборотності запасів, днів	>280	250-280	220-250	190-220	160-190	140-160	120-140	100-120	80-100	60-80	<=60
Період оборотності активів, днів	>1080	960-1080	840-960	720-840	600-720	540-600	480-540	420-480	360-420	300-360	<=300
Показники фінансової незалежності											
Коефіцієнт фінансової незалежності, % (коефіцієнт концентрації залученого капіталу)	100	95-100	90-95	85-90	80-85	75-80	70-75	60-70	45-60	25-45	0-25
Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, % (коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів)	0	0-1	1-2	2-4	4-6	6-8	8-11	11-15	15-20	20-30	>=30
Показники рентабельності											
Рентабельність продажу, %	<-10	-10- -6	-6- -3	-3- -1	-1- 0	0- 1	1-3	3-5	5-7	7-10	>=10
Рентабельність активів, % (загальна рентабельність (збитковість) капіталу)	<-12	-12- -8	-8- -5	-5- -2	-2- 0	0- 1	1- 2	2- 3	3- 4	4- 5	>=5
Рентабельність капіталу, % (загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу)	<-8	-8- -6	-6- -4	-4- -2	-2- 0	0- 2	2- 4	4- 6	6- 8	8- 10	>=10
Інші показники											
Знос основних засобів, % (коефіцієнт зносу основних засобів)	95-100	90-95	85-90	80-85	75-80	70-75	60-70	50-60	40-50	20-40	0-20
Частка простроченої дебіторської заборгованості, %	>70	60-70	50-60	40-50	30-40	20-30	15-20	10-15	5-10	0-5	=0
Частка простроченої кредиторської заборгованості, %	>70	60-70	50-60	40-50	30-40	20-30	15-20	10-15	5-10	0-5	=0

У процесі визначення рейтингів фінансових показників можуть мати місце такі особливості:

- якщо значення фінансового показника збігається з межею інтервалу, то при визначенні рейтингу показника береться інтервал з вищим рейтингом;
- якщо і чисельник, і знаменник показників 1 і 2 (табл. 4.8) дорівнюють нулю, то приймається рейтинг 0;
- якщо чисельник показників 1 і 2 (табл. 4.8) більший від нуля, а знаменник дорівнює нулю, то приймається рейтинг 10;
- якщо знаменник показників 3-11 (табл. 4.8) дорівнює нулю, то приймається рейтинг 0;
- якщо знаменник показників 12 і 13 (табл. 4.8) дорівнює нулю, то приймається рейтинг 10;
- якщо при розрахунку чисельника показника 7 (табл. 4.8) маємо від'ємну суму, його значення дорівнює нулю (рейтинг 0).

Розрахунок величини інтегрованого показника фінансового стану господарюючого суб'єкта (ІПФС) обчислюється за формулою:

$$\text{ІПФС} = \sum_{i=1}^{13} Ri \times (Vi : 100), \quad (4.7)$$

де Ri – рейтинг i -того фінансового показника;

Vi – частка i -того фінансового показника в інтегрованому показнику, %.

Інтегрований показник фінансового стану може набувати значення від 0 до 10. Аналіз динаміки його величини дозволить сформулювати висновок про позитивні (чи негативні) зміни у фінансовому стані.

Визначити підсумковий рейтинг фінансового стану господарюючого суб'єкту на основі величини інтегрованого показника фінансового стану можна за допомогою шкали (табл. 4.10).

Таблиця 4.10

Шкала визначення рейтингу фінансового стану господарюючого суб'єкта

Величина інтегрованого показника фінансового стану підприємства	0-1	1-2,5	2,5-4,5	4,5-7	7-10
Рейтинг фінансового стану підприємства	Д	Г	В	Б	А

Цією методикою може скористуватися кожний господарюючий суб'єкт.

До методичних рекомендацій додається файл операційної системи Microsoft Excel з введеними таблицями та формулами для розрахунку всіх потрібних показників. Дані таблиці пов'язані між собою посиланнями, до окремих показників є пояснення, які активізуються наведенням на відповідну клітинку.

Всі розрахунки в таблицях проводяться автоматично після введення до вихідних даних Балансу форма №1 (лист Excel «Ф1»), Звіту про фінансові результати форма №2 (лист Excel «Ф2») та Приміток до фінансової звітності форма №5 (лист Excel «Ф5») за п'ять останніх років.

Увага: заповнювати чи змінювати дані клітинок в таблицях до внесення вихідних даних забороняється – це призведе до зміни формул і розрахункових даних.

4.4.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими

Обов'язковим елементом аналітичної частини дипломної роботи є характеристика організації роботи служби забезпечення економічної безпеки на досліджуваному підприємстві та оцінка її складових.

На початковому етапі дослідження функціонування служби економічної безпеки підприємства здобувач повинен усвідомити, що в умовах посттрансформаційних змін економіки, підвищеної динамічності, на перший план виходять організаційні питання забезпечення та підтримання належного рівня економічної безпеки підприємства.

В ході дослідження, перш за все, треба визначити суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства. При цьому, слід врахувати, що на підприємствах може бути створено управління (департамент, служба,

відділ) економічної безпеки, діяльністю якої управляє її керівник, який, в свою чергу, підпорядковується директору підприємства.

Іншим сценарієм організації роботи щодо забезпечення економічної безпеки на підприємстві буде створення робочої групи спеціалістів, які крім своїх основних функцій займаються забезпеченням економічної безпеки підприємства. Такий організаційний сценарій може бути регламентований внутрішніми документами підприємства, зміст і структуру яких необхідно розкрити у даному розділі, чи навести їх у додатках.

Частіше за все підприємства роблять акцент лише на силовій складовій економічної безпеки, що значно обмежує підприємство в забезпеченні зниження небезпек, тому в розділі необхідно навести перелік конкретних завдань і функцій служби безпеки підприємства, які визначаються залежно від форми управління підприємством, його структури, специфіки його діяльності.

При наданні характеристики службі безпеки підприємства та визначенню її місця в структурі управління підприємством необхідно встановити її підпорядкованість та з'ясувати, які структурні підрозділи займаються аналітичною діяльністю в галузі економічної безпеки на підприємстві, як вони взаємодіють між собою. При цьому необхідно звернути особливу увагу на ступінь вирішення проблем взаємозв'язку обліку, аналізу та контролю, що є основою забезпечення економічної безпеки підприємства.

Слід звернути увагу на місце керівника служби безпеки в структурі управління підприємством та на взаємозв'язок технологічних підрозділів з обліково-економічною службою.

Основою проведення аналітичної роботи в галузі економічної безпеки підприємства є наявність необхідного обліково-аналітичного забезпечення, тому в даному розділі необхідно висвітлити та охарактеризувати:

- форму організації бухгалтерського обліку;
- наявність аналітичних відділів (економічної служби, аналітиків з

безпеки та ін.)

- чисельність облікового апарату з зазначенням посад та спеціалістів, що здійснюють аналітичну роботу;
- системи і форми внутрішньогосподарського обліку, звітності та контролю господарських операцій;
- графіки документообігу;
- особливості облікової політики;
- недоліки в організації обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки.

При виконанні роботи за даним напрямком використовують наступні внутрішні регламенти роботи обліково-економічної служби підприємства:

- наказ про організацію обліку та облікову політику;
- наказ про створення та функціонування служби безпеки підприємства;
- штатний розклад;
- посадові інструкції;
- положення про службу безпеки тощо.

Дослідження організаційних особливостей побудови служби економічної безпеки підприємства слід розпочинати з критичної оцінки вказаних внутрішніх регламентів. Зокрема сьогодні на багатьох підприємствах відсутні посадові інструкції, які регламентують розподіл обов'язків. В такому випадку здобувачу при підготовці аналітичної частини дипломної роботи необхідно дослідити поділ праці шляхом опитування, що можливо зробити, встановивши перелік робіт які здійснюються відділами для забезпечення відповідних складових безпеки та їх виконавців. Результати проведених досліджень бажано висвітлити у вигляді таблиці 4.11. У фаховій літературі зазначають про доцільність розробки Положення про службу безпеки підприємства. Недоліком сучасного етапу функціонування підприємств є відсутність вказаного внутрішнього

регламенту. Саме тому одним з завдань конструктивної частини дипломної роботи може бути визначено розробку даного регламенту.

Таблиця 4.11

Види робіт для забезпечення безпеки підприємства та їх виконавці

Підрозділ підприємства (служба)	Посада особи, що виконує певну роботу в галузі безпеки	Перелік робіт, що здійснюється
Виробничий відділ	Обліковець (бригадир)	Аналізує випуск продукції основними виробництвами в натуральному вираженні, виконання плану випуску продукції за обсягом та асортиментом, підвищення якості продукції, комплексної механізації й автоматизації виробництва, роботу устаткування, витрати матеріальних ресурсів, комплексність випуску продукції, розробляє заходи щодо скорочення трудомісткості виготовлення продукції, вирішує питання технічної й організаційної підготовки виробництва.
Відділ постачання		
Відділ збуту		
Відділ праці і заробітної плати		
Бухгалтерія чи фінансовий відділ		
Охоронна служба		
І т.д.		

Положення про службу безпеки – це внутрішній документ, що регламентує діяльність фахівців підприємства в сфері безпеки. Він визначає статус служби безпеки, її місце, як самостійного підрозділу в системі управління і її внутрішню організацію. В Положенні має бути визначено підпорядкованість служби безпеки, її структура, та показники оцінки її діяльності і форми стимулювання.

Структура служби безпеки підприємства формується відповідно до особливостей виробничо-господарської діяльності, складу та змісту робіт, зовнішніх та внутрішніх загроз та ризиків. В дипломній роботі необхідно навести схематичну структуру організації безпеки діяльності базового підприємства та зробити висновки щодо її доцільності та оптимальності.

При здійсненні аналізу організаційних аспектів роботи з економічної безпеки на підприємстві необхідно також визначити особливості організаційної моделі управління вказаною роботою та навести в дипломній роботі її схематичну будову. Можливі варіанти

моделей побудови організаційної структури служби економічної безпеки підприємства на вітчизняних підприємствах представлено рис. 4.1-4.2.

Рис. 4.1. Варіант побудови організаційної структури служби економічної безпеки підприємства

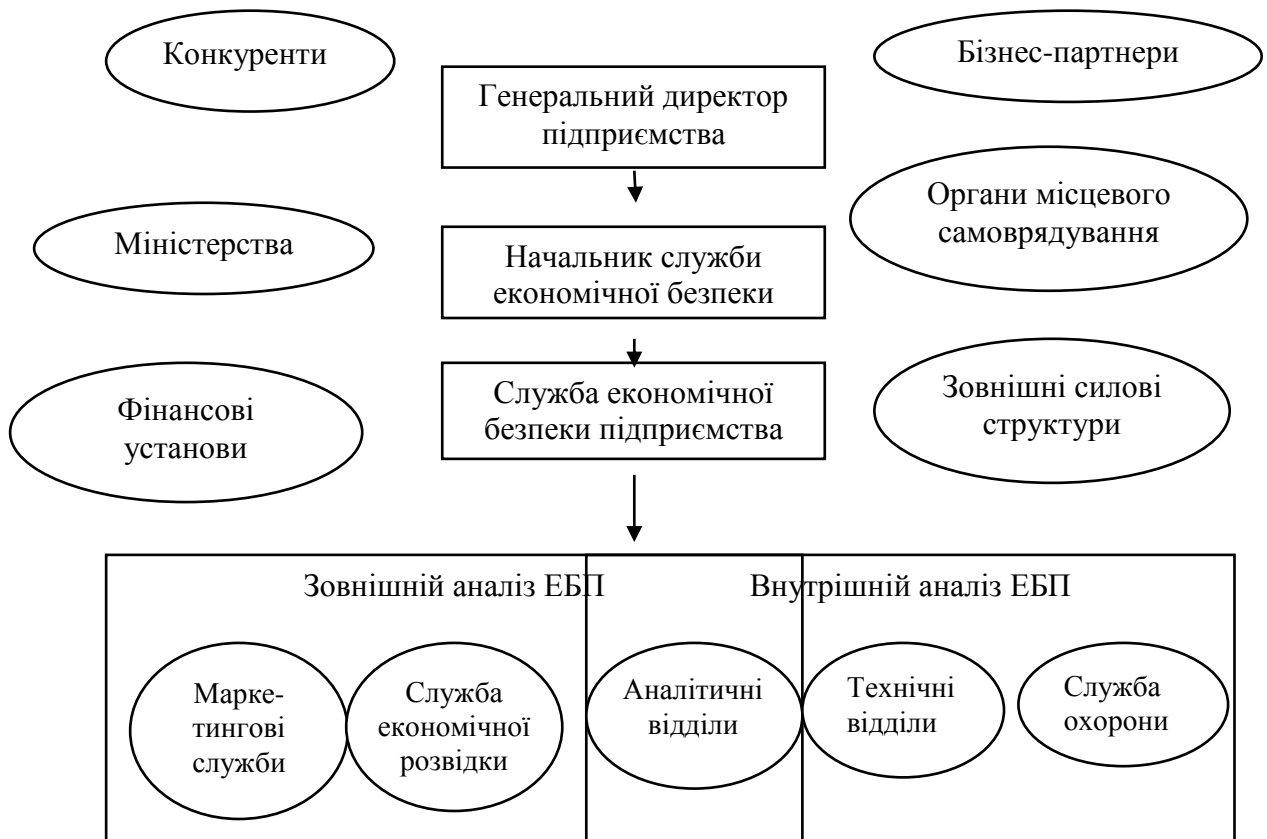

Рис. 4.2. Організаційна структура щодо забезпечення економічної безпеки підприємства

В ході дослідження дипломник повинен звернути увагу на те, що система економічної безпеки і її дієвість практично повністю залежить від людського чинника. Навіть при наявності на підприємстві професійно підготовленого начальника служби економічної безпеки, сучасних технічні засобів, менеджмент підприємства не отримає бажаних результатів доти, поки у колективі кожний співробітник не усвідомить важливість і необхідність упроваджуваних заходів економічної безпеки.

Для того, щоб підприємство почало подальший розвиток необхідно крім коштів на функціонування виділити кошти на поточне забезпечення його економічної безпеки. Як тільки починаються процеси розвитку, небезпека постійно наростає у зв'язку зі стрімкішим рухом та розхитуванням системи.

Якщо ж підприємство здатне крім коштів на функціонування та забезпечення поточного рівня економічної безпеки виділити кошти ще й на потенційне забезпечення економічної безпеки, то це вважається найвищим рівнем забезпеченості економічної безпеки та дозволить йому не лише безпечно розвиватись, а й формувати здатність забезпечити його економічну безпеку в майбутньому. Схематично якісну систему економічної безпеки підприємства подано на рис. 4.3.

Рис. 4.3. Система економічної безпеки підприємства

Здобувач повинен критично оцінити представлену на рис. 4.3 схему, так як сьогодні не на всіх підприємствах є всі виділені елементи системи економічної безпеки, і визначити елементи безпеки притаманні досліджуваному підприємству.

При вивченні стану безпеки конфіденційності інформації пильна увага звертається на автоматизацію обліку, встановлюється, які ділянки обліку на даному підприємстві автоматизовані, яким чином забезпечується допуск працівників різних відділів підприємства до інформації.

Якщо облікова та аналітична робота на підприємстві не автоматизована, дипломник з'ясовує можливості комплексної автоматизації з метою безперервного моніторингу та оцінки стану безпеки підприємства.

На наступному етапі дослідження організації та стану економічної безпеки підприємства в дипломній роботі доцільно здійснити діагностику рівня безпеки її складових: фінансової, інформаційної, інтелектуальної, кадрової, техніко-технологічної, політико-правової, інноваційної, екологічної, , силової. Можна здійснити діагностику і інших складових економічної безпеки підприємства в залежності від його виду діяльності та рівня розвитку.

Для здійснення оцінки рівня економічної безпеки за кожною складовою здобувач може використати будь-яку із відомих йому методик. Найбільш часто в економічній літературі рівень економічної безпеки підприємства пропонується оцінювати на підставі визначеного інтегрального критерію зважуванням і підсумовуванням окремих функціональних критеріїв, що розраховуються шляхом порівняння (зіставлення) величини загрози економічної безпеки та ефективності заходів її запобігання.

Аналіз і оцінювання економічної безпеки підприємства виконують у такий послідовності: виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів, що визначають економічну безпеку підприємства (щодо кожної з функціональних складових), аналіз і оцінювання ступеня їх впливу; розрахунок узагальнених показників економічної безпеки для кожної з функціональних складових; розрахунок інтегрального показника економічної

безпеки підприємства, розробка комплексу заходів, спрямованих на підвищення економічної безпеки, і оцінювання їх ефективності.

Оцінювання рівня економічної безпеки здійснюється порівнянням розрахункових значень показника з реальними величинами, одержаними раніше стосовно підприємства, а також (коли це можливо) щодо аналогічних суб'єктів господарювання відповідних галузей економіки. Зокрема в дипломній роботі здобувач може використати наступну методику оцінки фінансової безпеки підприємства.

Для здійснення постійного контролю за **фінансовою складовою економічної безпеки** пропонується проводити оцінку її рівня як найважливішої складової на основі аналізу фінансової стійкості, ступінь якої визначається, виходячи з достатності оборотних коштів (власних чи позичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності. Оціночними показниками є:

1. $\pm E_c$ – надлишок (+) чи брак (-) власних оборотних коштів (E_c), необхідних для формування запасів і покриття витрат (Z), пов'язаних з господарською діяльністю підприємства. Цей показник розраховується за формулами:

$$E_c = BK - A1 \quad (4.1)$$

$$\pm E_c = E_c - Z \quad (4.2)$$

де BK – власний капітал (рядок 1495 форми № 1),

$A1$ – необоротні активи (рядок 1095 форми № 1),

Z - величина запасів (сума рядків 1100 та 1110 форми № 1)

2. $\pm E_T$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також середньострокових і довгострокових кредитів і позик (K):

$$\pm E_T = (E_c + K) - Z \quad (4.3)$$

де K – довгострокові зобов'язання (сума рядків 1510 та 1515 ф. № 1)

3. $\pm E_H$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також довго-, середньо- і короткострокових кредитів і позик (K_T):

$$\pm E_H = (E_c + K_T + K) - Z \quad (4.4)$$

де K_T - короткострокові кредити банків (рядок 1600 форми № 1)

Наведені вище показники лежать в основі формування п'яти рівнів фінансової безпеки підприємства, що зображені в таблиці 4.12.

Таблиця 4.12

Рівні фінансової безпеки підприємства

Рівень фінансової безпеки підприємства	Характеристика
абсолютний	Для функціонування підприємства достатньо власних оборотних коштів: $\pm E_c \geq 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_H \geq 0$;
нормальний	Підприємство практично обходиться власними джерелами формування запасів і покриття витрат: $\pm E_c \approx 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_H \geq 0$;
задовільний	Підприємству недостатньо власних оборотних коштів, і воно вдається до середньострокових і довгострокових позик і кредитів: $\pm E_c < 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_H \geq 0$;
критичний	Підприємство для фінансування своєї діяльності вдається до короткострокових кредитів: $\pm E_c < 0, \pm E_T < 0, \pm E_H \geq 0$;
кризовий	Підприємство неспроможне забезпечити фінансування своєї діяльності ні власними, ні позиченими коштами: $\pm E_c < 0, \pm E_T < 0, \pm E_H < 0$.

Після проведення аналізу фінансової складової методом, який описаний вище, можна зробити висновок про фінансову забезпеченість підприємства і відповідно на цій основі приймати певні управлінські рішення стосовно подальшої його діяльності.

Для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки підприємства умовно присвоюємо абсолютному рівню значення 5, нормальному – 4, задовільному – 3, критичному – 2, кризовому -1..

При оцінці *інформаційної складової економічної безпеки* необхідно обчислити значення коефіцієнтів: коефіцієнта повноти, коефіцієнта точності інформації, коефіцієнта суперечності інформації. Обсяг інформації може бути розрахований у сторінках формату А4, кількості символів тексту, Кбайт, Мбайт тощо. Наведені показники розраховують наступним чином:

- *коефіцієнт повноти інформації* (K_{Π}) – розраховується як відношення обсягу інформації, яка є в розпорядженні особи, що ухвалює рішення (K_3), та обсягу інформації, необхідної для ухвалення обґрунтованого рішення ($K_{ГР}$):

$$K_{\Pi} = K_3 / K_{ГР} \quad (4.5)$$

- коефіцієнт суперечності інформації (K_c) – розраховується як відношення кількості незалежних свідочств на користь ухвалення рішення ($K_{нс}$) до загальної кількості незалежних свідочств у сумарному обсязі релевантної інформації ($K_{нсп}$):

$$K_c = \frac{K_{нс}}{K_{нсп}} \quad (4.6)$$

- коефіцієнт точності інформації (K_T) – розраховується як відношення обсягу релевантної інформації (K_p) до загального обсягу інформації, яка є в розпорядженні особи, що ухвалює рішення (K_3):

$$K_T = \frac{K_p}{K_3} \quad (4.7)$$

Рівень інформаційної безпеки можна визначити як добуток коефіцієнтів:

$$K_{іб} = K_n \times K_c \times K_T \quad (4.8)$$

Розрізняють три ступені інформаційної безпеки: $K_{іб} \geq 0,7$ – рівень безпеки високий; $0,3 \leq K_{іб} < 0,7$ – рівень безпеки середній; $K_{іб} < 0,3$ – рівень безпеки низький.

Для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки підприємства умовно присвоюємо високому рівню значення 3, середньому – 2, низькому -1.

Інтелектуальна складова відповідає за збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, тобто охорону сукупності прав на інтелектуальну власність, а також на використання накопичуваних знань і професійного досвіду працівників підприємства.

Рівень інтелектуальної складової визначається за допомогою таких коефіцієнтів:

- коефіцієнт кваліфікації працівників підприємства ($K_{кв}$):

$$K_{кв} = \frac{\sum_{i=1}^n Y}{O} \quad (4.9)$$

де $\sum_{i=1}^n V$ – сукупна величина кваліфікаційно-освітнього рівня працівників, тобто кількість працівників, що мають вищу та середню освіту;

O – загальна чисельність працівників підприємства;

- інтелектуальноозброєність (K_{io}):

$$K_{io} = \frac{V_{in}}{O}, \quad (4.10)$$

де V_{in} – вартість інтелектуальної власності, до якої можна віднести вартість винаходів, корисних моделей, промислових зразків, товарних знаків, знаків обслуговування, фірмового найменування, раціоналізаторських пропозицій, „ноу-хау” тощо;

- норма доходності співробітників підприємства від використання інтелектуальної власності (K_{∂}), тис. грн:

$$K_{\partial} = \frac{D_{in}}{O}, \quad (4.11)$$

де D_{in} – дохід, який одержує підприємство від використання інтелектуального потенціалу.

Чим вище значення коефіцієнтів кваліфікації працівників, інтелектуально озброєності та коефіцієнта норми доходності співробітників підприємства від використання інтелектуальної власності, тим вище рівень інтелектуальної безпеки підприємства. Інтелектуальна безпека підприємства, має чотири рівні: абсолютний, задовільний, незадовільний та критичний. Порогові значення рівнів інтелектуальної безпеки наведено в табл. 4.13.

Таблиця 4.13

Зведена таблиця показників за рівнями інтелектуальної безпеки

Показник	Рівень інтелектуальної безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
K_{kv}	$K_{kv} > 0,105$	$0,105 \geq K_{kv} > 0,072$	$0,072 \geq K_{kv} > 0,039$	$K_{kv} \leq 0,039$
K_{io}	$K_{io} > 19,75$	$19,75 \geq K_{io} > 14,5$	$14,5 \geq K_{io} > 9,25$	$K_{io} \leq 9,25$
K_{∂}	$K_{\partial} > 72,87$	$72,86 \geq K_{\partial} > 48,73$	$48,72 \geq K_{\partial} > 24,59$	$K_{\partial} \leq 24,58$

Якщо показник має абсолютний рівень, то йому присвоюється

значення 4, задовільний – 3, незадовільний – 2, критичний – 1. Загальний рівень інтелектуальної безпеки визначають застосовуючи формулу середньозваженості. Значення ваги кожного коефіцієнта визначають на основі експертних оцінок управлінського персоналу підприємства. Для підприємств аграрної сфери діяльності можна використати такі вагові коефіцієнти: $K_{кв}$ - 0,5, $K_{іо}$ - 0,25, $K_{д}$ - 0,25.

Кадрова складова характеризує кадрову забезпеченість підприємства. Розрахунок рівня безпеки для кадрової складової виконується за такими показниками:

- коефіцієнт плинності кадрів ($K_{п}$):

$$K_{п} = \frac{\sum Ч_y}{O}, \quad (4.12)$$

де $Ч_y$ – кількість працівників, які були звільнені або скорочені за розрахунковий період;

O – загальна чисельність працівників підприємства.

- коефіцієнт фізичного старіння кадрів ($K_{в}$):

$$K_{в} = \frac{O_{в}}{O}, \quad (4.13)$$

де $O_{в}$ – кількість працівників, які за віком фізично старі, старі їх знання та кваліфікація;

- фондоозброєність працівників (Φ_o), тис. грн.;
- фондоозброєність працівників підприємства фондами невиробничого призначення ($\Phi_{но}$), тис. грн.;

Чим нижче значення коефіцієнта плинності кадрів та коефіцієнта фізичного старіння кадрів і чим більше фондоозброєність працівників фондами виробничого та невиробничого призначення, тим вище рівень кадрової безпеки підприємства. Як і інтелектуальна безпека, кадрова безпека підприємства має чотири рівні: абсолютний, задовільний, незадовільний та критичний. Порогові значення рівнів кадрової безпеки наведено в табл. 4.14

Зведена таблиця показників за рівнями кадрової безпеки

Показник	Рівень кадрової безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
K_{II}	$0,003 \leq K_{II} < 0,052$	$0,052 \leq K_{II} < 0,102$	$0,102 \leq K_{II} < 0,152$	$0,152 \leq K_{II} < 0,2$
$K_{\bar{v}}$	$0,2 \leq K_{\bar{v}} < 0,255$	$0,255 \leq K_{\bar{v}} < 0,311$	$0,311 \leq K_{\bar{v}} < 0,367$	$0,367 \leq K_{\bar{v}} < 0,423$
Φ_o	$\Phi_o > 139$	$139 \geq \Phi_o > 95$	$95 \geq \Phi_o > 51$	$51 \geq \Phi_o > 11$
Φ_{no}	$106 \leq \Phi_{no}$	$69 < \Phi_{no} < 106$	$32 < \Phi_{no} < 69$	$0 < \Phi_{no} < 31$

Якщо показник має абсолютний рівень, то йому присвоюється значення 4, задовільний – 3, незадовільний – 2, критичний – 1. Застосовуючи формулу середньозваженості, визначають рівень кадрової безпеки за узагальненим коефіцієнтом. Для підприємств аграрної сфери діяльності можна використати такі вагові коефіцієнти: K_{II} - 0,25, $K_{\bar{v}}$ - 0,2, Φ_o - 0,35; Φ_{no} - 0,2.

Техніко-технологічна складова характеризує ступінь відповідності застосовуваної на підприємстві техніки та технології сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів. Для оцінки рівня безпеки за цією складовою використовуються показники, які характеризують технічний і технологічний потенціал підприємства (природно, з урахуванням економічних результатів їх діяльності):

- частка продукції підприємства, що перевершує та відповідає кращим аналогам в Україні (чи світі, якщо підприємство планує реалізувати продукцію за кордон) ($K_{п.прод.}$):

- частка технологічного устаткування (технологій виробництва), що відповідає кращим державним (світовим) аналогам ($K_{п.т.}$):

- частка продукції, що випускається підприємством, яка захищена патентами ($K_{пат.прод.}$):

Чим вище значення даних показників, тим вище рівень техніко-технологічної безпеки підприємства. Техніко-технологічна безпека, як і охарактеризовані раніше складові економічної безпеки підприємства має чотири рівні: абсолютний, задовільний, незадовільний та критичний.

Порогові значення рівнів техніко-технологічної безпеки наведено в табл. 4.15.

Таблиця 4.15

Зведена таблиця показників за рівнями техніко-технологічної безпеки

Показник	Рівень техніко-технологічної безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
<i>Kn.прод.</i>	$Kn.прод. \geq 0,23$	$0,15 \leq Kn.прод. < 0,23$	$0,07 \leq Kn.прод. < 0,15$	$Kn.прод. < 0,07$
<i>Kn.т.</i>	$Kn.т. \geq 0,23$	$0,15 \leq Kn.т. < 0,23$	$0,07 \leq Kn.т. < 0,15$	$Kn.т. < 0,07$
<i>Knat.прод.</i>	$Knat.прод. \geq 0,3$	$0,2 \leq Knat.прод. < 0,3$	$0,1 \leq Knat.прод. < 0,2$	$Knat.прод. < 0,1$

Якщо показник має абсолютний рівень, то йому присвоюється значення 4, задовільний – 3, незадовільний – 2, критичний – 1. Застосовуючи формулу середньозваженості, визначають рівень техніко-технологічної безпеки за узагальненим коефіцієнтом. Для підприємств аграрної сфери діяльності можна використати такі вагові коефіцієнти: *Kn.прод.* - 0,25, *Kn.т.* - 0,5, *Knat.прод.* - 0,25.

Політико-правова складова визначається за такими показниками:

- питома вага судових й арбітражних справ у загальній сумі господарських договорів підприємства (*Kс.ар.*):

- частка виграних судових й арбітражних справ у загальній кількості юридичних справ, що розглядалися (*Квю*):

- питома вага одержаних і сплачених штрафних санкцій в загальній сумі зобов'язань за господарськими договорами підприємства (*Киш*):

- частка витрат на юридичне забезпечення діяльності підприємства в структурі його загальних витрат (*Кв.юр.*):

Чим вище значення показників частки виграних судових й арбітражних справ, у тому числі й тих, що розглядалися раніше, та частки витрат на юридичне забезпечення діяльності підприємства в загальній структурі його виробничих витрат і чим нижче значення показників питомої ваги судових й арбітражних справ загальній сумі господарських договорів підприємства та

питомої ваги одержаних і сплачених штрафних санкцій у загальній сумі зобов'язань за господарськими договорами підприємства, тим вище рівень політико-правової безпеки підприємства. Політико-правова безпека підприємства має три рівні: абсолютний, задовільний та критичний. Порогові значення рівнів політико-правової безпеки наведено в табл. 4.16.

Таблиця 4.16

Зведена таблиця показників за рівнями політико-правової безпеки

Показник	Рівень політико-правової безпеки		
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Критична безпека
<i>Kc.ap.</i>	$Kc.ap. < 0,25$	$0,25 \leq Kc.ap. < 0,41$	$Kc.ap. \geq 0,41$
<i>Kвю</i>	$Kвю \geq 0,29$	$0,13 \leq Kвю < 0,29$	$Kвю < 0,13$
<i>Kш</i>	$Kш < 0,11$	$0,11 \leq Kш < 0,23$	$Kш \geq 0,23$
<i>Kв.юр</i>	$Kв.юр \geq 0,13$	$0,07 \leq Kв.юр < 0,13$	$Kв.юр < 0,07$

Якщо показник має абсолютний рівень, то йому присвоюється значення 3, задовільний – 2, критичний – 1. Застосовуючи формулу середньозваженості, визначають рівень політико-правової безпеки за узагальненим коефіцієнтом. Для підприємств аграрної сфери діяльності можна використати такі вагові коефіцієнти: *Kc.ap.*- 0,25, *Kвю* - 0,25, *Kш* - 0,25. *Kв.юр*- 0,25.

Інноваційна складова характеризує функціонування діяльності підприємства на якісно новому рівні. Стосовно підприємства – це сукупність прогресивних, якісно нових змін, що безперервно виникають у часі та просторі. Дана складова визначається за допомогою нижченаведених показників:

- коефіцієнт впровадження нових інноваційних видів продукції (*Ki.n.*):

$$Ki.n. = \frac{Ni.n.}{Nз.n.}, \quad (4.14)$$

де *Ni.n.* – кількість інноваційних видів продукції, що випускаються підприємством;

Nз.n. – загальна кількість видів продукції, що випускається

підприємством;

- частка інноваційних підходів, які використовуються у виробничому, управлінському та обслуговуючому процесі ($K_{i.nid.}$):

$$K_{i.nid.} = \frac{\sum B_i}{\sum B_n}, \quad (4.15)$$

де $\sum B_i$ – сума витрат на інновації;

$\sum B_n$ – загальна сума витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Порогові значення рівнів інноваційної безпеки наведено в табл. 4.17.

Таблиця 4.17

Зведена таблиця показників за рівнями інноваційної безпеки

Показник	Рівень інноваційної безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
$Ki.n.$	$Ki.n. \geq 0,272$	$0,183 \leq Ki.n. < 0,272$	$0,094 \leq Ki.n. < 0,183$	$Ki.n. < 0,094$
$Ki.nid.$	$Ki.nid. \geq 0,138$	$0,09 \leq Ki.nid. < 0,138$	$0,044 \leq Ki.nid. < 0,09$	$Ki.nid. < 0,044$

Чим вище значення даних показників тим вище рівень інноваційної безпеки підприємства. Інноваційна безпека підприємства має чотири рівні: абсолютний, задовільний, незадовільний та критичний.

Якщо показник має абсолютний рівень, то йому присвоюється значення 4, задовільний – 3, незадовільний – 2, критичний – 1. Застосовуючи формулу середньозваженості, визначають рівень інноваційної безпеки за узагальненим коефіцієнтом. Для підприємств аграрної сфери діяльності можна використати такі вагові коефіцієнти: $Ki.n.$ - 0,5, $Ki.nid.$ - 0,5.

Екологічна складова характеризується дотриманням екологічних норм технології та випуску продукції, мінімізацією втрат підприємства від забруднення навколишнього середовища.

Індикаторами екологічної складової економічної безпеки є, з одного боку, нормативи ГДК шкідливих речовин, установлені національним законодавством, а з другого - аналіз ефективності заходів забезпечення такої

екологічної складової.

Пропонується розрахувати наступні показники:

- Коефіцієнт безпечності продукції ($K_{б.п.}$):

$$K_{б.п.} = P_c / P_z \quad (4.17)$$

де P_c – виручка від реалізації сертифікованої продукції, грн.;

P_z – загальна виручка від реалізації продукції, грн.

- Коефіцієнт забруднення середовища (K_3)

$$K_3 = V_{ек.з.} / V_3 \quad (4.18)$$

де $V_{ек.з.}$ – розмір екологічних зборів, грн.;

V_3 – загальна сума витрат підприємства, грн.

- Коефіцієнт захисту середовища ($K_{зах}$)

$$K_{зах} = V_{ек.м.} / V_3 \quad (4.19)$$

де $V_{ек.м.}$ – витрати на екологію (очисні споруди, переробка відходів, захист ґрунтів), грн.;

- V_3 – загальна сума витрат підприємства, грн.

Чим вище значення першого та третього коефіцієнта та нижче – другого коефіцієнта тим вище рівень екологічної безпеки підприємства. Виділимо два рівні екологічної безпеки підприємства: задовільний та незадовільний.

Порогові значення рівнів екологічної безпеки наведено в табл. 4.18.

Таблиця 4.18

Зведена таблиця показників за рівнями інноваційної безпеки

Показник	Рівень інноваційної безпеки	
	Задовільна безпека	Незадовільна безпека
$K_{б.п.}$	$K_{б.п.} \geq 0,5$	$K_{б.п.} < 0,5$
K_3	Зменшується порівняно з минулим періодом	Збільшується порівняно з минулим періодом
$K_{зах}$	Збільшується порівняно з минулим періодом	Зменшується порівняно з минулим періодом

Якщо показник має задовільний рівень, то йому присвоюється значення 2, незадовільний – 1. Застосовуючи формулу середньозваженості, визначають

рівень інноваційної безпеки за узагальненим коефіцієнтом. Для підприємств аграрної сфери діяльності можна використати такі вагові коефіцієнти: $K_{б.п}$ - 0,5, K_3 - 0,25, $K_{зах}$ - 0,25.

Рівень екологічної безпеки підприємства може бути також визначений як середнє рівнів окремих його факторів: пошкодження ландшафту, енергетичне забруднення середовища, утворення смітників з відходів виробництва, забруднення водного і повітряного середовищ. Тоді за середнім рівнем деструктивного впливу визначають екологічну безпеку підприємства.:

Си́лова складова. оцінюється за нижченаведеними показниками:

- частка витрат на охорону підприємства в структурі загальних витрат ($K_{в.ох.}$):

- забезпеченість працівників підприємства службою охорони ($K_{сб}$):

Си́лова складова економічної безпеки підприємства має три рівні: високий, середній та низький. Порогові значення рівнів си́лової безпеки, наведені в табл. 4.19.

Таблиця 4.19

Зведена таблиця показників за рівнями си́лової безпеки

Показник	Рівень си́лової безпеки		
	Висока безпека	Середня безпека	Низька безпека
$K_{в.ох.}$	$K_{в.ох.} \geq 0,17$	$0,12 \leq K_{в.ох.} < 0,17$	$K_{в.ох.} < 0,12$
$K_{сб}$	$K_{сб} \geq 0,19$	$0,09 \leq K_{сб} < 0,19$	$K_{сб} < 0,09$

Якщо показник має високий рівень, то йому присвоюється значення 3, середній – 2, низький – 1. Застосовуючи формулу середньозваженості, визначають рівень си́лової безпеки за узагальненим коефіцієнтом. Для підприємств аграрної сфери діяльності можна використати такі вагові коефіцієнти: $K_{в.ох.}$ - 0,5, $K_{сб}$ - 0,5.

Якщо здобувач вважає за необхідне для свого підприємства він може також розрахувати ретроспективну, інтерфейсну та інші складові економічної безпеки за аналогічною методикою.

На основі визначення узагальнюючих показників за кожною складовою економічної безпеки здобувач повинен визначити комплексний показник безпеки підприємства. Сукупний критерій економічної безпеки будь-якого суб'єкта господарювання ($k_{\text{себ}}$) можна розрахувати, користуючись формулою

$$k_{\text{себ}} = \sum_{i=1}^n k_i d_i, \quad \dots \dots \dots \quad (4.20)$$

де k_i — величина окремого (поодинокого) критерію за i -ю функціональною складовою;

d_i — питома вага значущості i -ї функціональної складової;

n — кількість функціональних складових економічної безпеки підприємства.

З досвіду понад 50 підприємств України, частка значущості функціональних складових економічної безпеки становить: у промисловості, сільському господарстві та торгівлі найбільша значущість 0,3, а найменша — 0,05.

Для досліджуваного підприємства значущість кожної складової визначається на основі експертних оцінок шляхом опитування управлінського персоналу підприємства.

З метою розрахунку інтегральної оцінки економічної безпеки можна також розрахувати відносні оцінки безпеки підприємства за кожною складовою безпеки. Відносна оцінка безпеки за відповідною складовою розраховується відношенням фактичного рівня безпеки (n_i) до максимального рівня безпеки (N_i) відповідної складової. Результати розрахунку пропонується представити в таблиці 4.20.

Чим ближче значення оцінки до одиниці, тим вищий рівень економічної безпеки. Оцінка нижче 0,5 свідчить про ослаблення економічної безпеки підприємства. Аналіз окремих складових дозволить встановити звідки надходять погрози.

Оцінка економічної безпеки підприємства

Назва складової безпеки	Максимальний рівень	Фактичний рівень	Відносна оцінка
Інтелектуальна	4		
Кадрова	4		
Техніко-технологічна	4		
Політико-правова	3		
Екологічна	2		
Інформаційна	3		
Силова	3		
Фінансова	5		

Для наочності результати оцінювання економічної безпеки можна подати подамо у вигляді діаграми (рис. 4.4), де радіус-вектори характеризують рівні складової економічної безпеки.

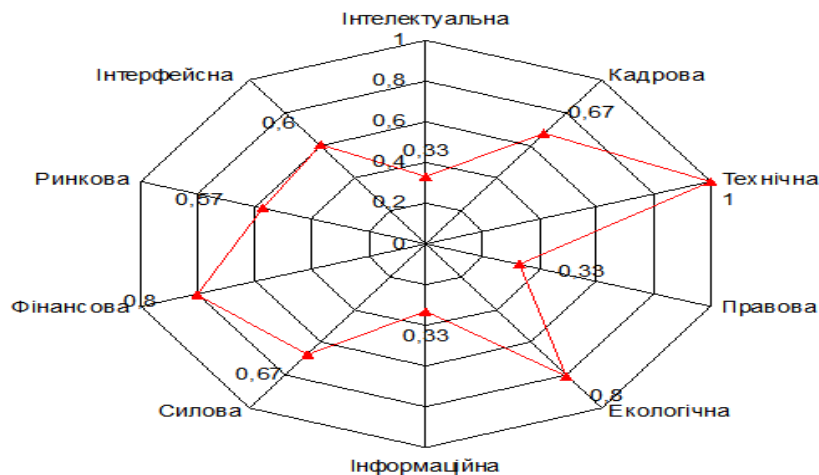

Рис. 4.4. Схема областей економічної безпеки підприємства

На основі проведених розрахунків та графіка здобувач має зробити висновок про стан економічної безпеки досліджуваного підприємства.

4.4.3. Методичне забезпечення дослідження організаційних аспектів та стану управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві

Цей розділ носить науково-практичний характер. Присвячується проблемам організації системи фінансово- економічної безпеки підприємства за напрямками згідно з обраною темою. У цьому розділі необхідно навести дані з практичної роботи підприємства, на прикладі якого виконується робота.

Особливу увагу слід приділити недолікам, які притаманні практиці управління фінансово-економічною безпекою на підприємствах України взагалі, і моделі управління фінансово-економічною безпекою базового підприємства. Теоретичні положення окремих підрозділів слід підтвердити конкретними даними з практики роботи підприємства.

Аналіз фінансово-економічного стану та виявлення факторів загроз діяльності організації включає розрахунок та аналіз фінансово-економічних показників діяльності й виконується на основі даних фінансової звітності підприємства не менше ніж за три роки. Оцінка стану економічної безпеки діяльності організації виконується відповідно до обраної теми.

При виконанні аналітичної частини магістерської дипломної роботи обов'язковим є посилання на форми фінансово-господарської та фінансової звітності, внутрішні аналітичні документи підприємства (установи, організації), які є інформаційною основою. Здобувач має визначити: склад інформації; джерела її отримання; методи збирання.

Усі результати розрахунків треба подати в дипломній роботі в стислій формі, бажано у вигляді таблиць, діаграм тощо. Закінчується розділ висновками, де викладаються результати аналізу відповідно до обраної теми та позначаються проблемні питання, які потребують вирішення й створюють основу для розробки рекомендацій в третьому розділі дипломної роботи.

Загальний обсяг другого розділу складає 15-16 сторінок друкованого тексту.

4.4.4. Методичне забезпечення розробки рекомендацій щодо напрямів удосконалення організації та управління фінансово-економічною безпекою за тематикою дипломної роботи

Рекомендаційна частина дипломної роботи магістра має містити організаційно-економічні, методичні та прикладні питання забезпечення вирішення питань, що постають перед підприємством в аспекті

досліджуваної проблеми.

За результатами аналізу здобувач повинен сформулювати обґрунтовані рекомендації щодо вирішуваної проблеми. Запропонований комплекс організаційно-економічних та інформаційно-аналітичних заходів повинен бути спрямованим на покращення фінансово-економічних показників та результатів господарської діяльності підприємства, забезпечення ефективного управління фінансово-економічною безпекою та підвищення рівня захищеності підприємства від партнерів та конкурентів, розвиток підприємства (установи, організації).

Таким чином, рекомендаційна частина має починатися із наведення результатів здійсненого здобувачем аналізу, що створює підґрунтя для обґрунтованого формування практичних рекомендацій для підприємства.

У рекомендаційній частині мають бути наведені розрахунки, які підтверджували б достовірність та точність зроблених на їх основі висновків. Інакше кажучи, основний зміст цього розділу повинне складати організаційно-економічне обґрунтування з використанням формул, розрахунків, схем, графіків тощо. Здобувач повинен продемонструвати свої знання та вміння не тільки проаналізувати конкретну проблему, але й ретельно розкрити найбільш прийнятні шляхи її вирішення для конкретного підприємства. Обов'язковим елементом виконання даного розділу, обґрунтування пропозицій та рекомендацій є застосування сукупності розрахункових та евристичних методів аналізу, сучасний аналітичний інструментарій.

Таким чином, у рекомендаційному розділі мають вирішуватися такі завдання:

- визначення основних напрямів розкриття теми аналітичними методами;
- розробка за результатами аналізу обґрунтованих рекомендацій щодо вирішуваної проблеми (організаційного, інформаційного, технічного забезпечення);
- розробка основних напрямів удосконалення організації та управлін-

ня економічною безпекою;

- розробка рекомендацій щодо впровадження нових методів, технології, показників аналітичного забезпечення управлінських рішень в аспекті досліджуваної проблеми (теми магістерської дипломної роботи);

- економічне обґрунтування доцільності запропонованих заходів.

Загальний обсяг рекомендаційного розділу не повинен бути менше 35% обсягу дипломної роботи здобувача (19-20 сторінок друкованого тексту). Обсяг викладення матеріалу з кожного підрозділу має бути приблизно однаковим (6-7 сторінок).

5. ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Висновки і пропозиції є завершальною частиною дипломної роботи. В них мають бути концептуально відображені основні результати виконаної роботи, зазначається ступінь досягнення поставленої мети дослідження і висвітлюються отримані результати відповідно до кожної з поставлених задач. При цьому здобувач викладає результати дослідження та пропозиції щодо напрямів удосконалення організації та управління фінансово-економічною безпекою за тематикою дипломної роботи, покращення роботи служби економічної безпеки підприємства на підприємстві та підвищення її ефективності.

Висновки мають бути доказовими, а пропозиції обґрунтованими, тобто базуватися на матеріалі, який має високу ступінь вірогідності.

Висновки не повинні займати понад 4-5 сторінки друкованого тексту. Вони повинні безпосередньо кореспондувати із змістом роботи, бути структуровані, конструктивно викладені. Висновки формулюються здобувачем на підставі змісту основних розділів роботи в їх логічній послідовності. Оформляються вони у вигляді окремих пунктів, пронумерованих арабськими цифрами. Кожен пункт пишеться в межах одного абзацу і викладається конкретно, чітко, логічно, аргументовано з використанням за можливості цифрового матеріалу.

Після зроблених висновків здобувач повинен надати конкретні пропозиції, рекомендації підприємству про напрями і конкретні заходи для удосконалення організації та управління фінансово-економічною безпекою.

Всі запропоновані заходи повинні бути економічно обґрунтовані відповідними розрахунками і тісно узгоджуватися з пропозиціями щодо вдосконалення організації та управління фінансово-економічною безпекою. Особливу увагу слід звертати на конкретність і реальність пропозицій, можливість їх впровадження у виробництво.

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, який містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованою роботою. Особливу увагу слід приділити відображенню у бібліографічному списку літератури останніх 3–5 років як показника поінформованості автора про сучасний стан вивчення досліджуваної ним теми.

Список використаних джерел слід розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування), в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку. Для підготовки наукових праць рекомендуємо використовувати алфавітне розташування бібліографічних описів у списку використаної літератури (за алфавітом авторів чи заголовків публікацій, якщо прізвище автора не зазначено).

7. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ АВТОРЕФЕРАТУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»

Призначення автореферату – ознайомлення з основними ідеями та висновками дипломної роботи, внеском здобувача освітнього ступеня «Магістр» у розробку та вирішення наукової проблеми (завдання), з результатами досліджень та структурою дипломного дослідження. Автореферат має ґрунтовно розкривати зміст дипломної роботи, в ньому не повинно бути надмірних подробиць, а також інформації, якої немає в дипломній роботі.

Структурно автореферат складається із:

- загальної характеристики роботи;
- основного змісту роботи;
- висновків;
- списку опублікованих праць за темою дипломної роботи;
- анотацій.

Загальна характеристика роботи повинна містити елементи вступу дипломної роботи, а також інформацію щодо структури дипломної роботи (наявність вступу, певної кількості розділів, додатків), повного обсягу дипломної роботи в сторінках, а також обсягу, що займають ілюстрації, таблиці, додатки (із зазначенням їх кількості), список використаних джерел (із зазначенням кількості найменувань)).

Основний зміст автореферату повинен містити стисло викладений зміст дипломної роботи за розділами. Основний зміст повинен відображати: огляд літератури за темою і вибір напрямів досліджень; виклад загальної методики й основних методів досліджень; експериментальну частину і методику досліджень; відомості про проведені теоретичні і (або) експериментальні дослідження; аналіз і узагальнення результатів досліджень. В огляді літератури дипломник окреслює основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою. Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, здобувач повинен назвати ті питання, що залишилися невирішеними і, отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми. У другому розділі, як правило, обґрунтовують вибір напрямку досліджень, наводять методи вирішення завдань і їх порівняльні оцінки, розробляють загальну методику проведення дипломного дослідження. У наступних розділах з вичерпною повнотою викладають результати власних досліджень автора з висвітленням того нового, що він вносить у розроблення проблеми. Дипломник повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених завдань, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень. Виклад матеріалу

підпорядковуюють одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

Висновки повинні збігатись із загальними висновками дипломної роботи. Висновки складає стисла інформація про підсумки виконаної роботи. Вони починаються з формулювання наукової проблеми, за вирішення якої магістр претендує на присудження освітнього ступеня. Сформульоване наукове завдання або проблема вельми тісно пов'язується з назвою дипломної роботи, метою й основними науковими положеннями, що захищаються в дипломній роботі. Це ніби наукова “формула”, згусток отриманої наукової новизни. Зазвичай формулювання починається так: “У дипломній роботі наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляються в...”. Далі треба вказати, якою саме є наукова проблема, як вона вирішена і для чого в кінцевому розумінні (прикладному плані) вона призначена.

Після формулювання вирішеної наукової проблеми у висновках викладають головні наукові та практичні результати роботи. Вони тісно пов'язані з науковими і прикладними положеннями, викладеними в загальній характеристиці роботи. Кожен науковий і прикладний висновок роботи треба формулювати чітко і конкретно (однозначно). Формулювання віддзеркалює суть і новизну зробленого. Але тут не можна доходити до рівня анотації. Наукові висновки подають звичайно ширше, ніж формулювання наукових положень, які захищають. Прикладні (практичні) висновки повинні містити принцип або основу використання того чи іншого результату.

У висновках викладають найважливіші наукові та практичні результати, одержані в дипломній роботі, які повинні містити формулювання розв'язаної наукової проблеми, її значення для науки і практики. Далі формулюють висновки та рекомендації щодо наукового та практичного використання здобутих результатів. У першому пункті висновків коротко оцінюють стан питання. Далі у висновках розкривають методи вирішення поставленої в дипломній роботі наукової проблеми, їх практичний аналіз, порівняння з відомими розв'язаннями. У висновках необхідно наголосити на

якісних і кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтувати достовірність результатів, викласти рекомендації щодо їх використання.

Список опублікованих праць за темою дипломної роботи подається відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням прізвищ усіх співавторів. Праці розташовуються у такому порядку: наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дипломної роботи; опубліковані праці апробаційного характеру; опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дипломної роботи.

Анотація українською та англійською мовами повинна містити інформацію про зміст та результати дипломної роботи. Викладення матеріалу в анотації повинно бути стислим і точним. Належить використовувати синтаксичні конструкції, притаманні мові ділових документів. Необхідно використовувати стандартизовану термінологію, уникати маловідомих термінів і символів. При підготовці анотації вказуються: прізвище та ініціали здобувача; назва дипломної роботи; вид дипломної роботи (на правах рукопису) і освітній ступінь, на який претендує здобувач; спеціальність (шифр і назва); найменування установи, де відбудеться захист; місто, рік; зміст анотації.

Наприклад: Марченко В.В. Вдосконалення організації бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах. – На правах рукопису. Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за освітньою програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти. – Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Дніпро, 2021. – 12 с.

Наприкінці кожної анотації наводяться ключові слова відповідною мовою. Сукупність ключових слів повинна відображати поза контекстом основний зміст наукової праці. Кількість ключових слів становить від п'яти до п'ятнадцяти. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок, через кому.

Автореферат оформляється відповідно до державних стандартів України. Структурні частини автореферату не нумеруються, їх назви

друкують великими літерами. Сторінки автореферату нумеруються, починаючи з першої сторінки, де міститься загальна характеристика роботи. Нумери сторінок проставляються арабськими цифрами у центрі верхнього поля. На сторінці 3 обкладинки автореферату повинні бути вказані вихідні відомості відповідно до державних стандартів з бібліотечної та видавничої справи. Автореферат дипломної роботи видається друкарським способом у вигляді брошури. Текст друкується на обох сторінках аркуша формату А 5 (148x210 мм).

Основні технічні вимоги оформлення автореферату

Обсяг	За обсягом автореферат не може бути меншим ніж 0,7 авторського аркуша та не перевищувати 0,9 авторського аркуша. До обсягу автореферату не входять обкладинка автореферату, список опублікованих автором праць, анотації. Обсяг 0,4–0,7 авторського аркуша для дипломної роботи відповідає 12–16 сторінкам формату А4.
Інтервал	Одинарний міжрядковий інтервал.
Шрифт	Автореферат друкується з використанням шрифтів текстового редактора Word розміру 14 пт.
Поля	Верхнє, нижнє, лівє і правє – 20 мм.

8. НАУКОВА СТАТТЯ (ТЕЗИ ВИСТУПУ) ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЕКОНОМІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ПІДГОТОВКА ТА ОФОРМЛЕННЯ ДО ПУБЛІКАЦІЇ

Науково-дослідна робота здобувачів є однією з найважливіших форм навчального процесу. Наукові лабораторії і гуртки, студентські наукові товариства і конференції, – все це дозволяє здобувачу почати повноцінну наукову роботу, знайти однодумців по ній, з якими можна порадитися і поділитися плодами своїх досліджень. Дослідницькою роботою займаються всі здобувачі ЗВО. Написання рефератів, курсових, дипломних робіт неможливе без проведення певних, навіть найпростіших досліджень. Але ґрунтовна наукова робота, займатися якою здобувача не зобов'язує навчальний план, захоплює лише частину. Здобувач, який займається науковою роботою,

відповідає лише за себе; лише від нього залежить тема дослідження, терміни виконання, а також, що досить важливо, чи буде робота використана взагалі. Витрачаючи свій вільний час, здобувач розвиває такі важливі для майбутнього дослідника якості, як творче мислення, відповідальність та вміння відстоювати власну точку зору.

Результати науково-дослідної роботи здобувача можуть бути оформлені не лише у вигляді дипломної роботи. Вони узагальнюються також у тезах доповідей та статтях, монографіях.

Кожне наукове дослідження повинно бути спрямоване на публікацію його результатів. З однієї сторони публікація статті в журналі або тез виступу на конференції у наукових збірниках є визнанням вагомості виконаних розробок, їх своєрідною апробацією, тобто, схваленням, визнанням редакцією відповідного видання, рецензентами, що розглядали можливість опублікування. З іншої ж це дозволяє засвідчити авторство наукових економічних досліджень, особливо важливе з урахуванням перспективи їх продовження та визначення у формі дисертації. Допуск до захисту дипломної роботи неможливий без публікації основних результатів дослідження в наукових виданнях статей чи участі в науково-практичних конференціях, що засвідчують тези виступів – виклад основоположних тверджень, принципів, положень автора у матеріалах, виданих за результатами їх проведення.

При цьому варто мати на увазі, що журнали, у яких можна опублікувати статті, виходять періодично, як правило, щомісяця, а наукові (науково-практичні) конференції проводяться за планами, які формуються Міністерством освіти і науки України, Національною академією наук України за пропозиціями галузевих наукових і навчальних закладів. Тому участь у таких конференціях не можна спланувати заздалегідь, оскільки повідомлення про їх проведення надсилаються в наукові і навчальні заклади, зазвичай, лише за декілька місяців (інколи й тижнів) до початку їх проведення.

Водночас провідні наукові й навчальні заклади майже щороку проводять власні конференції, в тому числі окремі лише з участю молодих учених –

аспірантів чи навіть здобувачів, видаючи збірними тез виступів учасників. Так, на базі Дніпровського державного аграрно-економічного університету Факультет обліку і фінансів щорічно проводить міжнародну науково-практичну конференцію за участю здобувачів, а також в травні на базі кафедри проводиться всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція. Тому варто постійно цікавитись часом проведення конференцій (інформацію можна отримати на кафедрі, в Раді молодих вчених, яка функціонує в університеті) і обов'язково брати в них участь на початку як слухач, а надалі виступати з доповідями на секційних чи то пленарних засіданнях.

Для майбутнього фахівця, науковця дуже важливим є володіння методологією підготовки наукової публікації. Написання реферату, наукової статті, тез доповідей на конференції повинно відповідати вимогам до оформлення і відповідно сприйматись читачами і слухачами. Це висуває певні вимоги до логіки побудови їх, форми, стилю і мови.

Наукова стаття – є одним із видів публікацій, в якій подаються проміжні або кінцеві результати, висвітлюються конкретні окремі питання за темою дослідження, фіксується науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

Написання наукової статті вимагає передусім чіткого уявлення про рівень розробки досліджуваної теми в науці. Ось тому потрібно ознайомитись із основною літературою, що стосується обраної теми (монографії, статті). Пошукові цієї літератури допоможуть систематичний та алфавітний збірники, а також різноманітні бібліографічні покажчики. Літературу доцільно записувати на окремі картки чи в зошиті, зазначаючи всі дані про працю – прізвище та ініціали автора, назву монографії, статті чи збірника статей, тез, місце, рік видання, назву видавництва, кількість сторінок, маленький зміст або цитати.

Наукова стаття подається до редакції в завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікуються в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки автору. Оптимальний обсяг наукової статті 6-12 сторінок (0,5–0,7 авт. арк.).

Рукопис статті повинен мати повну назву роботи прізвище та ініціали автора, анотацію (на окремій сторінці), список використаної літератури.

Стаття має просту структуру:

- вступ (постановка наукової проблеми, актуальність, зв'язок з найважливішими завданнями, що постають перед Україною, значення для розвитку певної галузі науки і практики – 1 абзац або 5-10 рядків);

- основні дослідження і публікації з проблеми, за останній час, на яких спирається автор, проблеми виділення невирішених питань, яким присвячена стаття (0,5 – 2 сторінки машинописного тексту);

- формулювання мети статті (постановка завдання) – висловлюється головна ідея даної публікації, яка суттєво-відрізняється від сучасних уявлень про проблему, доповнює або поглиблює вже відомі підходи; звертається увага на введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або уточнення відомих раніше, але недостатньо вивчених.

Мета статті випливає з постановки наукової проблеми та огляду основних публікацій з тем (1 абзац, або 5-10 рядків);

- виклад змісту власного дослідження – основна частина статті. В ній висвітлюються основні положення і результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, програма експерименту.

Аналіз отриманих результатів, особистий внесок автора в реалізацію основних висновків тощо (5-6 сторінок). Висновок, в якому формулюється основний умовивід автора, зміст висновків і рекомендацій, їх значення для теорії і практики, суспільна значущість та перспективи (1/3 сторінки).

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 15.01.2003 р. № 705/1 наукові статті зараховуються як фахові при наявності таких необхідних елементів: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка

завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

При написанні наукової статті слід дотримуватись певних правил:

- у правому верхньому куті розміщується прізвище та ініціали автора; за необхідністю вказуються відомості, що доповнюють дані про автора;

- назва статті стисло відбиває її головну ідею, думку (краще до п'яти слів);

- ініціали ставлять перед прізвищем;

- слід уникати стилю наукового звіту;

- недоцільно ставити риторичні запитання; більше користуватись розповідними реченнями;

- не перевантажувати текст цифрами при переліках тих чи інших думок, положень, вимог;

- прийнятним у тексті є використання словосполучень переліку: “спочатку”, “зрозуміло що”, “на початку”, “спершу”, “потім”, “дійсно”, “далі”, “нарешті”, “по-перше”, “по-друге”, “можливо”, “задумкою”, “заданими”, “між іншим”, “в зв’язку з тим”, “на відміну”, “поряд з цим”, тощо.

- цитати в статті використовуються дуже рідко (можна в дужках зробити посилання на ученого, який вперше дослідив проблему);

- усі посилання на авторитети подаються на початку статті, основний обсяг присвячується викладу власних думок автора;

- стаття має завершуватись конкретними висновками і рекомендаціями та додається список використаних джерел.

Рукопис статті підписується автором і подається (на електронних носіях) до редакції у двох примірниках. В окремих випадках в науковій статті до фахових видань дається анотація (резюме) українською, російською і англійською мовами.

Вони є свідченням апробації науково-дослідної роботи. Слід сказати, що апробація наукової роботи на наукових конференціях, семінарах, є обо-

в'язковою при написанні дипломної роботи.

Тези (від thesis – положення, твердження) – це коротко, точно, послідовно сформульовані ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці.

Тези доповіді – це опубліковані на початку наукової конференції (з'їзду, симпозіуму) матеріали попереднього характеру, що містять виклад основних аспектів наукової доповіді.

Обсяг тез може бути в межах 2-3 сторінки машинописного тексту через 1,5–2 інтервали.

Алгоритм тези можна подати так: теза – обґрунтування – доказ – аргумент – результат – перспектива. Тези доповіді, будь-якої наукової публікації оформляють згідно до вимог:

- у правому верхньому куті розміщують прізвище автора та його ініціали та доповнюють відомостями про нього;

- назва тез доповіді коротко відображає головну ідею, думку, положення (2–5 слів);

- послідовність викладу змісту може бути наступна: актуальність, проблеми; стан розробки проблеми в науці і практиці; основна ідея, положення, висновки дослідження; основні результати та їх практичне значення. В тезах зазвичай не використовують цитати, цифровий матеріал.

Формулювання кожної тези починається з нового рядка, кожна теза має самостійну думку, висловлену в одному або кількох реченнях.

Публікація будь-яких матеріалів є індивідуальною справою дослідника. Стиль і методика їх підготовки залежить від творчості та задуму автора, власного розуміння проблеми. При цьому можуть використовуватись різні методичні прийоми викладу наукового матеріалу, зокрема:

- 1) послідовний;
- 2) цілісний (з наступною обробкою кожної частини, розділу);
- 3) вибіркового (розділи пишуться окремо).

Послідовний виклад матеріалу логічно зумовлює схему підготовки публікації: ідея (задум), план, відбір матеріалу; групування, його системати-

зація, редагування.

Тут дотримуються послідовності викладу матеріалу, виключено повтор; але звичайно, є зайві витрати часу на послідовне опрацювання інформації;

Цілісний спосіб – це написання всієї праці в чорновому варіанті, а потім обробка її в частинах і деталях, внесення доповнень, виправлень. Тут економиться час, але є небезпека порушення послідовності викладу матеріалу.

Вибірковий виклад матеріалу часто використовуються дослідниками так, як їм зручно. При цьому важливим є доведення кожного розділу до кінцевого результату, щоб при об'єднанні розділів в цілому матеріал був готовий до видання.

У процесі написання наукової праці умовно виділяють декілька етапів: формування задуму і складання попереднього плану; відбір і підготовка матеріалів, групування їх та опрацювання рукопису.

На першому етапі задуму формулюється мета даної роботи, на яке коло читачів вона розрахована, які матеріали в ній подавати; передбачається повнота і ґрунтовність викладу; теоретичне та практичне спрямування; які ілюстративні матеріали необхідні для розкриття її змісту. Визначається попередня назва праці, яку потім можна корегувати.

Бажано зразу ж скласти план роботи або план-проспект, який вимагають видавництва.

План-проспект відбиває задум праці і відтворює структуру майбутньої публікації.

Відбір і підготовка матеріалів пов'язані з ретельним добром вихідного матеріалу в будь-якій послідовності, окремими частинами, тобто все те, що знадобиться на наступних етапах роботи над рукописом.

Наступний етап передбачає групування матеріалів за попереднім планом-проспектом і паралельно визначається рубрикація праці, тобто поділ її на логічно підпорядковані елементи-частини, розділи, підрозділи, пункти, інакше створення чорнового макета праці.

При опрацюванні рукопису уточнюються його зміст, оцінюються висновки, логічність і послідовність викладу матеріалу, відповідність назв

роботи та її розділів змісту, викладеному в них, перевіряється аргументованість основних положень, новизна теоретична і практична значущість роботи.

Досить важливим в підготовці білового рукопису є оформлення його та літературна правка.

Після написання тексту автор практично і принципово його оцінює: кожний висновок, формули, таблиці, окремі речення перечитуються, перевіряються висновки, аргументи, факти, теоретична і практична значущість матеріалу публікації;

Аналізується правильність оформлення рукопису: літературні джерела.

9. ПЕРЕВІРКА НА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Дніпровський державний аграрний університет значну увагу приділяє дотриманню принципів академічної доброчесності в освітньо-науковому процесі. Їх впровадження означає, що в процесі навчання та дослідницької роботи здобувачі освіти, викладачі та науковці мають дотримуватись, передусім, принципів чесною, відповідальною праці та навчання.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дипломні роботи повинні відповідати «Положенню про запобігання і виявлення академічного плагіату в Дніпровському державному аграрно-економічному університеті» від 24.12.2021р. (<https://drive.google.com/file/d/1vkkCk-2DaJgkv-WzPj95xaV9JbgxhIMS/view>), яке спрямоване на формування академічної етики та поваги до інтелектуальних надбань і покликане сприяти впровадженню практики

належного цитування через визначення поняття та форм плагіату, методів запобігання його поширенню, процедури розгляду та фіксування фактів плагіату, а також формалізації можливих наслідків його вчинення у межах ДДАЕУ.

Перевірка на плагіат здійснюється в Системі StrikePlagiarism.com (ознайомитися з презентацією даного продукту можна за посиланням https://drive.google.com/file/d/1n_e80PYc50XH-3RXX2UfygmHIqftRIqt/view).

Система здійснює технічну перевірку та виявляє текстові збіги, що допомагає зробити висновок щодо наявності плагіату. У разі виявлення академічного плагіату у роботах працівників та здобувачів вищої освіти Університету автори несуть відповідальність відповідно до чинного законодавства, у тому числі, передбачених Законом України про освіту.

При використанні сервісу StrikePlagiarism.com рекомендовано дотримуватися таких вимог:

- значення показника подібності КП1 має бути не більше 30%;
- значення показника подібності КП2 не повинно перевищувати 5-7%;
- значення показника цитування КЦ – не вище 30%. Значення показників після перевірки роботи свідчать про:

КП1 до 30%, КП2 до 5%, КЦ до 30% - рівень подібності є низький, оригінальність твору є високою і він може підлягати подальшому розгляду та захисту;

КП1 30-35,99%, КП2 5-8,99 %, КЦ 30% - рівень подібності незначний, робота надається для розгляду та прийняття рішення комісії з академічної доброчесності;

КП1 36-50%, КП2 9-12%, КЦ 30% - присутнє використання тексту інших авторів, рівень подібності суттєвий (оригінальність твору незначна), робота може бути направлена комісією на доопрацювання, після чого має бути виконана повторна перевірка;

КП1 більше 50%, КП2 більше 12-17% - значні показники подібності

вказують на низьку оригінальність твору; комісією приймається рішення щодо відхилення роботи і недопуску до подальшого захисту або інше обґрунтоване рішення.

У разі, якщо текст великий за обсягом, а система здатна перевірити тільки обмежений обсяг, необхідно розбити текст на окремі фрагменти, та виконати перевірку тексту по фрагментах за таким алгоритмом:

1. Скопіювати фрагмент тексту.
2. Перейти до системи з перевірки текстів на унікальність.
3. У разі необхідності виконати реєстрацію для безкоштовної перевірки.
4. Вставити скопійований фрагмент тексту у спеціальне поле.
5. Дочекатися звіту з результатами перевірки тексту на унікальність.

У випадку, якщо унікальність перевіреного тексту нижча за 70%, необхідно виконати додаткову роботу над текстом:

- зменшити обсяг запозиченого тексту,
- застосувати перефраз - формулювання своїми словами,
- правильно оформити цитування відповідно до вимог.

Після рерайтингу рекомендовано повторити алгоритм перевірки тексту на унікальність і зафіксувати результати.

Перевірка дипломних робіт, які рекомендуються до попереднього захисту на кафедрі здійснюється за допомогою ліцензійного сервісу StrikePlagiarism, з дотриманням рекомендованих критеріїв оцінювання. Завданням антиплагіатної інтернет-системи є визначення ступеня подібності тексту кваліфікаційної чи наукової роботи до текстів документів, що містяться в базах даних та в Інтернеті. Сервіс забезпечує технічну перевірку та виявляє текстові збіги, що допомагає зробити висновок щодо наявності плагіату.

За результатами перевірки керівник роботи складає звіт за затвердженою формою, де надається висновок про наявність чи про відсутність академічного плагіату та про показник її оригінальності.

За підготовку файлу роботи, що підлягає перевірці, відповідає її автор.

Формат файлу повинен бути прийнятним для перевірки на плагіат (підтримуються формати файлів .doc, .docx (Microsoft Word), які не містять елементів захисту).

Під час підготовки файлу роботи забороняється використовувати будь-які методи маніпуляцій з текстом, зокрема забороняється:

- заміна текстових символів на візуально ідентичні зображення;
- заміна окремих букв одного алфавіту на аналогічні за написанням букви іншого алфавіту (наприклад, заміна кирилических букв на відповідні латинські і навпаки);
- вставка додаткових текстових символів, які візуально не є видимими.

У випадку виявлення факту спроби обману під час перевірки на наявність академічного плагіату в поданих роботах приймається негативний висновок зі складанням відповідного протоколу і така робота не приймається до захисту (нерекомендується до публікування).

При проведенні попередньої перевірки (в процесі підготовки дипломної роботи) можуть бути використані доступні безкоштовні інтернет-сервіси (Antiplagiarism.net та інші доступні сервіси) з відповідними критеріями визначення оригінальності тексту.

Встановлені такі показники оригінальності тексту:

При використанні сервісу AntiPlagiarism.net та інших доступних онлайн-ресурсів:

- 70 % унікальності та більше – оригінальність твору є високою і він може підлягати подальшому розгляду;
- 50 % та більше – оригінальність твору є задовільною та він може підлягати подальшому розгляду після доопрацювання і повторної перевірки або без доопрацювання і повторної перевірки на підставі вмотивованого рішення відповідального суб'єкта;
- до 50 % – твір не є оригінальним і його подальший розгляд не здійснюється.

Дотримання оригінальності понад 70 % передбачає частину цитат у

роботі не більше 30 %.

При використанні програми перевірки на плагіат Antiplagiarism.Net (стара назва – Etxt Антиплагиат) з режимом ігнорування цитат звітний показник ігнорування цитат не повинен перевищувати 30 %.

10. ВИМОГИ ДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Загальний порядок захисту дипломних робіт визначений положенням про екзаменаційні комісії (далі – ЕК), затвердженим Міністерством освіти і науки України.

Процедура захисту дипломних робіт регламентована *Положенням про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії в Дніпровському державному аграрно-економічному університеті* і включає:

- оголошення секретарем ЕК прізвища, імені та по батькові здобувача, теми його дипломної роботи – до 1 хвилини;
- оголошення здобутків здобувача (навчальних, наукових, переможець конкурсів студентських наукових робіт, призер всеукраїнської студентської олімпіади з навчальної дисципліни або спеціальності, творчих, рекомендацій випускової кафедри) – до 1-ї хвилини;
- усну доповідь здобувача у довільній формі (до 10 хвилин) з використанням електронної презентації, яка відображає структурний зміст роботи, відповідає виступу і презентує основні практичні й наукові результати роботи. При цьому можуть використовуватися різні форми візуалізації доповіді: обов'язковий графічний матеріал, визначений завданням на дипломну роботу, слайди, відеоролики тощо;
- демонстрацію експерименту (за необхідності) безпосередньо на засіданні ЕК або напередодні захисту в лабораторії, де знаходиться експериментальний зразок, у присутності членів ЕК, яким головою комісії доручено ознайомлення з експериментальною частиною роботи;
- відповіді на запитання членів ЕК (до 10 хвилин);

- виступ керівника зі стислою характеристикою роботи випускника в процесі виконання дипломної роботи, оцінкою самостійності виконання роботи та її практичної цінності або (за відсутності керівника з поважної причини) оголошення секретарем ЕК відгуку керівника (до 2-х хвилин);
- оголошення секретарем ЕК рецензії на роботу (до 2-х хвилин);
- відповіді здобувача на зауваження рецензента (до 2 хвилин);
- оголошення голови ЕК про закінчення захисту.

Не пізніше, ніж за 15 днів до дати захисту, дипломна робота у закінченому вигляді, після попереднього захисту на кафедрі, зброшурована, з підписом здобувача вищої освіти, подається науковому керівнику.

Керівник підписує дипломну роботу, робить відмітку про виконання завдання до дипломної роботи, складає та підписує відзив про дипломну роботу.

В переплетеному вигляді дипломна робота подається завідувачу кафедри. Завідувач кафедри після ознайомлення з дипломною роботою на підставі виписки з засідання кафедри про попередній захист та рекомендацій керівника дипломної роботи приймає рішення про допуск здобувача до захисту, роблячи при цьому відповідний підпис на титульному аркуші дипломної роботи.

Згідно з «Положенням про Державні екзамени у вищих навчальних закладах» разом із дипломною роботою здобувач подає до ЕК такі документи:

- відгук наукового керівника дипломної роботи про роботу здобувача вищої освіти під час виконання дипломної роботи (додаток З);
- зовнішню рецензію на дипломну роботу, яку надає кандидат економічних наук чи доктор економічних наук (додаток И);
- витяг з засідання кафедри (на основі попереднього розгляду і обговорення роботи на засіданні кафедри) про відповідність дипломної роботи встановленим вимогам і допуск здобувача до захисту роботи перед ЕК;

- відгук керівника підприємства, на базі якого виконувалась робота (додаток К);

- копія (копії) опублікованих статей та тез;

- заява щодо самостійності виконання кваліфікаційної (наукової) роботи (додаток Л);

- звіт про наявність чи про відсутність академічного плагіату та про показник її оригінальності (додаток М);

- подання голові екзаменаційної комісії (додаток Н).

До дипломної роботи може додаватися довідка про впровадження (або бажання і доцільність останнього) у виробництво, засвідчені підписом керівника і печаткою організації, на матеріалах якої виконана робота. У довідці повинні бути вказані конкретні пропозиції випускника, які впроваджені у виробництво (або буде впроваджено) і одержаний (або очікуваний) економічний (соціальний, екологічний і т.п.) ефект.

Зазначені документи не підшиваються до дипломної роботи, а згортаються навпіл та складаються у спеціально наклеєну кишеньку на форзаці палітурки.

Для остаточної перевірки дипломна робота з відповідними документами подається до Відділу внутрішнього аудиту і контролю якості освітньої діяльності відповідно до графіку. Результат перевірки - звіти подібності - передаються на випускові кафедри (для комісії з академічної доброчесності), Експертній комісії (для наукових робіт) та науковому керівникові.

Отримані результати у звітах щодо перевірки тексту на унікальність носять рекомендаційний характер і є допоміжним матеріалом для прийняття рішення експертної комісії (комісії з академічної доброчесності) на рівні випускових кафедр і структурного підрозділу (залежно від виду академічного тексту, що проходить перевірку). Остаточне рішення про прийняття чи відхилення поданого тексту може прийняти лише комісія з академічної доброчесності. Прийняте рішення обов'язково має бути аргументованим і

зафіксовано в протоколі (висновку).

Комісія утворюється на кожний навчальний рік відповідним розпорядженням декана факультету обліку і фінансів. Комісія формується у складі 3-х осіб, до її складу обов'язково включають Гаранта відповідної Освітньої програми. Очолює комісію завідувач кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою. Засідання комісії проводяться напередодні попереднього захисту дипломних робіт.

Попередній захист дипломних робіт проводиться на кафедрі, де в присутності викладачів кафедри здобувач захищають свої дипломні роботи. Результати перевірки робіт вносяться до протоколу засідання кафедри, де наводяться підсумки попереднього захисту дипломних робіт.

Водночас із оформленням дипломної роботи здобувачі вищої освіти готують презентацію до захисту роботи перед екзаменаційною комісією: складають тези доповіді, де викладають основний зміст роботи, графіки, діаграми, таблиці з результатами основних досліджень у вигляді комп'ютерних презентацій. Обсяг ілюстративного матеріалу має бути до 10 аркушів формату А4 на паперових носіях (титульний лист; матеріали ілюстративної частини; довідки про участь в конференціях; акти впровадження).

Дипломну роботу слід представити в деканат за 10 днів до захисту.

Відгук керівника обов'язково додається до дипломної роботи, готується і підписується науковим керівником. Суть відгуку полягає у всебічній характеристиці здобувача. Метою відгуку є документальне засвідчення наявних у випускника якостей, які повинна врахувати екзаменаційна комісія, як при визначенні оцінки дипломної роботи, так і при визначення доцільності рекомендації випускника для продовження навчання в аспірантурі. В зв'язку з цим, відгук готується не на дипломну роботу, а на її автора.

Відгук на автора дипломної роботи магістра, як правило, має включати такі аспекти:

- рівень творчого підходу дипломника до питань, що досліджуються, відчуття їх актуальності і значущості, готовність і вміння запропонувати свою тематику досліджень (назва теми. експерименти. моделі вирішення тощо). що характеризує кругозір та інтелектуальний потенціал автора роботи;

- уміння забезпечити дослідження дипломної роботи магістра теоретичними обґрунтуваннями (знання історії економічної думки, положень основних теорій, уміння визначати концепції і тенденції фінансово-економічних процесів; знання основних положень чинного законодавства та нормативних документів тощо);

- уміння забезпечити дослідження дипломної роботи інформаційними матеріалами (знання офіційно існуючих статистичних джерел, відкритих документальних джерел обліку і звітності, знання документів первинного обліку тощо);

- уміння інтерпретувати отриманий в процесі дослідження матеріал; підтверджувати свою позицію доказами, аргументувати висновки, визначати тенденції розвитку процесів, діючих чинників та величини їх впливу на формування ситуації;

- уміння формувати перспективу розвитку та управління факторами його забезпечення, оцінювати соціально-економічні наслідки;

Крім того, науковий керівник дипломної роботи має визначати у своєму відгуку здібності, проявлені автором при виконанні роботи, зокрема його сумлінність, дисциплінованість, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, охайність, старанність тощо.

У відгуку необхідно вказати: чи відповідає виконана робота поставленим завданням, загальним вимогам до оформлення дипломних робіт; чи може вона бути допущена до захисту; чи заслуговує автор дипломної роботи присвоєння кваліфікації «магістра», пропозицію керівника дипломної роботи стосовно можливості рекомендації випускника до подальшого навчання в аспірантурі, а також впровадження результатів

дослідження у виробництво. У відгуку не повинно бути шаблонності, штампів, формалізму. Відгук готується в довільній формі, підписується науковим керівником і додається до роботи. За обсягом, відзив, як правило, обмежується одним аркушем тексту, який подається в друкованій формі.

Метою рецензування дипломних робіт здобувачів вищої освіти є одержання незалежної оцінки виконаних робіт, які відображають результат підготовки спеціалістів. Контингент рецензентів формується в цілому з числа провідних науковців даної спеціальності закладів вищої освіти. Рецензентами повинні бути особи, які працюють в іншому вищому навчальному закладі, є докторами або кандидатами економічних наук.

Рецензенти повинні провести кваліфікований аналіз суті та основних положень виконаної роботи, оцінити актуальність вибраної теми, самостійність підходів до її розкриття, наявність власної точки зору, вміння користуватись методами наукового дослідження, ступінь обґрунтованості висновків та рекомендацій, достовірність отриманих результатів, їх практичну цінність. Рецензент також вказує на недоліки допущені при написання та оформленні роботи, рекомендований рівень оцінювання та надає загальний висновок стосовно державної атестації здобувача.

У рецензії необхідно вказати посаду і місце роботи рецензента, прізвище, ім'я та по-батькові, вчений ступінь, вчене звання (якщо є), номер диплома, його серію, підпис рецензента, дату рецензування. Підпис має бути стверджений печаткою організації, в якій він працює.

Отримавши рецензію, здобувач знайомиться з її змістом з тим, щоб він міг заздалегідь підготувати кваліфіковану відповідь по суті зроблених рецензентами зауважень та повідомити про це екзаменаційну комісію під час захисту відповідаючи на зауваження рецензента.

Рецензія на дипломну роботу здобувача вищої освіти приймається до відомою екзаменаційною комісією.

Захист дипломної роботи є відкритим і здобувач має право запросити на нього своїх рідних та близьких. Захист відбувається на засіданні ЕК і

регламентується «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», може проводитись як у вищому навчальному закладі, так і на підприємствах, в установах та організаціях, якщо там є до наукової роботи практичний інтерес.

Захист дипломної роботи є відкритим і здобувач має право запросити на нього своїх рідних та близьких. Захист відбувається на засіданні ЕК і регламентується «*Положенням про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії в Дніпровському державному аграрно-економічному університеті*», може проводитись як у вищому навчальному закладі, так і на підприємствах, в установах та організаціях, якщо там є до наукової роботи практичний інтерес.

Для повідомлення змісту дипломної роботи випускнику дається до 10 – 12 хвилин. **Доповідь** за змістом має бути короткою, але лаконічною та чіткою, містити мотиви вибору напряму дослідження, основні положення та результати наукового дослідження (висновки та пропозиції). На початку виступу рекомендується коротко обґрунтувати вибір теми дослідження (зупинитися на ступені її висвітлення у науковій літературі, у нормативних актах, проблемах, що виникають на практиці), сформулювати мету та об'єкт дослідження.

Після цього доцільно перейти до викладення основного змісту роботи за такою схемою: сучасний стан (недоліки, які виявлені у ході дослідження та аналізу), заходи, що пропонуються для усунення недоліків, вірогідна ефективність пропозицій. Висновки та пропозиції за результатами дослідження можуть мати методичний чи організаційний характер.

Після закінчення доповіді випускнику задають питання в усній формі члени ЕК і бажаючі з присутніх у залі. Відповідаючи на запитання випускник може користуватися своєю дипломною роботою, називати цифрові дані з неї, цитувати окремі місця, посилатися на відповідні розрахунки, таблиці, додатки тощо. Відповіді на питання повинні бути чіткими, конкретним, переконливим, теоретично обґрунтованими, а при необхідності – підкріплені

цифровими даними. Кількість питань, що задаються випускнику під час захисту, не регламентується.

Після відповіді на запитання керівник оголошує відзив, а рецензент – рецензію. При їх відсутності відзив і рецензію зачитує секретар ЕК. Після цього надається слово членам ЕК і присутнім для зауважень по роботі, її оцінки, схвалення (за бажанням). На закінчення надається слово випускнику для відповіді на зауваження керівника, рецензента, членів ЕК і присутніх. У своєму підсумковому слові він може погодитися з вказаним и зауваженнями, пояснити причину допущених недоробок, помилок, а може аргументовано спростувати їх, відстоюючи свою точку зору і свої висновки.

Захист дипломної роботи фіксується у протоколі ЕК.

Здобувачі, які не виконали дипломну роботу у встановлений термін, або одержали під час захисту незадовільні оцінки, відраховуються з університету. Отримуючи академічну довідку. Після захисту дипломна робота передається для зберігання до архіву.

Критерії оцінювання дипломної роботи. Підсумкову, диференційовану оцінку дипломної роботи чотирьохбальною шкалою визначає Державна екзаменаційна комісія. При оцінці дипломної роботи враховується зміст роботи, якість захисту роботи здобувачем, оцінки керівника та рецензента та результати впровадження основних положень роботи. Рішення ЕК про оцінку дипломної роботи, присвоєння кваліфікації і видачу диплома приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням простою більшістю голосів. При рівному числі голосів оцінка голови ЕК є вирішальною. Рішення ЕК оголошується в той же день після оформлення і підписанням протоколів роботи ЕК та залікових книжок здобувачів.

У процесі визначення оцінки враховується низка важливих показників.

Оцінка змістовних аспектів дипломної роботи включає:

- актуальність теми дослідження;

- спрямованість роботи на розробку реальних практичних рекомендацій;
- відповідність логічної побудови роботи поставленим цілям і завданням;
- широта й адекватність методологічного та діагностичного апарату;
- наявність альтернативних підходів до вирішення зазначених проблем;
- рівень обґрунтування запропонованих рішень;
- ступінь самостійності проведення дослідження;
- розвиненість мови викладання роботи та її загальне оформлення.

Оцінка якості захисту дипломної роботи включає:

- уміння стисло, послідовно й чітко викласти сутність і результати дослідження;
- здатність аргументовано захищати свої пропозиції, думки, погляди;
- загальний рівень підготовки здобувача;
- володіння культурою презентації

Оцінювання результатів захисту дипломних робіт ЕК здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою в Університеті системою контролю знань:

за національною (4-бальною) шкалою: відмінно; добре; задовільно; незадовільно;

за 100-бальною шкалою:

- 90–100 балів (A) – **відмінно** – відмінне виконання з незначними помилками;
- 82–89 балів (B) – **добре** – вище середніх стандартів, але з деякими помилками;
- 74–81 бали (C) – **добре** – в цілому змістовна робота зі значними помилками;
- 64–73 бали (D) – **задовільно** – чітко, але зі значними недоліками;
- 60–63 бали (E) – **задовільно** – виконання відповідає мінімальним критеріям;

– менше 60 балів (*FX*) – **незадовільно**.

Основні умови одержання оцінки наступні:

«відмінно» – дипломна робота є бездоганною: має практичне значення, доповідь логічна і коротка, проголошена вільно, зі знанням справи, відгук і рецензія позитивні, відповіді на запитання членів ЕК правильні і стислі;

«добре» – тема роботи розкрита, але мають місце окремі недоліки не-принципового характеру: в теоретичній частині поверхово зроблений аналіз літературних джерел, недостатньо використані інформаційні матеріали базового підприємства, мають місце окремі зауваження в рецензії та відгуках, доповідь логічна, проголошена вільно, відповіді на запитання членів ЕК в основному правильні, оформлення роботи в межах вимог;

«задовільно» – тема дипломної роботи в основному розкрита, але мають місце недоліки змістовного характеру: нечітко сформульована мета роботи, теоретичний розділ має виражений компілятивний характер, наукова полеміка відсутня, в аналітичній частині є надлишок елементів описовості, добір інформаційних матеріалів (таблиці, графіки, схеми) не завжди обґрунтований, заходи і пропозиції, що містяться в конструктивній частині, обґрунтовані непереконливо, рецензія і відгуки містять окремі зауваження, доповідь прочитана за текстом та переобтяжена загальновідомою інформацією, не всі відповіді на запитання членів ЕК правильні або повні; є зауваження щодо оформлення роботи;

«незадовільно» – нечітко сформульована мета дипломної роботи; розділи погано пов'язані між собою; відсутній критичний огляд сучасних літературних джерел; аналіз виконаний поверхово, переважає описовість на шкоду системності і глибині; пропоновані заходи випадкові, з аналізу не випливають висновки, економічне обґрунтування неповне; оформлення роботи далеке від зразкового; роздатковий матеріал до захисту відсутній; відповіді на запитання членів ЕК неточні або неповні.

Дипломна робота до захисту не допускається якщо: подана науковому керівникові на перевірку або на будь-який подальший етап проходження

з порушенням строків, встановлених регламентом; написана на тему, яка своєчасно не була затверджена наказом по університету; виконана не самостійно; структура не відповідає темі, затвердженій наказом; відсутнє економічне обґрунтування пропонованих заходів; недбало оформлена.

Випусникам, які успішно захистили дипломну роботу, рішенням ЕК присвоюється кваліфікація відповідно до одержаної спеціальності.

Після закінчення роботи ЕК її голова складає письмовий звіт і подає його ректору вищого навчального закладу.

11. ПЕРЕЛІК ОРІЄНТОВНИХ ТЕМ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

1. Бюджетування в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.
2. Вплив державного регулювання на систему економічної безпеки підприємства (організації, установи).
3. Забезпечення управління фінансово-економічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
4. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства (організації, установи) в умовах кризи.
5. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності – як складова частина національної безпеки держави.
6. Інформаційне забезпечення системи економічної безпеки підприємства (організації, установи).
7. Інформаційно-аналітичне забезпечення кадрової безпеки на підприємстві (в банку, фінансовій установі, організації).
8. Комплексна система оцінки фінансової безпеки підприємства (організації, установи) в у контексті економічної безпеки держави.
9. Контролювання, моніторинг і діагностика стану системи економічної безпеки суб'єктів господарювання.
10. Критерії та показники фінансово-економічної безпеки підприємства.
11. Механізм удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання на основі оптимізації оподаткування.
12. Механізми та функції служб безпеки суб'єктів господарювання в системі забезпечення економічної безпеки.
13. Механізми попередження та врегулювання корпоративних конфліктів у системі економічної безпеки.
14. Моделювання системи моніторингу економічної безпеки підприємств.
15. Модернізація системи економічної безпеки суб'єктів господарської

діяльності в процесі управління витратами.

16.Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства.

17.Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства.

18.Організаційно-економічний механізм захисту прав інтелектуальної власності в системі фінансово-економічної безпеки підприємства.

19.Організація захисту комерційної таємниці підприємства (організації, установи).

20.Організація системи економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

21.Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки підприємства.

22.Організація та функціонування системи економічної безпеки аграрних підприємств.

23.Організація управління фінансово-економічною безпекою як фактор удосконалення якості корпоративного управління.

24.Оцінка та управління фінансово-економічною безпекою підприємств з урахуванням інтересів власників.

25.Оцінювання впливу корпоративних конфліктів на фінансово-економічну безпеку підприємства.

26.Оцінювання впливу корпоративних конфліктів на фінансово-економічну безпеку підприємства.

27.Оцінювання загроз ресурсного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства.

28.Податкове адміністрування підприємства у системі його економічної безпеки.

29.Стратегічне планування в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки.

30.Трансформація показників діяльності суб'єктів господарювання для

інформаційно-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки.

31.Управління витратами на забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

32.Управління грошовими потоками в забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства.

33.Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємств в системі фінансово-економічної безпеки.

34.Управління капіталом системі фінансово-економічної безпеки підприємства.

35.Управління прибутком підприємства як підгрунтя його фінансово-економічної безпеки.

36.Управління системою економічної безпеки інноваційно-активних підприємств.

37.Управління системою фінансової безпеки аграрного підприємства.

38.Управління фінансовими ризиками в системі стратегічного управління фінансово-економічною безпекою підприємств.

39.Управління фінансово-економічною безпекою малого підприємництва.

40.Фінансова стабільність підприємства в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

41.Фінансовий моніторинг у забезпеченні функціонування системи економічної безпеки банківських установ в Україні.

42.Фінансово-економічна безпека підприємств: стратегія та механізми забезпечення.

43.Формування обліково-аналітичного забезпечення управління фінансово-економічною безпекою аграрного підприємства.

44.Забезпечення економічної безпеки стратегічного розвитку аграрного підприємства.

45.Формування системи економічної безпеки комерційного банку в умовах модернізації економіки України.

12. ОРІЄНТОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»

**ТЕМА 1. УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ В
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
ПІДПРИЄМСТВА**

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ

ВСТУП

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ
ПОТОКАМИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА**

1.1. Поняття грошового потоку, його склад та значення в забезпеченні
фінансово-економічної безпеки підприємства

1.2. Формування системи управління грошовими потоками на
підприємстві

1.3. Теоретичні основи обліково-аналітичного забезпечення управління
грошовими потоками підприємства

Висновки до першого розділу

**РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА
ПІДПРИЄМСТВІ**

2.1. Фінансово-економічна характеристика господарства

2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки
підприємства та оцінка її стану за окремими складовими

2.3. Обліково-аналітичне забезпечення аналізу фінансового стану
підприємства

2.4. Аналіз складу, структури, динаміки та руху грошових потоків

Висновки до другого розділу

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Планування грошових потоків на підприємстві

3.2. Оптимізація залишків грошових коштів

3.3. Удосконалення методики оцінки ефективності руху грошових коштів на основі кореляційного аналізу

Висновки до третього розділу

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах господарювання фінансове благополуччя і доходність багато в чому залежать від ефективності управління грошовими потоками. Грошовий потік - це рух коштів або їх еквівалентів в результаті здійснення фінансово - господарської діяльності. Швидкість руху грошових коштів за обсягами і в часі визначає фінансову стійкість і стабільність підприємства, ефективне функціонування системи управління грошовими потоками. Ефективне управління грошовими потоками дозволяє підприємству забезпечувати високий рівень оборотності капіталу, знизити ризик неплатоспроможності, а також збільшити ступінь фінансової рівноваги, отримати додатковий прибуток, скоротити втрати за рахунок раціонального використання тимчасово вільних коштів.

Управління грошовими потоками підприємства ускладнюється нестабільністю зовнішнього середовища, в якому функціонує підприємство, і невизначеністю дій фінансової системи в цілому на підприємстві. Складність управління грошовими потоками, особливо при забезпеченні фінансово-

економічної безпеки, обумовлює необхідність визначення основних елементів і механізмів, за допомогою яких можна адекватно реагувати на відповідні збої в господарській діяльності.

Фактично теорія грошових потоків як самостійного об'єкту фінансового менеджменту не одержала достатнього поширення у вітчизняних наукових працях. За кордоном дане питання досліджувалося в роботах Ю.Бріггема, Л.Гапенські, В.В. Ковальова, Б. Коласса, Ч. Празанна, Е.С. Стоянова, Дж. К. Ван Хорна та інших. Вітчизняні науковці (Т.В. Белопольська, І.О. Бланк, В.П. Вишневський, В.Н. Єгоров) розглядали питання формування грошових коштів підприємства у контексті інших питань фінансового менеджменту (формування фінансових ресурсів підприємства, антикризове управління підприємством тощо).

Недостатність науково-методичного забезпечення управління грошовими потоками щодо фінансово-економічної безпеки підприємства, а також велика потреба зваженого вирішення даної проблеми зумовили, з одного боку, актуальність обраної теми, а, з іншого – визначили мету і завдання дипломного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження та узагальнення теоретичних та практичних аспектів управління грошовими потоками, удосконалення методичних підходів до оцінки ефективності управління рухом грошових коштів в забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства.

Така цілісна спрямованість дослідження обумовила постановку і вирішення таких завдань:

- розглянути теоретичні аспекти управління грошовими потоками в забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства;
- надати фінансово-економічну характеристику господарства;
- ознайомитися з існуючими підходами щодо аналізу руху грошових коштів на підприємстві;
- розробити план надходжень та витрат грошових коштів;

- оптимізувати залишки грошових коштів на підприємстві;
- удосконалити методику оцінки ефективності управління руху грошових коштів на підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес управління грошовими потоками підприємств.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні аспекти управління грошовими потоками в забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання економічних явищ і процесів. Під час написання дипломної роботи використовувалися наступні методи дослідження: монографічне вивчення літературних джерел (при дослідженні поняття грошових потоків та оцінці існуючих підходів до аналізу грошових потоків підприємств); методи статистичної обробки даних, зокрема, графічний (при дослідженні структури та динаміки позитивних та негативних грошових потоків підприємства) та табличний (при узагальненні підходів до класифікації грошових потоків, для систематизації показників фінансово-господарської діяльності та показників руху грошових коштів); горизонтальний та вертикальний аналізи (при аналізі агрегованого балансу підприємства, складу та структури вхідних та вихідних грошових потоків; розрахунок відносних показників (для визначення питомої ваги статей надходжень та видатків в структурі вхідного та вихідного грошового потоків, для розрахунку темпів приросту показників фінансового стану та руху грошових коштів), математико-статистичні методи (для визначення варіації та середньоквадратичного відхилення вхідних та вихідних грошових потоків, для розрахунку дисперсії обсягу щоденного обсягу грошового обороту). При виконанні дипломної роботи використовувалися прикладні програми пакету Microsoft Office.

Інформаційною базою дипломної роботи стали законодавчі та нормативні акти, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань

управління грошовими потоками в забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства та ін.

Наукова новизна одержаних результатів. Проведене дослідження дало змогу сформулювати теоретичні засади механізму управління рухом грошових коштів та визначити його ефективність в управлінні фінансово-економічної безпеки підприємства, зокрема:

удосконалено:

- методика оцінки ефективності управління грошовими потоками на основі кореляційного аналізу шляхом обґрунтування необхідності застосування в якості результуючого показника коефіцієнт швидкої ліквідності замість коефіцієнту абсолютної ліквідності та кластеризації факторних ознак за більш диференційованою шкалою;

набули подальшого розвитку:

- визначення поняття «грошові потоки», під яким запропоновано розуміти процес надходження та вибуття грошових коштів, що генеруються господарською діяльністю підприємства протягом певного періоду часу, який характеризується факторами ризику та ліквідності;

- визначені напрями оптимізація грошових потоків, а саме: збалансування об'ємів грошових потоків; синхронізацію грошових потоків в часі; максимізацію чистого грошового потоку.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення і практичні результати дипломного дослідження доповідались та обговорювались на всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (м. Дніпро, 2022 р.), «Молоді науковці-аграрники: традиційні й нові аспекти досліджень» (м. Дніпро, 2022 р.).

Публікації. За підсумками проведеного дослідження у наукових виданнях опубліковано __ наукових праць, з них у фахових виданнях – __, загальним обсягом __ друкованого аркуша.

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і

пропозицій, додатків, списку використаних джерел, що нараховує __ найменувань, містить ____ таблиці, ____ рисунків, __ додатків. Основний зміст дипломної роботи викладено на ____ сторінках друкованого тексту.

Короткий зміст розділів дипломної роботи

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет дослідження, вказано на мету і завдання, стан наукової розробки теми та її джерельну базу, наукову новизну дослідження, його практичне значення, апробацію одержаних результатів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У першому розділі необхідно:

- розглянути поняття грошового потоку, його склад та значення в забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства;
- визначити підходи до формування системи управління грошовими потоками на підприємстві;
- проаналізувати теоретичні основи обліково-аналітичного забезпечення управління грошових потоків підприємства.

РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У другому розділі:

- надати фінансово-економічну характеристику господарства;
- дослідити організацію роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими;
- розглянути обліково-аналітичне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства та складу, структури, динаміки та руху грошових потоків.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ

ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У третьому розділі навести:

- методичне забезпечення планування грошових потоків на підприємстві;
- оптимізацію залишків грошових коштів;
- удосконалення методики оцінки ефективності руху грошових коштів на основі кореляційного аналізу.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

- у розділі слід узагальнити отримані результати дослідження, систематизувати їх в розрізі поставлених завдань (на кожне поставлене у вступі завдання навести відповідні тези з дипломної роботи, що найбільш повно обґрунтовують вирішення поставленої задачі);

узагальнити конкретні пропозиції автора щодо ключових результатів дослідження (пропозиції повинні мати конкретну прикладну або практичну цінність для досліджуваного підприємства (галузі) з підтвердженням відповідною довідкою підприємства, районного (обласного) управління агропромислового розвитку).

ТЕМА 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ ЯК ФАКТОРА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Об'єктивні умови виникнення й економічна природа кредиторської

заборгованості

1.2. Систематизація видів і форм кредиторської заборгованості та факторів, що її визначають

1.3. Зміст процесу управління кредиторською заборгованістю

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Фінансово-економічна характеристика господарства

2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими

2.3. Обліково-аналітичне забезпечення системи показників й оцінки якості формування кредиторської заборгованості

2.4. Ефективність використання кредиторської заборгованості

Висновки до другого розділу

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Грошові потоки в системі управління заборгованістю

3.2. Прогнозування кредиторської заборгованості у системі фінансових звітів

Висновки до третього розділу

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Фінансово-господарська діяльність будь-якого підприємства характеризується значним переліком взаємозв'язків

із контрагентами в ході яких виникає кредиторська заборгованість. Кредиторська заборгованість підприємства є одним із інструментів відтворювальних процесів на мікрорівні через те, що вона в умовах відсутності вільних обігових коштів забезпечує безперебійність процесів виробництва та споживання. В свою чергу кредиторська заборгованість, в умовах неефективного правління нею, може спричинити негативні явища в розвитку підприємства, пов'язані із втратою платоспроможності та його банкрутства. В ракурсі запобігання такій ситуації важливе значення слід відводити обліково-аналітичному забезпеченню управління кредиторською заборгованістю, яке надає змогу планувати платежі, контролювати обсяги та терміни погашення заборгованості за допомогою рахунків аналітичного обліку, додаткових відомостей, інших облікових реєстрів тощо.

Різні аспекти управління кредиторською заборгованістю досліджували такі зарубіжні вчені-економісти: Вілсон Е., Макмінн М., Хелферт С., Ван Хорн Дж. К., Брігхем Е., Бернстайн Л., Брейлі Р. та ін. Окремо проблеми управління кредиторською заборгованістю розглядалися в працях Бланка І.О., Бочарова В.В., Горового Д.А., Ковальова В.В., Лігоненко Л.О., Новікової Н.М., Смачило В., Савіна А. та ін.

Вивчення опублікованих робіт та практика господарської діяльності свідчать про неповне висвітлення принципово важливих питань, пов'язаних з визначенням цілей та змісту управління. Залишаються недостатньо розробленими теоретичні положення про економічну природу заборгованості, систематизацію їх видів та механізмів формування в контексті управління фінансово-економічної безпеки підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження та узагальнення теоретичних та практичних аспектів обліково-аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства

Така цілісна спрямованість дослідження обумовила постановку і вирішення таких завдань:

- розглянути теоретичні аспекти та основи функціонування кредиторської заборгованості як фактора фінансово-економічної безпеки підприємства;
- надати фінансово-економічну характеристику господарства;
- визначити обліково-аналітичне забезпечення системи показників й оцінки якості формування кредиторської заборгованості;
- проаналізувати ефективність використання кредиторської заборгованості на підприємстві;
- визначити методичний інструментарій управління кредиторською заборгованістю в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження є процес управління кредиторською заборгованістю в системі фінансово-економічної безпеки.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства.

Методи дослідження. Всебічний аналіз системи відносин, пов'язаних з формуванням і рухом кредиторської заборгованості, обумовив багатоаспектний характер методології дослідження. Поряд з загальнонауковими методами і прийомами - аналізом і синтезом, порівнянням, класифікацією, науковою абстракцією, моделюванням - використовувався ряд специфічних прийомів, які взаємно доповнюють один одного і дозволяють розкрити їх сутність, у тому числі методи логічного моделювання, економіко-статистичних групувань (структурних, аналітичних, типологічних та ілюстративних). В дипломній роботі застосовані методи графічного відображення функціональних залежностей і схематичного уявлення аналізованих категорій.

Інформаційною базою дипломної роботи стали законодавчі та нормативні акти, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань обліково-аналітичного забезпечення управління кредиторською

заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

удосконалено:

- алгоритм управління та контролю руху заборгованості кредиторам, що включає внутрішній аналіз зміни кредиторської заборгованості та її вплив на фінансово-економічну безпеку підприємства;

набули подальшого розвитку:

- виявлена еволюція підходів до визначення сутності кредиторської заборгованості, на основі систематизації вітчизняних та зарубіжних концепцій дано авторське визначення цього поняття;

- класифікація причини і основних чинників виникнення кредиторської заборгованості, обґрунтовано застосування методичних підходів до управління її величиною.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення і практичні результати дипломного дослідження доповідались та обговорювались на всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (м. Дніпро, 2022 р.).

Публікації. За підсумками проведеного дослідження у наукових виданнях опубліковано __ наукових праць, з них у фахових виданнях – __, загальним обсягом __ друкованого аркуша.

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, додатків, списку використаних джерел, що нараховує __ найменувань, містить ____ таблиці, ____ рисунків, __ додатків. Основний зміст дипломної роботи викладено на ____ сторінках друкованого тексту.

Короткий зміст розділів дипломної роботи

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет дослідження, вказано на мету і завдання, стан наукової розробки теми та її джерельну базу, наукову новизну дослідження, його практичне значення,

апробацію одержаних результатів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЯК ФАКТОРА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У першому розділі необхідно:

- розглянути об'єктивні умови виникнення й економічну природу кредиторської заборгованості;
- систематизувати види і форми кредиторської заборгованості та фактори, що її визначають;
- визначити зміст процесу управління кредиторською заборгованістю.

РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У другому розділі:

- надати фінансово-економічну характеристику господарства;
- дослідити організацію роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими;
- розглянути обліково-аналітичне забезпечення системи показників й оцінки якості формування кредиторської заборгованості.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У третьому розділі навести:

- місце грошових потоки в системі управління заборгованістю;
- прогнозування кредиторської заборгованості у системі фінансових звітів

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

- у розділі слід узагальнити отримані результати дослідження, систематизувати їх в розрізі поставлених завдань (на кожне поставлене у вступі завдання навести відповідні тези з дипломної роботи, що найбільш

повно обґрунтовують вирішення поставленої задачі);

узагальнити конкретні пропозиції автора щодо ключових результатів дослідження (пропозиції повинні мати конкретну прикладну або практичну цінність для досліджуваного підприємства (галузі) з підтвердженням відповідною довідкою підприємства, районного (обласного) управління агропромислового розвитку).

ТЕМА 3. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ: СТРАТЕГІЯ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення

1.2. Концептуальні основи стратегічного управління та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств

1.3. Методичні підходи до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ПЕРЕДУМОВИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Фінансово-економічна характеристика господарства

2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими

2.3. Обліково-аналітичне забезпечення системи показників й оцінки якості формування чинників фінансово-економічної безпеки підприємства

2.4. Структурно-функціональні характеристики фінансово-економічної

безпеки підприємства

Висновки до другого розділу

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Підходи до моделювання управління фінансово-економічною безпекою підприємства

3.2. Стратегічне управління фінансово-економічною безпекою підприємства

3.3. Моделювання динаміки стану загроз фінансово-економічній безпеці підприємства

Висновки до третього розділу

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах інтеграції економіки України у світовий економічний простір першочергового значення набувають дослідження перспектив функціонування підприємств різних форм власності, напрямів ефективного використання ними фінансових ресурсів. У зв'язку з цим дедалі більшої актуальності набуває проблема фінансово-економічної безпеки підприємств та її моніторинг. Це обумовлено посиленням конкурентної боротьби між підприємствами, нестачею фінансових ресурсів для підтримання ліквідності їхньої діяльності, великою кількістю збиткових і збанкрутілих підприємств, а також необхідністю постійної адаптації до сучасних умов господарювання.

Фінансово-економічна безпека підприємства є динамічною ознакою, що змінюється під впливом чинників і загроз внутрішнього та зовнішнього середовища. Формування надійної системи фінансово-економічної безпеки

підприємства забезпечує його стабільне функціонування і створює умови для зростання його економічного потенціалу. Враховуючи багатоаспектний та динамічний характер процесу управління безпекою, особливо актуальними є питання використання економіко-математичних методів оцінювання і прогнозування її рівня, а також моделювання процесу моніторингу.

Забезпечення високої динамічної конкурентоспроможності підприємства потребує вдосконалення категорійного апарату, методичного базису оцінки рівня безпеки та ефективності політики її зміцнення, обґрунтування стратегічних пріоритетів та заходів у межах організаційно-економічного механізму гарантування фінансово-економічної безпеки із урахуванням особливостей фінансово-господарської діяльності та сучасного стану розвитку економіко-правового середовища.

Вагомою теоретико-методологічною базою дослідження фінансово-економічної безпеки підприємства є праці таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як Л. Абалкін, Л. Біркен, Е. Гудвін, К. Девіс, Т. Лоурі, В. Сенчагов, В. Шликов, Й. Шумпетер, І. Бінько, В. Геєць, А. Козаченко, А. Ляшенко, Б. Мізюк, В. Мунтіян, В. Пономарьов.

Попри вагомий доробок названих вчених, зміна умов зовнішнього середовища, вплив внутрішніх і зовнішніх чинників посилюють доцільність удосконалення методики оцінки стану фінансово-економічної безпеки підприємства, формування ефективного постійно діючого механізму моніторингу та управління нею у структурно-функціональному аспекті, стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища. Ці проблеми, їх актуальність, практична потреба зумовили вибір теми дипломної роботи, мету, завдання та напрямки дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження теоретико-методичних та практичних засад обґрунтування напрямків забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Відповідно до поставленої мети в роботі були визначені наступні завдання:

- розглянути теоретико-методичні засади управління фінансово-

економічною безпекою підприємств;

- надати фінансово-економічну характеристику господарства;
- визначити обліково-аналітичне забезпечення системи показників й оцінки якості формування кредиторської заборгованості;
- проаналізувати стан та передумови фінансово-економічної безпеки підприємства;
- визначити стратегічні пріоритети та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансово-економічною безпекою.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні аспекти управління фінансово-економічною безпекою підприємств.

Методи дослідження. Всебічний аналіз системи відносин, пов'язаних з формуванням і рухом кредиторської заборгованості, обумовив багатоаспектний характер методології дослідження. Поряд з загальнонауковими методами і прийомами - аналізом і синтезом, порівнянням, класифікацією, науковою абстракцією, моделюванням - використовувався ряд специфічних прийомів, які взаємно доповнюють один одного і дозволяють розкрити їх сутність, у тому числі методи логічного моделювання, економіко-статистичних групувань (структурних, аналітичних, типологічних та ілюстративних). В дипломній роботі застосовані методи графічного відображення функціональних залежностей і схематичного уявлення аналізованих категорій.

Інформаційною базою дипломної роботи стали законодавчі та нормативні акти, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань управління фінансово-економічною безпекою підприємств та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

удосконалено:

- алгоритм оцінки стану фінансово-економічної безпеки підприємства, який базується на застосування ресурсно-функціонального підходу;

набули подальшого розвитку:

- визначення «фінансово-економічна безпека підприємства» – це такий фінансово-економічний стан, який сприяє забезпеченню захищеності його фінансово-економічних інтересів від негативних чинників внутрішнього і зовнішнього середовища та створення необхідних фінансово-економічних умов для безперервної успішної діяльності та стійкого розвитку підприємства;

- складові фінансово-економічної безпеки підприємства, які поділяються за: об'єктами (ресурсами) захисту (економічну і фінансову безпеку); видами діяльності підприємства (операційна, інвестиційна, фінансова).

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення і практичні результати дипломного дослідження доповідались та обговорювались на всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Молоді науковці-аграрники: традиційні й нові аспекти досліджень» (м. Дніпро, 2022 р.), «Облік, аналіз та контроль в системі управління економікою підприємства» (м. Дніпро, 2022 р.).

Публікації. За підсумками проведеного дослідження у наукових виданнях опубліковано __ наукових праць, з них у фахових виданнях – __, загальним обсягом __ друкованого аркуша.

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, додатків, списку використаних джерел, що нараховує __ найменувань, містить ____ таблиці, ____ рисунків, __ додатків. Основний зміст дипломної роботи викладено на ____ сторінках друкованого тексту.

Короткий зміст розділів дипломної роботи

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет дослідження, вказано на мету і завдання, стан наукової розробки теми та її джерельну базу, наукову новизну дослідження, його практичне значення, апробацію одержаних результатів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

У першому розділі необхідно:

- розглянути сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення;
- визначити концептуальні основи стратегічного управління та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств;
- проаналізувати методичні підходи до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства.

РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ПЕРЕДУМОВИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У другому розділі:

- надати фінансово-економічну характеристику господарства;
- дослідити організацію роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими;
- розглянути обліково-аналітичне забезпечення системи показників й оцінки якості формування чинників фінансово-економічної безпеки підприємства.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

У третьому розділі навести:

- підходи до моделювання управління фінансово-економічною безпекою підприємства;
- стратегічне управління фінансово-економічною безпекою підприємства;
- моделювання динаміки стану загроз фінансово-економічній безпеці підприємства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

- у розділі слід узагальнити отримані результати дослідження, систематизувати їх в розрізі поставлених завдань (на кожне поставлене у вступі завдання навести відповідні тези з дипломної роботи, що найбільш

повно обґрунтовують вирішення поставленої задачі);

узагальнити конкретні пропозиції автора щодо ключових результатів дослідження (пропозиції повинні мати конкретну прикладну або практичну цінність для досліджуваного підприємства (галузі) з підтвердженням відповідною довідкою підприємства, районного (обласного) управління агропромислового розвитку).

ТЕМА 4. МЕХАНІЗМ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ОСНОВІ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЧЕРЕЗ ОПТИМІЗАЦІЮ ПОДАТКОВОГО ВПЛИВУ

1.1. Оподаткування як складова системи забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання

1.2. Характеристика тенденцій та чинників, що впливають на стан економічної безпеки через оподаткування

1.3. Методика дослідження податкового впливу на стан системи економічної безпеки суб'єктів господарювання

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ОПОДАТКУВАННЯ НА СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

2.1. Фінансово-економічна характеристика господарства

2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими

2.3. Облікове забезпечення процесу оподаткування підприємства

2.4. Оцінка впливу податкового навантаження на стан економічної безпеки суб'єктів господарювання

Висновки до другого розділу

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЧЕРЕЗ ОПТИМІЗАЦІЮ ПОДАТКОВОГО ВПЛИВУ

3.1. Обґрунтування шляхів оптимізації податкового впливу як складової системи економічної безпеки суб'єктів господарювання

3.2. Визначення механізмів удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання з урахуванням оптимізації оподаткування

Висновки до третього розділу

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Запорукою ефективного функціонування та розвитку економіки держави є формування сукупності міцних господарників, які стануть конкурентоспроможними на внутрішньому і зовнішньому ринках, задовольнятимуть платоспроможний споживацький попит, будуть здатні залучати й ефективно використовувати капітал не лише заробляючи у такий спосіб прибуток для власного споживання й подальшого розвитку, а і поповнюючи державний бюджет й позабюджетні фонди. Усе це можливе лише за умови активного впливу держави на механізм удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання. Такий вплив має відбуватися за допомогою низки різноманітних інструментів, важливе місце серед яких посідає оптимізація податкового впливу.

Упродовж періоду трансформації економіки України на ринкові засади господарювання так і не було побудовано податкову систему, яка б

поряд із забезпеченням достатнього рівня державних доходів уможлиблювала б формування ефективної системи економічної безпеки суб'єктів господарювання, утворювала умови для розвитку підприємницької діяльності та активізації інвестиційних процесів. Надмірна кількість податків і зборів та значний рівень податкового навантаження на господарюючих суб'єктів призводять до тінізації економіки, уповільнюють динаміку економічного розвитку та ринкових перетворень, знижують конкурентоздатність вітчизняних товаровиробників на світовому ринку, гальмують інвестиційні процеси. Складність порядків нарахування платежів, значний обсяг операцій з податкового обліку та складання звітності ускладнюють роботу керівних органів, знижують умотивованість підприємців. Саме тому забезпечення механізму удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання потребує перш за все здійснення радикальної податкової реформи й запровадження дієвих заходів і ефективних інструментів податкового впливу.

Вирішення проблем щодо механізму удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання та ролі податкового впливу у ньому започатковано ще у роботах А. Сміта, Д. Рікардо, У. Петті, Дж. Кейнса. Нині вони знайшли своє продовження у працях М. Азарова, О. Барановського, З. Борисенка, О. Василика, О. Власюка, В. Гейця, В. Горбуліна, М. Грідчіної, М. Денисенка, М. Єрмошенка, О. Захарова, І. Золотько, Ю. Іванова, О. Кириченка, О. Косарева та інших учених.

Незважаючи на вагомий науковий доробок учених і практиків, проблеми щодо поглиблення теоретичних засад, визначення найефективніших методів і механізмів, а також розробки дієвих інструментів податкового впливу на економічну безпеку аграрних підприємств залишаються не вирішеними. Тому здійснення наукових досліджень, спрямованих на забезпечення механізму удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання через оптимізацію податкового впливу є частиною науково-практичної задачі, що відповідає вимогам сучасної

податкової реформи в Україні. Це й обумовило актуальність дипломного дослідження, стало підґрунтям для визначення його мети і формулювання завдань.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є обґрунтування основних напрямів, методів та інструментів оптимізації податкового впливу на механізм удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання. Відповідно до поставленої мети визначено наступні завдання:

- розглянути теоретико-методичні засади механізму забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання через оптимізацію податкового впливу;

- надати фінансово-економічну характеристику господарства;

- проаналізувати стан облікового забезпечення процесу оподаткування підприємства;

- оцінити вплив податкового навантаження на економічну безпеку підприємства, його фінансову стійкість, ліквідність і прибутковість, визначити зони економічної безпеки, її порушення і втрати;

- обґрунтувати раціональні межі податкового навантаження з метою сприяння належному забезпеченню економічної безпеки суб'єктів господарювання;

- розробити пропозиції з оптимізації організаційного механізму податкового впливу в інтересах забезпечення економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження є система економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження є механізм удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання через оптимізацію податкового впливу.

Методи дослідження. Дипломне дослідження проведене на основі системного підходу й діалектичного методу пізнання, що дало змогу

комплексно вивчити теоретичні, методичні засади та практичні аспекти впливу податків на механізм удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання.

При опрацюванні теоретичних і методичних засад впливу податків на механізм удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання використано прийоми абстрактно-логічного методу: аналіз і синтез, аналогії, індукції і дедукції, співставлення. В аналітичних дослідженнях застосовувалися методи рядів динаміки, порівняльного аналізу, середніх та відносних величин, статистичних групувань, кореляційного і регресійного аналізу, виявлення аномальних спостережень, графічний, розрахунково-конструктивний. Пропозиції щодо оптимізації податкового впливу обґрунтовано з використанням методів монографічних досліджень.

Інформаційною базою дипломної роботи стали законодавчі та нормативні акти, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань управління фінансово-економічною безпекою підприємств та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

вперше:

– оцінено вплив податкового навантаження на економічну безпеку досліджуваного підприємства, його фінансову стійкість, ліквідність і платоспроможність, рентабельність діяльності та ефективність використання капіталу із визначенням зон економічної безпеки підприємств, її порушення і втрати;

удосконалено:

– інструменти податкового впливу на економічну безпеку підприємств шляхом оптимізації порядку надання податкового кредиту на будівництво та освоєння очисних споруд і здійснення екологічних заходів, податкової знижки на оновлення та модернізацію основних виробничих засобів, запровадження прискореної амортизації основних засобів;

дістали подальший розвиток:

– систематизація інструментів і методів впливу податків на механізм

удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання, виокремлення його цілей, завдань та принципів;

– узагальнення досвіду податкового впливу на систему економічної безпеки підприємств в Україні з визначенням основних недоліків податкової системи, усунення яких уможливить поліпшення регулюючої функції податків;

– обґрунтування раціональних засад податкової політики держави щодо забезпечення економічної безпеки підприємств.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення і практичні результати дипломного дослідження доповідались та обговорювались на всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (м. Дніпро, 2022 р.), «Молоді науковці-аграрники: традиційні й нові аспекти досліджень» (м. Дніпро, 2022 р.).

Публікації. За підсумками проведеного дослідження у наукових виданнях опубліковано __ наукових праць, з них у фахових виданнях – __, загальним обсягом __ друкованого аркуша.

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, додатків, списку використаних джерел, що нараховує __ найменувань, містить ____ таблиці, ____ рисунків, __ додатків. Основний зміст дипломної роботи викладено на ____ сторінках друкованого тексту.

Короткий зміст розділів дипломної роботи

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет дослідження, вказано на мету і завдання, стан наукової розробки теми та її джерельну базу, наукову новизну дослідження, його практичне значення, апробацію одержаних результатів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЧЕРЕЗ ОПТИМІЗАЦІЮ ПОДАТКОВОГО ВПЛИВУ

У першому розділі необхідно:

- розглянути процес оподаткування як складову системи забезпечення економічної безпеки, систематизовано складові механізми такого забезпечення;

- охарактеризувати тенденції та чинники, які впливають на стан економічної безпеки через оподаткування;

- дослідити методичку дослідження податкового впливу на стан системи економічної безпеки суб'єктів господарювання.

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ОПОДАТКУВАННЯ НА СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У другому розділі необхідно:

- надати фінансово-економічну характеристику господарства;

- дослідити організацію роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими;

- розглянути облікове забезпечення системи оподаткування досліджуваного підприємства;

- надати оцінку впливу податкового навантаження на стан економічної безпеки суб'єкту господарювання.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЧЕРЕЗ ОПТИМІЗАЦІЮ ПОДАТКОВОГО ВПЛИВУ

У третьому розділі необхідно:

- обґрунтувати шляхи оптимізації податкового впливу як складової системи економічної безпеки суб'єкта господарювання;

- визначити механізми удосконалення системи економічної безпеки з урахуванням оптимізації оподаткування (пропозиції повинні мати конкретну прикладну або практичну цінність для досліджуваного підприємства (галузі) з підтвердженням відповідною довідкою підприємства, районного (обласного) управління агропромислового розвитку).

ТЕМА 5. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

1.1. Концептуальні засади і сутність системи економічної безпеки в умовах модернізації

1.2. Витрати як об'єкт управління в системі економічної безпеки

1.3. Сучасні методи управління витратами при забезпеченні процесу модернізації системи економічної безпеки

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Фінансово-економічна характеристика господарства

2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими

2.3. Облікове забезпечення процесу управління витратами на підприємстві

2.4. Економічний аналіз витрат як функція управління

Висновки до другого розділу

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Планування як функція управління в системі економічної безпеки

3.2. Контролінг у системі економічної безпеки управління витратами

3.3. Застосування збалансованої системи показників в умовах

модернізації економічної безпеки підприємства

Висновки до третього розділу

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Економічний потенціал України – це насамперед вітчизняні аграрні підприємства, від ефективності діяльності яких значною мірою залежить національна безпека держави. В умовах необхідності посилення контролю за діяльністю підприємств та удосконалення методів управління ними виникає актуальне завдання формування системи забезпечення економічної безпеки свого потенціалу (виробничого, технологічного, науково-технічного, економічного і кадрового) та вжиття заходів протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам.

Особливого значення в сучасному українському суспільстві набуває модернізація системи економічної безпеки, де загрози та ризики носять перманентний характер, стали практично нормою життя і розповсюджуються на всі його сфери, у тому числі суспільно-політичну й економічну. Це обумовлює необхідність глибокого осмислення безпеки у взаємозв'язку з усіма явищами, процесами, тенденціями розвитку сучасного суспільства і формування на основі цього єдиної теорії економічної безпеки соціальних та економічних систем, методологій їх дослідження.

Актуальність удосконалення організації управління витратами пов'язана з відсутністю системного підходу, який би ґрунтувався на інтеграції планування, обліку, контролю та аналізу в системі економічної безпеки, що дозволило б значно підвищити ефективність роботи підприємств. Крім того, відсутність науково обґрунтованого та економічно доцільного управління системою економічної безпеки суб'єктів

господарської діяльності в процесі управління витратами значно знижує ефективність їх роботи, обумовлює зростання тіньового сектору, виникнення нових видів економічних правопорушень, приховування податків тощо.

Вагомий внесок у розробку теорій та концепцій економічної безпеки зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Л.І. Абалкін, О.І. Баранівський, І.О. Бланк, В.М. Геєць, М.П. Денисенко, М.М. Єрмошенко, Т.М. Качала, Т.Т. Ковальчук, В.В. Крутов, В.А. Ліпкан та інші.

Дослідженню проблем процесу управління витратами присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: А. Апчерча, П.Й. Атамаса, Е. Аткинсона, Б.В. Буркінського, Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валуєва, С.Ф. Голова, Ф. Гюнтера, Д. Дерлоу, К. Друрі, В.Б. Івашкевича, М. Імаї, Р.С. Каплана, А.В. Козаченка А. Яругової. У сучасних умовах виникає потреба у вивченні механізму управління витратами в контексті формування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання за наявності зовнішніх і внутрішніх економічних загроз, що також визначило актуальність теми проведеного автором дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретико-методичних і концептуальних положень, спрямованих на модернізацію системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в процесі управління витратами. Для досягнення цієї мети в роботі поставлено та вирішено такі завдання:

- розглянути теоретико-методичні аспекти модернізації системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в процесі управління витратами;
- надати фінансово-економічну характеристику господарства;
- проаналізувати стан облікового забезпечення процесу управління витратами на підприємстві з метою забезпечення ефективної системи економічної безпеки;
- оцінити структурні складові аналітичного забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в процесі управління

витратами;

- обґрунтувати шляхи впровадження сучасних методик бухгалтерського обліку виробничих витрат у систему економічної безпеки підприємств;

- обґрунтувати контролінг як організаційно-методичний комплекс у системі економічної безпеки управління витратами;

- визначити алгоритм прийняття управлінських рішень для забезпечення ефективного функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в процесі управління витратами та собівартістю продукції;

Об'єктом дослідження є процеси модернізації системи економічної безпеки вітчизняних суб'єктів господарської діяльності в умовах трансформації економіки.

Предметом дослідження є модернізація системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в процесі управління витратами.

Методи дослідження. Методичною основою дослідження є загальнонаукові та емпіричні методи пізнання явищ та процесів економічної безпеки в системі управління витратами. У ході дослідження теоретичних аспектів цього складного процесу використано методи аналізу, синтезу та порівняння для деталізації об'єкта дослідження; історичний і діалектичний – для аналізу генези управління витратами та виявлення закономірностей розвитку цього процесу на сучасному етапі в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання; статистичний – для аналізу динаміки рівня та структури витрат; порівняльно-правовий – для визначення рівня розвитку національного законодавства у сфері регулювання витрат методи економіко-математичного моделювання і експертних оцінок - для визначення ефективності системи контролю витрат на мікрорівні в умовах модернізації системи економічної безпеки.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти, Міжнародні стандарти фінансової звітності, Національні

положення (стандарти) бухгалтерського обліку, наукова монографічна література, фінансова звітність суб'єктів господарської діяльності, їх первинні документи та облікові реєстри.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у таких конкретних результатах:

удосконалено:

- комплексну модель модернізації системи економічної безпеки суб'єктів господарювання в процесі управління витратами, яка представлена сукупністю істотних факторів впливу, вимог до структури та основних підсистем, їх взаємозв'язків;

- методику управління витратами в системі економічної безпеки підприємств, яка базується на використанні сучасних методів обліку виробничих витрат та калькулювання собівартості;

дістали подальшого розвитку:

- методичні підходи до контролінгу як технології модернізації системи економічної безпеки в процесі управління витратами для оцінки її рівня, внутрішні нормативи (мандати) для проведення операцій у комерційному банку з метою забезпечення економічної безпеки та реального впровадження методології контролінгу;

- методичний підхід до формування механізму управління виробничими витратами в системі економічної безпеки підприємств, в основу якого покладена стратегія модернізації цього процесу;

- концептуальний підхід до формування механізму забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства в процесі управління витратами, спрямованого на підвищення ефективності діяльності для оптимізації виробничих витрат з використанням методів економіко-математичного моделювання.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення і практичні результати дипломного дослідження доповідались та обговорювались на всеукраїнських науково-практичних конференціях,

зокрема: «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (м. Дніпро, 2022 р.), «Облік, аналіз та контроль в системі управління економікою підприємства» (м. Дніпро, 2022 р.).

Публікації. За підсумками проведеного дослідження у наукових виданнях опубліковано __ наукових праць, з них у фахових виданнях – ____, загальним обсягом __ друківаного аркуша.

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, додатків, списку використаних джерел, що нараховує __ найменувань, містить ____ таблиці, ____ рисунків, __ додатків. Основний зміст дипломної роботи викладено на ____ сторінках друківаного тексту.

Короткий зміст розділів дипломної роботи

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет дослідження, вказано на мету і завдання, стан наукової розробки теми та її джерельну базу, наукову новизну дослідження, його практичне значення, апробацію одержаних результатів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

У першому розділі необхідно:

- розкрити засади модернізації системи економічної аграрного підприємства, зміни існуючої системи згідно з вимогами сучасності та її адаптація до сутності економічних загроз і ризиків в умовах трансформаційної економіки;

- дослідити економічну сутність витрат на виробництво продукції для цілей управління;

- розкрити сучасні методи управління витратами при забезпеченні процесу модернізації системи економічної безпеки (бенчмаркінг, система «Just - in - Time», кайдзен-костинг, таргет-костинг, кост-кілінг тощо).

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У другому розділі необхідно:

- надати фінансово-економічну характеристику господарства;
- дослідити організацію роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими;
- проаналізувати метод обліку витрат і калькулювання собівартості на досліджуваному підприємстві, зазначити його переваги та недоліки;
- здійснити аналіз показників рівня і структури витрат, визначити вплив факторів, побудувати графік беззбитковості.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У третьому розділі необхідно:

- запропонувати систему показників для здійснення стратегічного, оперативне та ситуативно - оперативного планування витрат на досліджуваному підприємстві;
- розробити шляхи вдосконалення системи економічної безпеки підприємства із застосуванням контролінгу (пропозиції повинні мати конкретну прикладну або практичну цінність для досліджуваного підприємства (галузі) з підтвердженням відповідною довідкою підприємства, районного (обласного) управління агропромислового розвитку).

ТЕМА 6. ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сучасні підходи до організації системи економічної безпеки вітчизняних аграрних підприємств

1.2. Загрози економічної безпеки підприємств в умовах зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств

1.3. Організаційно-правове забезпечення системи економічної безпеки підприємств

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Фінансово-економічна характеристика господарства

2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими

2.3. Облікове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності для цілей аналізу

2.4. Функціональний аналіз економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Шляхи удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності

3.2. Оптимізації взаємодії органів державної влади та підприємства в системі економічної безпеки при реалізації зовнішньоекономічної функції

3.3. Впровадження комплексної системи економічної безпеки на аграрних підприємствах

ВСТУП

Актуальність теми. Агросектор залишається найбільш динамічною та перспективною галуззю української економіки. Сільське господарство - експортна галузь номер один в Україні, що забезпечує 14% загального обсягу ВВП. Формування системи економічної безпеки аграрних підприємств – це складний процес тактичних дій, спрямованих на ліквідацію можливих внутрішніх і зовнішніх загроз, а також розроблення довготермінових планів та прогнозів з метою захисту державних стратегічних інтересів. Враховуючи стратегічне значення аграрної галузі для господарства держави, в цьому науковому дослідженні зроблено спробу визначити пріоритетні напрямки розвитку організації системи економічної безпеки підприємств в контексті формування ефективного агропромислового комплексу.

Сьогодні існує низка праць щодо економічної безпеки різних рівнів, суб'єктів діяльності та її складових. Вагомий внесок у дослідження проблеми економічної безпеки зробили провідні західні та російські вчені: Дж. К. Ван Хорн, Т. Аллісон, К. Жюгляр, Дж. Найт, Г. Фостер, Й. Шумпетер, Л. І. Абалкін, Г. Х. Попов. Важливу роль у дослідженні проблематики економічної безпеки та її впливу на національну безпеку відіграють праці сучасних вітчизняних вчених та практиків, а саме: А.Л. Баланди, З.М. Борисенко, І.А. Белоусової, О.С. Власюка, З.С. Варналія, Л.В. Гнилицької, В.І. Грушка, В.Є. Новицького, Ю.М. Пахомова, В.Я. Шевчука та інших. Разом з тим, поза межами досліджень залишилися проблеми економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Мета і завдання дослідження. Метою є оцінка сучасного стану організації системи економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та розробка наукових рекомендацій підвищення її ефективності.

Поставлена мета зумовила вирішення таких основних завдань:

- розглянути теоретико-методичні засади організації системи економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

- надати фінансово-економічну характеристику господарства;

- проаналізувати стан облікового забезпечення процесу оподаткування підприємства;

- здійснити аналіз економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

- обґрунтувати раціональні межі податкового навантаження з метою сприяння належному забезпеченню економічної безпеки суб'єктів господарювання;

- розробити пропозиції з удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

- запропонувати напрямки оптимізації взаємодії органів державної влади та підприємства в системі економічної безпеки при реалізації зовнішньоекономічної функції;

- розробити етапи впровадження комплексної системи економічної безпеки на аграрних підприємства, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Об'єктом дослідження є процес організації системи економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в умовах переходу до сталого розвитку економіки України.

Предметом дослідження є організація системи економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Методи дослідження. Методичною основою дипломного дослідження є діалектичний метод пізнання економічних явищ, положення економічної теорії щодо економічної та зовнішньоекономічної безпеки, сучасна теорія управління. У його перебігу широко використовувалися логічні й емпіричні методи пізнання механізмів і форм управління зовнішньою діяльністю, а

також методи порівняльного, факторного, економіко-математичного, статистичного, техніко-економічного аналізів, прогнозування зовнішньоекономічних процесів, графоаналітичні й алгоритмічні методи відображення результатів досліджень. Пріоритетність використання того чи того методу визначалася конкретним завданням і поставленою метою.

Інформаційною базою є законодавчі та нормативно-правові акти, програмні документи державних органів України, зокрема Конституція України, Укази Президента України, нормативні документи Кабінету Міністрів України та інших органів влади, монографії, статті та інші наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, інтернет-ресурси.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в науковому їх обґрунтуванні, які в сукупності дозволяють розв'язати важливу проблему організації системи економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Виходячи з цього, у дипломній роботі:

удосконалено:

- механізм взаємодії суб'єктів економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, який визначається організацією діяльності вітчизняних зовнішніх та внутрішніх суб'єктів цього процесу з залученням до такої діяльності представників іноземних партнерів, підрозділів безпеки;

- визначено шляхи вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

набули подальшого розвитку:

- методи оптимізації організації системи економічної безпеки підприємств, зорієнтованих на підвищення конкурентоспроможності та інноваційності продукції;

- визначення напрямів експортно-імпортних операцій аграрних підприємств в контексті організації комплексної системи економічної

безпеки підприємства в умовах ринкової невизначеності;

- напрями державно-правового регулювання організації системи економічної безпеки підприємств шляхом удосконалення організаційно-правових важелів державного управління.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення і практичні результати дипломного дослідження доповідались та обговорювались на всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (м. Дніпро, 2022 р.), «Молоді науковці-аграрники: традиційні й нові аспекти досліджень» (м. Дніпро, 2022 р.).

Публікації. За підсумками проведеного дослідження у наукових виданнях опубліковано __ наукових праць, з них у фахових виданнях – __, загальним обсягом __ друкованого аркуша.

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, додатків, списку використаних джерел, що нараховує __ найменувань, містить ____ таблиці, ____ рисунків, __ додатків. Основний зміст дипломної роботи викладено на ____ сторінках друкованого тексту.

Короткий зміст розділів дипломної роботи

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет дослідження, вказано на мету і завдання, стан наукової розробки теми та її джерельну базу, наукову новизну дослідження, його практичне значення, апробацію одержаних результатів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У першому розділі необхідно:

- розглянути сучасні підходи до організації системи економічної безпеки вітчизняних аграрних підприємств;
- проаналізувати загрози економічної безпеки підприємств в умовах

зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств;

- дослідити організаційно-правове забезпечення системи економічної безпеки підприємств.

РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У другому розділі необхідно:

- надати фінансово-економічну характеристику господарства;
- дослідити організацію роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими;
- розглянути облікове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності для цілей аналізу;
- здійснити аналіз економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У третьому розділі необхідно:

розробити пропозиції з удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки аграрних підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

- запропонувати напрямки оптимізації взаємодії органів державної влади та підприємства в системі економічної безпеки при реалізації зовнішньоекономічної функції;

- розробити етапи впровадження комплексної системи економічної безпеки на аграрних підприємства, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність (пропозиції повинні мати конкретну прикладну або практичну цінність для досліджуваного підприємства (галузі) з підтвердженням відповідною довідкою підприємства, районного (обласного) управління агропромислового розвитку).

13. ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Зав. кафедри «Обліку,
оподаткування та управління
фінансово-економічною
безпекою»
проф. Приходьку І.П.

здобувача вищої освіти
гр. МГУФЕБ-21
П.І.Б.

Заява

Прошу закріпити за мною тему науково-дослідної дипломної роботи на здобуття ОС «Магістр» за освітньою програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти _____

(назва теми)

Керівником прошу призначити _____

(звання, посада, П.І.Б. керівника)

Дата

Підпис

ДОДАТОК Б

Типовий план-графік виконання дипломних робіт ОС «Магістр»

№ з/п	Етапи виконання	Період	
		денна форма	заочна форма
1	Розділ 1. Теоретична частина	жовтень-лютий	жовтень-лютий
2	Розділ 2. Аналітико-дослідницька частина	березень-травень	березень-травень
3	Розділ 3. Проектно-рекомендаційна частина	червень-вересень	червень-жовтень
4	Вступ. Список використаних джерел	жовтень-листопад	листопад-грудень
5	Висновки і пропозиції. Додатки. Оформлення роботи	грудень	січень

Зав.кафедрою обліку, оподаткування та УФЕБ, проф. Приходько І.П.

Затверджено на засіданні
кафедри обліку, оподаткування та УФЕБ
Протокол № _____ від _____ 20__ р.

ДОДАТОК В

Ректору Дніпровського
державного аграрно-економічного
університету професору Кобцю А.С.

ЗАМОВЛЕННЯ

на виконання дипломної роботи

Просимо Вас надати можливість здобувачу вищої освіти заочної (денної) форми навчання Дніпровського державного аграрно-економічного університету за освітньою програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти Петренку Андрію Анатолійовичу виконувати дипломну роботу на тему: „Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства” з використанням обліково-економічної інформації підприємства.

Керівник підприємства _____ / _____ /
(підпис) (прізвище, ім'я та по-батькові)

„_____” _____ 20__ р.

ДОДАТОК Г

Форма № Н – 9.01
(затверджена наказом
МОНмолодьспорту України
від 29 березня 2012 року № 384)

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет менеджменту і маркетингу

Кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою

Освітній ступінь магістр

Освітня програма «Управління фінансово-економічною безпекою»

Спеціальність 073 «Менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«_____» _____ 20 р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу здобувачу вищої освіти

Петренку Андрію Анатолійовичу

- 1. Тема дипломної роботи** «Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства»
керівник роботи Васільєва Леся Миколаївна, д. держ. упр., професор
затверджено наказом ДДАЕУ від «19» грудня 2021 р. № 2284
- 2. Строк подання здобувачем роботи** – 10 лютого 2021 року.
- 3. Вихідні дані до роботи:** Господарський кодекс України, реєстри синтетичного, аналітичного обліку та фінансова звітність ТОВ «Богданівське-М».
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити).**
  1. Теоретичні аспекти та основи функціонування кредиторської заборгованості як фактора фінансово-економічної безпеки підприємства.
  2. Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства.
  3. Напрями удосконалення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства. Висновки і пропозиції.
- 5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).**
  1. Функціональні складові економічної безпеки підприємства.
  2. Характеристика системи фінансової безпеки підприємства.
  3. Види робіт для забезпечення безпеки підприємства та їх виконавці.
  4. Побудова організаційної структури служби економічної безпеки підприємства.

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ Г

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____ листопад 2020 р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні аспекти та основи функціонування кредиторської заборгованості як фактора фінансово-економічної безпеки підприємства	Жовтень 2020	
2	Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства	Лютий 2020	
3	Напрями удосконалення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства	Червень 2020	
4	Висновки і пропозиції	Грудень 2020	
5	Оформлення дипломної роботи	Січень 2011	

Здобувач

_____ (підпис)

Петренко А.А.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Васільєва Л.М.

_____ (прізвище та ініціали)

ДОДАТОК Д

Згідно форми № Н – 9.02
(затвердженої наказом
МОН молодь спорту України
від 29 березня 2012 року № 384)

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та
управління фінансово-економічною безпекою

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ:

**Завідувач кафедри,
д. держ. упр., професор**

_____ **І. П. Приходько**

« ____ » _____ **20__ р.**

ДИПЛОМНА РОБОТА

**Обліково-аналітичне забезпечення управління
кредиторською заборгованістю в контексті
фінансово-економічної безпеки підприємства**

**Виконав: здобувач вищої освіти за
освітньою програмою «Управління
фінансово-економічною безпекою» за
спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі
знань 07 «Управління та адміністрування»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Петренко А.А.**

Керівник проф. Васільєва Л.М.

Дніпро - 2021

ДОДАТОК Е

РЕФЕРАТ

Тема „Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства”

Дипломна робота: 80 ст. основного тексту, 2 табл., 4 рис., 11 додатків, 70 літературних джерел.

Об’єктом дослідження є процес управління кредиторською заборгованістю в системі фінансово-економічної безпеки.

Метою роботи є дослідження та узагальнення теоретичних та практичних аспектів обліково-аналітичного забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання економічних явищ і процесів. При вирішенні визначених у дипломній роботі завдань використано такі методи детального вивчення об’єкта дослідження: монографічний; метод аналізу і синтезу; порівняльний метод, абстрактно-логічний, економіко-статистичний та інші.

Узагальнено теоретичні аспекти та основи функціонування кредиторської заборгованості як фактора фінансово-економічної безпеки підприємства. Охарактеризовано організаційно-економічну характеристику господарства. Проаналізовано організацію роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими. Розглянуто обліково-аналітичне забезпечення системи показників й оцінки якості формування кредиторської заборгованості. Визначено методичний інструментарій управління кредиторською заборгованістю в забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства.

Результати впроваджені в діяльність товариства з обмеженою відповідальністю „Богданівське-М” Межівського району Дніпропетровської області.

Ключові слова

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА.

Keywords

SOFTWARE, ACCOUNTS PAYABLE MANAGEMENT, FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY.

ДОДАТОК Ж**ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У
СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40)

Книги:***Один автор***

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів: Арал, 2018. 386 с.
2. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: монографія. К. : КНЕУ, 2020. 305 с.
3. Бенько М.М. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: підручник. К : Ліра - К, 2021. 560 с.

Два автори

1. Фролов С. М., Козьменко О. В. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : навчальний посібник. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2015. 332 с.
2. Петренко Ю.М., Ващенко О.М. Проблеми розвитку механізму управління фінансовою безпекою підприємства. Київ : КВІЦ, 2019. 271 с.
3. Кузенко Т.Б., Сабліна Н.В. Фінансова безпека підприємства : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 123 с.

Три автори

1. Васільєва Л. М., Бондарчук Н. В., Бондарчук О. П. Методи і моделі прийняття рішень в аналізі і аудиті: навч. посіб. Дніпропетровськ: Свідлер А. Л., 2010. 232 с.
2. Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник. Х. : Вид. ХНЕУ, 2020. 256 с.

Чотири автори і більше авторів

1. Крегул Ю. І., Зубок М. І., Банк Р. О., Ляшенко О. М. Комерційна розвідка та внутрішня безпека на підприємстві: навчальний посібник. Київ:КНТЕУ, 2014. 176 с.
2. Небава М. І., Міронова Ю. В., Вовк О.М., Бричок О.В. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2017. 73 с.

Автор(и) та редактор(и)/упорядники

1. Обліково-фінансове забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки України на інноваційній основі: колективна монографія / за заг. ред. Г. Є. Павлової та І. П. Приходька. Дніпропетровськ: Герда, 2015. 524 с.

2. Вовк О.М., Борисюк І.О. Розвиток інтелектуального капіталу як конкурентної переваги підприємства. Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі: колективна монографія / за заг. ред. О.В. Ареф'євої Київ, НАУ, 2019. 342 с.

Без автора

1. Детермінанти модернізації підприємств інфраструктурної сфери: теорія, методологія, практика / упоряд. В. Агеєва. Київ, ФОП Маслаков, 2020. 480 с.

2. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / упоряд. Ю. В. Міронова. Вінниця : ВНТУ, 2017. 73 с.

Тези доповідей, матеріали конференцій

1. Васільєва Л.М. Система управління ризиками як складова економічної безпеки підприємства. *Облік, аудит, оподаткування та звітність у системі забезпечення економічної стійкості підприємств*: тези доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Дніпро : ННІЕ, 2021. С.108-111.

2. Васільєва Л.М. Ризик-менеджмент в системі управління підприємства. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством*. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої пам'яті професора, заслуженого працівника вищої школи Дмитра Мусійовича Фесенка. Полтавська державна аграрна академія. 31 березня 2021 року. Полтава, 2021. С. 442-445.

Статті із продовжуваних та періодичних видань

1. Ареф'єва О.В., Ковальчук А. М. Економічний механізм підтримання фінансової безпеки підприємства через антикризове управління та реінжиніринг. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 6 т.3 (264). С. 76-82.

2. Васільєва Л.М. Облікова політика як інструмент формування бухгалтерської інформації в управлінні. *БІЗНЕС-ІНФОРМ*. 2019. № 9. С.217-222.

3. Вовк О.М., Борисюк І.О., Розвиток інтелектуального капіталу як конкурентної переваги підприємства Конкурентоспроможність підприємств у

міжнародному цифровому просторі: колективна монографія за заг. ред. О.В. Ареф'євої Київ, НАУ, 2019. 342 с. С. 94-102.

4. Ковальчук А. М. Детермінанти забезпечення мотиваційного управління економічною безпекою підприємств в умовах стійкого розвитку. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 3(147). С. 98-107.

5. Koshkalda I., Utenkova K., Herman L., Vasilieva L., Atamas O. Management of Economic Security of the Ukraine ' s Agriculyural Sector in the Conditions of Globalization. *International Journal of Industrial Engineering & Production Research*. Vol. 33. 2022. P. 1 -10.

Інші видання

Законодавчі та нормативні документи

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.

3. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. *Офіційний вісник України*. 2017. № 20. С. 136–141.

Архівні документи

1. Наукове товариство ім. Шевченка. *Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України*. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7

2. Киевский коммерческий институт. *Державний архів м. Києва*, ф. 153, оп. 8, од. зб. 129, арк. 145.

Стандарти

1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).

2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04- 01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.

3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила(ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).

Бібліографічні покажчики

1. Економічний олімп : лауреати Нобелівської премії з економіки 1969 –

2009 рр. : бібліогр. покажчик / уклад. Т. О. Коноваленко, Р. О. Вайтешонок, І. Ю. Бойко. К. : КНЕУ, 2010. 219 с.

Електронні ресурси

1. Чернецька О. В. Зовнішні чинники формування системи управління фінансовими результатами аграрних підприємств. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Серія: Економічні науки*. Х.: ХНТУСГ, 2015. Вип. 162. С. 285-293. URL: http://www.khntusg.com.ua/files/2015/vesnik_162.pdf. (дата звернення: 26.09.2021).

2. Vasilieva L. Development of partnership relations of state and banking sector. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. № 1 (91). <http://ema.ztu.edu.ua/article/viewFile/200868/201059>. (дата звернення: 26.09.2021).

3. Влада очима історії : фотовиставка. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757> & (дата звернення: 15.11.2021).

Автореферати дисертацій

1. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства: автореф. дис. ... доктора економічних наук : 08.00.09. Київ, 2017. – 36 с.

2. Ткаченко Ю.В. Теоретико-методичні засади функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання (на матеріалах промислового комплексу Черкаської області): автореф. дис. ... кандидата економічних наук : 21.04.02. Київ, 2019. 24 с.

3. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. ... доктора економічних наук : 21.04.02. Київ, 2020. 42 с.

Дисертації

1. Вініченко О. М. Забезпечення економічної безпеки підприємства через мотивацію персоналу до стратегічних змін : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.

2. Ковальчук А. М. Економічний механізм підтримання фінансової безпеки підприємства через антикризове управління та реінжиніринг: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Київ, 2021. 478 с.

ДОДАТОК 3

В і д з и в

про роботу здобувача вищої освіти за освітньою програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти Петренка Андрія Анатолійовича на тему „Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства”

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що неефективне управління кредиторською заборгованістю, може спричинити негативні явища в розвитку підприємства, пов'язані із втратою платоспроможності та його банкрутства.

За період виконання дипломної роботи він проявив свою старанність, вивчила економічну літературу з досліджуваного питання, навчився узагальнювати конкретний матеріал у висновках. За матеріалами дослідження здобувач зібрав та обробив значний обсяг фактичних даних.

Автором здійснено глибокий аналіз теоретичних та нормативних підходів щодо управління кредиторською заборгованістю в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, а також визначено методичний інструментарій управління кредиторською заборгованістю.

Висновки і пропозиції, викладені в дипломній роботі, є достатньо аргументованими.

Дипломна робота повністю відповідає встановленим методичним вимогам.

Робота написана економічно грамотно, тему повністю розкрито, наведені вдалі пропозиції та рекомендації. Дипломна робота здобувача Петренка Андрія Анатолійовича виконана на високому рівні і може бути допущена до захисту.

ДОДАТОК И

РЕЦЕНЗІЯ

на дипломну роботу здобувача вищої освіти заочної форми навчання Дніпровського державного аграрно-економічного університету за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти «Управління фінансово-економічною безпекою» Петренка А.А.

Тема роботи: „Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства”

Робота виконана на 80 сторінках

В тексті розміщено 2 таблиці

В списку літератури 70 джерел

Матеріал викладено в 3 розділах

Тема дипломної роботи актуальна, оскільки кредиторська заборгованість підприємства є одним із інструментів відтворювальних процесів на мікрорівні через те, що вона в умовах відсутності вільних обігових коштів забезпечує безперебійність процесів виробництва та споживання.

Виконання зроблених висновків та внесених пропозицій має практичне значення для господарства.

Зміст роботи відповідає її назві та поставленим цілям.

У вступі дипломної роботи вказана актуальність теми, мета, задачі для вирішення цієї мети, та методи, що були використані при написанні роботи.

У першому розділі розглянуто теоретичні аспекти та основи функціонування кредиторської заборгованості як фактора фінансово-економічної безпеки підприємства. У другому розділі розкрита організаційно-економічна характеристика господарства, визначено обліково-аналітичне забезпечення системи показників й оцінки якості формування кредиторської заборгованості; проаналізовано ефективність використання кредиторської заборгованості. В третьому розділі визначено методичний інструментарій управління кредиторською заборгованістю в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Висновки і пропозиції мають конкретний характер і впливають з проведеного аналізу.

Магістром зроблено розбір інструктивної, практичної, учбової та наукової літератури по темі роботи. Робота відповідає вимогам Вищої школи і рекомендується до впровадження у виробництво.

Разом з тим, існують і упущення: доцільно було б більше уваги приділити питанню оптимізації розміру кредиторської заборгованості. Але ці недоліки не знижують цінності роботи, яка заслуговує оцінки “відмінно”.

Рецензент:

Диплом № _____ від _____

Виданий _____

„_____” _____ 20__ р.

_____ (посада, місце роботи)

_____ (прізвище та ініціали)

(печачка, підпис)

ДОДАТОК К

Ректору Дніпровського
державного аграрно-економічного
університету професору Кобцю А.С.

ВІДГУК**про дипломну роботу**

здобувача вищої освіти Петренка А.А.

Дипломна робота здобувача заочної форми навчання Дніпровського державного аграрно-економічного університету за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти на тему: „Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства” виконана на достовірній інформації щодо діяльності підприємства.

Використані в дипломній роботі дані взяті з дозволу керівника підприємства.

Тема роботи актуальна

Матеріали, вказані в аналітико-рекомендаційній частині мають практичне значення

Запропоновані рекомендації доцільно впроваджувати на підприємстві.

Керівник підприємства _____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)

„___” _____ 20__ р.

ДОДАТОК Л

ЗАЯВА

щодо самостійності виконання кваліфікаційної (наукової) роботи

Я, П. І. Б., здобувач вищої освіти другого рівня (форма навчання, факультет, курс, група) заявляю: моя письмова робота на тему (назва роботи), виконана самостійно і в ній не міститься елементів плагіату. Всі запозичення з друкованих та електронних джерел, а також із захищених раніше письмових робіт, кандидатських і докторських дисертацій мають відповідні посилання. Я ознайомлений(а) з діючим Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату, згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску письмової роботи до захисту та застосування дисциплінарних заходів.

Дата

Підпис

ДОДАТОК М

Протокол аналізу звіту подібності науковим керівником

Заявляю, що я ознайомився (-лась) з Повним звітом подібності, який був згенерований

Системою виявлення і запобігання плагіату щодо роботи:

Автор: Полохач В В

Співавтор:

Назва: ПолохачВВ_Керівник_ВасільєваЛМ.docx

Науковий керівник:

Підрозділ: Відділ внутрішнього аудиту і контролю якості освітньої діяльності

Коефіцієнт подібності 1:22.8%

Коефіцієнт подібності 2:8.1%

Мікропробіли: 3

Заміна букв: 1

Інтервали: 0

Білі знаки: 0

Дата створення звіту: 2021-12-08 00:26:13.0

Після аналізу Звіту подібності констатую наступне:

Запозичення, виявлені в роботі є законними і не є плагіатом. Рівень подібності не перевищує допустимої межі. Таким чином робота незалежна і приймається.

Запозичення не є плагіатом, але перевищено граничне значення рівня подібностей. Таким чином робота повертається на доопрацювання.

Виявлено запозичення і плагіат або навмисні текстові спотворення (маніпуляції), як передбачувані спроби укриття плагіату, які роблять роботу невідповідною вимогам законодавства (Ст. 32. ЗУ Про вищу освіту, пункт 3.1, Ст. 42. ЗУ Про освіту) та вимог НАЗЯВО (Критерій 5), а також кодексу етики і процедур. Таким чином робота не приймається.

Обґрунтування:

Дата

експерт

ДОДАТОК Н

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ

щодо захисту дипломної роботи на здобуття ОС – Магістр за освітньою програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» зі спеціальності 073 «Менеджмент»

Направляється здобувач вищої освіти Петренко А.А. до захисту дипломної роботи на тему: «Обліково-аналітичне забезпечення управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства».

Дипломна робота на здобуття ОС – Магістр і рецензія додаються.

Декан факультету обліку і фінансів _____ Г.Є.Павлова

Довідка про успішність

Петренко А.А. за період навчання на факультеті обліку і фінансів з 2020 року по 2022 рік повністю виконав навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно 4,0%, добре 96,0%, задовільно 0,0%;

шкалою ECTS: А 4,0%; В 0,0%; С 96,0%; D 0,0%; E 0,0%.

Секретар факультету обліку і фінансів _____ Ю. О. Олійник

Висновок керівника дипломної роботи

Керівник роботи _____

Васільєва Л.М.

«__» _____ 20__ р.

Висновок кафедри про дипломну роботу

Дипломна робота на здобуття ОС – Магістр розглянута на засіданні кафедри обліку, оподаткування та УФЕБ, протокол № ____ від _____ 20__ р. Здобувач Петренко Андрій Андрійович допускається до захисту даної роботи в Екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри
обліку, оподаткування та УФЕБ _____

І. П. Приходько

«__» _____ 20__ р.

Навчальне видання

*Васільєва Леся Миколаївна
Приходько Ігор Павлович
Павлова Галина Євгеніївна
Чернецька Ольга Віталіївна
Погорєлова Тетяна Павлівна
Губарик Ольга Миколаївна
Юрченко Сергій Васильович*

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

для здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти

Навчальний посібник

За загальною редакцією
докторів наук з державного управління,
професорів Л.М. Васільєвої та І.П. Приходька

Видання друкується в авторській редакції

Відповідальний редактор Біла К. О.
Дизайн обкладинки Косолапов О. В.
Оригінал-макет Біла К. О.
Технічний редактор Джікія Н. В.

Підп. до друку 18.01.16. Формат 60x84¹/₁₆. Спосіб друку – плоский.
Ум. друк. арк. 10,2. Тираж 150 пр. Зам. № 0116-03/2.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.2009

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Поштова адреса: Україна, 49087, м. Дніпро, п/в 87, а/с 4402

тел. +38 (067) 972-90-71

www.confcontact.com
e-mail: conf@confcontact.com